

02 Halle J. Hanssen:
Slakter vennen
Salva Kiirs innsats

04 Mali:
Hard kritikk av
FN-general

26 Gode råd:
Er du en utviklings-
vennlig turist?

ÅRETS
FAGBLAD
2013

Filan-tropefeber
rammer Norge
Side 14

BISTANDSAKTUELT

NR 2 – MARS 2014 www.bistandsaktuelt.no

FAGBLAD OM BISTAND OG UTVIKLING

–Jeg har ikke tilgitt

Først ble ektemannen hugget i hjel. Så ble Francine Mukagatore tatt som sex-slave av morderne. 20 år etter folkemordet i Rwanda lever mange ennå med traumene. **Side 16**

tema:
folke-
mordet
i Rwanda

B-POSTABONNEMENT

Refseren
i Kabul

Portrett, side 36

Aktuelt

Systematikk eller symbolikk?

Leder

«Norge skal bekjempe diskriminering av utsatte grupper og verne om grunnleggende friheter ved å bruke av våre utenriks- og utviklingspolitiske virkemidler mer systematisk og effektivt», skrev utenriksminister Børge Brende i et innlegg i Aftenposten nylig. I det samme innlegget varslet han en stortingsmelding om Norges internasjonale innsats for menneskerettighetene.

Ti dager etter at innlegget sto på trykk ble Brendes vilje til å bekjempe diskriminering satt på prøve. Det skjedde da Ugandas president Yoweri Museveni signerte en ny lov mot homofili. Den innebar blant annet livstidsstraff for enkelte typer homofil atferd. Norge svarte med å kutte 50 millioner kroner i den norske bistanden. Brende lovt samtidig menneskerettighets- og demokratiforkjempere i landet økt støtte.

En sterkere vektlegging av demokrati og menneskerettigheter var den viktigste endringen Høyre ønsket å introdusere i utviklingspolitikken sammenlignet med de rødgrønne. Den norske homo-reaksjonen overfor Uganda kan tolkes som en første konkretisering av dette.

I homolov-saken har Museveni det store flertall av ugandiske velgere i ryggen. Saken er en vintersak for presidenten, særlig når det eksisterer et press fra utlandet. Museveni var derfor lynkjapp med å trekke «imperialisme»-kortet opp av lomma, som et svar på vestlig kritikk.

«Det er nå et forsøk på sosial imperialisme (...). Vi beklager at dere (Vesten) lever på den måten dere lever, men vi velger å holde munn om dette», sa Museveni. Presidenten fastslo også at landet ville klare seg utmerket uten norsk og dansk bistand.

Sjansen for at den enevelldige presidenten i Uganda vil skifte homoholdning som følge av at Norge kutter 50 millioner kroner i et støtteprogram for ren energi, er minimal. Sjansen for at mobben i Kampalas bakgater blir mildere stemt overfor homofile, er heller ikke stor. Derimot tjener slike givelandstiltak primært til å vise politisk handlekraft på hjemmebane.

Den norske straffereaksjonen mot homoloven kan ses på som symbolpolitikk – snarere enn et veloverveid forsøk på å bekjempe diskriminering og å styrke de homofiles rettigheter. Slike saker, der bistand skruses av eller på, vil også ofte ha et preg av tilfeldigheter. Hvorfor reagerer vi på homoloven i Uganda og ikke mot homolovene som er vedtatt i over 30 andre afrikanske land?

Systematikk og konsekvens har ofte vært fraværende når Norge har brukt «bistandsvåpenet». Medieoppmerksomhet påvirker ofte politiske beslutninger. Mot en slik bakgrunn er det grunn til å applaudere det målet utenriksministeren selv beskriver for stortingsmeldingen: *at «virkemidler» brukes «mer systematisk og effektivt» enn i dag.*

Skal man ta Høyres egne menneskerettighets-ambisjoner på alvor, blir det nok å henge fingrene i for utenriksministeren framover. Utfordringene på menneskerettighetsområdet er omfattende. Reaksjonene som bør komme mot de ansvarlige for blodbadet i Sør-Sudan, blir en av utfordringene Norge må ta stilling til de nærmeste månedene. I dette landet har Norge vært en svært sentral aktør og bistandsgiver gjennom en årrekke.

BISTANDSAKTUELT

Etablert 1998.

Ansvarlig redaktør: Gunnar Zachrisen

Bistandsaktuelt utgis i henhold til Fagpressens redaktørplakat og Lov om redaksjonell fridom i media. Eventuelle klager på artikler i avisen rettes direkte til bladets redaktør – gz@norad.no.

President

President Salva Kiir kunne gått inn i historiebøkene som Sør-Sudans store frigjører. I stedet har han styrt landet inn i et blodig politisk kaos. Sør-Sudan-kjenneren Halle Jørn Hanssen feller en hard dom over presidenten som har vært hans venn og samtalepartner. **Av Hege Opseth**

Han viet sitt liv til kampen for frihet. Men som president har han endt opp med å velge feil rådgivere og en politikk som har ført til en nasjonal katastrofe, sier Hanssen som kjenner Salva Kiir både som leder av Norsk Folkehjelp og som personlig venn.

Det var en iskald høstdag for 21 år siden at Folkehjelp-sjefen møtte Salva Kiir for første gang. Salva Kiirs delegasjon var på vei til Bergen for i hemmelighet å forberede fredsamtaler. Hanssen gjorde det han pleier med utenlandske besøkende: Inviterte dem hjem til seg på Høvik. Kommandanten i Sudan People's Liberation Army (SPLA) hadde ankommet Norge i en tynn, tynn sommerdress og sko som langtfra ga vern mot norsk høstvær.

– Både Salva og de andre hadde blitt kraftig forkjølet. Vi fant fram brukte vinterklær og sko til alle for bruk under norgesoppholdet, minnes Hanssen.

Knyttet bånd

Over en god middag og ivrig samtale ble bånd knyttet. Siden den gang, gjennom to tiår og mange besøk til Sør-Sudan, har Halle Jørn Hanssen truffet Kiir en rekke ganger. Siste gang var i oktober i fjor, da han – etter invitasjon fra presidenten – kom til Juba for å prøve å mekle og skape dialog mellom de mektige herrene i regjeringspartiet SPLM.

– Men presidenten var ikke veldig interessert i å høre på råd. Konflikten og maktkampen var allerede gått for langt, sier Hanssen.

Under dette siste møtet i Juba møtte han en utslitt president som hadde store problemer på alle kanter. Både helsen og dømmekraften til Salva Kiir var sterkt svekket, hevder Hanssen.

Bror mot bror

Resten av historien er kjent fra nyhetsmeldingene: Det lukter igjen av brent jord i Sør-Sudan. Politisk uro har endt med vold og drap, og det rapporteres om rene massakrer. Lik ligger i dagvis i den stekende solen før de blir begravet. Frykten rår. Folk gjemmer seg i sumper, kirker og på små øyer i Nilen. Det snakkes mer og mer om den

etniske dimensjonen: Om dinkaer som slåss mot nuere.

Det var 15. desember i fjor at det eksploderte i Sør-Sudan. Voldsbølgen har så langt kostet over 10 000 mennesker livet, kanskje enda flere. Om lag en million mennesker er drevet på flukt. Tre store byer er utbrent, plyndret og ødelagt. Statsapparatet er ikke-fungerende. Hæren er i ferd med å kollapse, og presidenten har etablert sin egen lojale militis. Tidligere toppledere i regjeringspartiet er arrestert. Oljeproduksjonen som staten er helt avhengig av, er kraftig redusert. Statskassen er nesten tom.

Slik er situasjonen bare to og et halvt år etter at landet jublet over å ha frigjort seg fra erkefienden i nord.

Tunge byrder

Den tidligere Folkehjelp-sjefen, som også var NRKs første Afrika-korrespondent, er svært kritisk i sin omtale av presidentens lederstil og politikk. Salva Kiir, med den karakteristiske cowboyhatten, som en gang var den kloke meklere, har blitt mer og mer diktatorisk de siste par årene. Han omgir seg med dårlige rådgivere, sier han.

– Mange har medansvar, men stats-sjefen og måten han har opptrådt på, har vært avgjørende for den vanskelige splittelsen av regjeringspartiet SPLM og de katastrofale ødeleggelsene som deretter har rammet landet. Det er forferdelig trist å se, sier Halle Jørn Hanssen til Bistandsaktuelt.

Regjeringspartiet SPLM er i full oppløsning etter at et landsmøte i partiet i fjor endte i kaos. Det skjedde et halvt år etter at Kiir hadde gitt visepresident Riek Machar og flere ministre sparken. Sentrale folk fra den tidligere partiledelsen sitter nå fengslet, samtidig som det er en beinhard maktkamp om posisjoner i fremtidens Sør-Sudan. Fredsforhandlinger er i gang i Etiopias hovedstad Addis Abeba. Partene har kommet frem til en avtale om våpenstillstand – men den har allerede blitt

«Mekleren og forsoningens mester er blitt en autoritær leder.»

■ HUMANITÆR HJELP

Rekordbehov for krisepersonell

I 2013 ba FN om et rekordantall bidrag fra den norske beredskapsstyrken Norcap, viser en ny rapport. Fra 2012 til 2013 økte FN's henvendelser til Norcap med over 12 prosent. Mer enn 285 eksperter ble sendt ut fra Flyktninghjelpens beredskapsstyrke NORCAP til 53 land for å styrke FN, nasjonale myndigheter og regionale organisasjoner i løpet av året som gikk.

– Dette er svært mye med tanke på at også 2012 var et år med mange store fluktkriser verden over, sier leder av beredskapsstyrkene Benedicte Giæver.

■ OMSKJÆRING

125

millioner kvinner har opplevd å blitt omskåret, ifølge FN.

en som mister grepet

brutt flere ganger.

Har møtt veggen

Det er politiske feilvurderinger som er hovedgrunnen til at verdens nyeste land er havnet i en stadig mer ødeleggende borgerkrig, mener Hanssen.

– Salva er ekstremt overarbeidet. Han har møtt veggen, han har perioder med depresjon og lider av en livsødeleggende sykdom. Vi har å gjøre med en statssjef som har mistet grepet, dels fordi han har omgitt seg med dårlige rådgivere og dels fordi byrdene har blitt for store, sier Halle Jørn Hanssen.

Han mener at folket i Sør-Sudan trenger en ny midlertidig statsledelse.

– De trenger en regjering som kan få stanset striden og som kan begynne det vanskelige arbeidet med å bygge ny tillit, i første omgang mellom din-kaene og nuerne. En ny regjering må også gjenreise tilliten til Sør-Sudan internasjonalt. Det blir heller ikke noen enkel oppgave, sier Hanssen.

Overtok etter ulykke

Salva Kiir ble valgt som ny leder i 2005. Det skjedde etter at John Garang, som var frigjøringsbevegelsens store og ubestridte leder, hadde omkommet i en helikopterulykke. Flertallet i bevegelsen mente den gang at Salva Kiir ville være den mest samtlende politiske lederen. I tillegg hadde han troverdighet, siden han hadde vært frihetskjemper hele sitt voksne liv. Som nestkommanderende i frigjøringshæren SPLA var det Salva som hadde trådt til og klart å løse mange interne konflikter. Hanssen tror ikke Salva Kiir noensinne drømte om å bli president. Han mener han var mer enn fornøyd med å være nummer to.

– Slik det er blitt, er meklerin og forsoningens mester blitt en autoritær leder. Lunta er kort og eksplosjonene kommer oftere og oftere, sier Hanssen.

Han understreker at Kiirs eneste utdanning er et sersjantkurs. Han har slåss som soldat

og geriljaleder i over 30 år. Alle de som var aktive under frigjøringskampen har hatt et fysisk og mentalt press som er ekstremt og som også har handlet om frykten for å miste eget liv. Deretter har Kiir vært Sør-Sudans leder i åtte år. I løpet av denne snart 40 år lange perioden har han aldri hatt ferie.

– Alle som har vært kommandant i en frigjøringsbevegelse i en så lang periode, har selv både skutt og drept. I tillegg har Salva Kiir og de andre politiske lederne sett hundrevis av motstandere og egne kamerater ligge døde igjen på slagmarken. Det er

Halle Jørn Hanssen, Sør-Sudan-kjenner og tidligere generalsekretær i Norsk Folkehjelp.

en del av byrden. Det er gamle krigere som sitter i sjefsstolene nå. Og de bærer med seg inntrykk og traumaer man ikke kan rømme fra, sier Hanssen.

Etnisk dimensjon

Han frykter at det politiske og humanitære kaoset vil gå fra ille til verre de neste månedene.

– Salva har mistet grepet og hans regjering er svak og nå uten tillit, både i folket og internasjonalt. Mange i rådgiverkorpset som omgir ham, er bare opptatt av at de selv må overleve

politisk. De bryr seg ikke om folket. Det er desperate og hensynsløse menn som i dagens situasjon kan finne på å gjøre ytterst ødeleggende handlinger, sier Hanssen.

FN og menneskerettighetsorganisasjoner arbeider nå for å få en detaljoversikt over hvor mange som har blitt drept så langt i krigen. Halle Jørn Hanssen selv har kilder som mener at 15 000 mennesker kan være drept bare i hovedstaden Juba i de første ukene etter 15. desember. ■

opsethmedia@gmail.com

Salva Kiir er en syk mann som er omgitt av dårlige rådgivere, mener Sør-Sudan-ekspert Halle Jørn Hanssen. Han har truffet og hatt samtaler med presidenten en rekke ganger gjennom 21 år.

Foto: NTB Scanpix

4 **Aktuelt**

Sjef for FN-styrker anklages for drap på sivile

Den øverste militære lederen for FN-styrken i Mali anklages for krigsforbrytelser i Rwanda begått for nesten 20 år siden. Norske offiserer inngår i FN-styrken. Forsvardepartementet sier til Bistandsaktuelt at Norge stoler på FN, som har godkjent den rwandiske generalen. **Av Jan Speed**

Soldater og offiserer fra Rwanda har de seneste årene spilt en stadig viktigere rolle i fredsbevarende operasjoner i Afrika, enten på oppdrag fra FN eller Den afrikanske unionen. Nå stilles det spørsmål ved menneskerettighetsrullebladet til flere av generalene fra Rwandas regjeringshær. Det er spesielt to generaler som blir trukket fram:

- **Patrick Nyamvumba**, som i perioden 2009 til juni 2013 var sjef for FN/AU-styrkene i Darfur og som nå har en høy stilling i hæren i hjemlandet.
- **Jean Bosco Kazura**, som er øverste militære leder for FNs fredsoperasjon i Mali, MINUSMA. Han er dermed også øverstkommanderende for de 20 norske soldatene som deltar i FN-operasjonen i Mali.

Den kanadiske journalisten Judi Rever viser i en artikkel i *Foreign Policy Journal* i desember i fjor, «*Rwandan Generals Accused of War Crimes in UN Employ*», til undersøkelser gjort av Joseph Matata, en rwandisk menneskerettighetsaktivist med base i Brussel, samt egne intervjuer med overlevende og tidligere rwandiske soldater. De forteller at de to generalene var ansvarlig for nedslaktning av sivile og bruk av massegraver.

Glansbildet falmer

Det nåværende regimet i Rwanda, med utspring i opprørsbevegelsen Rwanda Patriotic Front (RPF), liker å fremstille seg selv som frigjøringshelten som reddet Rwanda og stanset folkemordet som den hutu-dominerte hæren og ekstremistgrupper satte i gang i 1994.

Men stadig flere rapporter, artikler og undersøkelser gir et langt mindre flatterende bilde av RPF. Det hevdes fra flere hold at RPF, under ledelse av sittende president Paul Kagame, også systematisk drepte sivile.

– Planlagte drap

Rever og Matata mener å kunne slå fast at General Patrick Nyamvumba var ansvarlig for en bataljon med soldater fra Rwanda Patriotic Front som angrep sivile i Akagera National Park-området i 1994. Med seg som nestkommanderende hadde han nåværende general, Jean Bosco Kazura. Deres «Oscar bataljon» skal målrettet ha rensket ulike områder i landet for hutuer.

<<Personlig involvert>>

Rever siterer en soldat som var til stede under drap av sivile ved Rwamagana:

«Kazura var personlig involvert i å utføre, kommandere og ha kontroll over operasjonene med å jakte på og samle sammen sivile, få dem brakt til forsamlingshuset og å ta dem med til drapsstedet.» Denne soldaten mener at 600 mennesker ble drept i Rwamagana alene, og ytterligere 2000 i nærliggende områder. Dette var i juni 1994.

Etterretningen skal, ifølge soldater Rever siterer, ha fortsatt med drap av hutu-menn, i små grupper og på individuell basis i flere år etter dette. Både Nyamvumba og Kazura var med på dette, hevdes det.

En anonym kilde tilknyttet Den

Jean Bosco Kazura, kommandant for FNs fredsoperasjon i Mali, MINUSMA, i samtale med lokale ledere.

Foto: UN Photo / Marco Dormino

internasjonale straffedomstolen for Rwanda (ICTR) sier til Rever at de hadde nok bevis til å ta ut en siktelse mot nåværende president Kagame, Nyamvumba, Kasura og flere andre for grove menneskerettighetsbrudd, men at USA hindret dette av politiske hensyn.

Ifølge Rever har United Nations Department of Peacekeeping Operations (DPKO) sagt at de gransket general Kazura «i tilknytning til menneskerettigheter» før han fikk jobben som FN-kommandant i Mali. Men de nektet å spesifisere hvordan de gjorde dette.

Norske offiserer

Norge bidrar med 20 offiserer til MINUSMA. De fleste av disse er etterretningsoffiserer og utgjør kjernen i FN-styrkenes etterretnings- og analyseenhet (AISIFU). Noen jobber på FN-styrkenes hovedkontor i Bamako.

Forsvardepartementet opplyser at ingen av de norske stabsoffiserene rapporterer direkte til Kasura, men til stabssjefen i operasjonen.

Ifølge det norske forsvardepartementet gjennomfører FN rutinemessig en sikkerhetsklarering og gjennomgang av kandidater før de får slike stillinger. Det er også gjort med Kazura. Medlemsland som stiller personell må også rutinemessig formelt bekrefte at kandidater ikke er dømt for eller er under etterforskning for brudd på menneskerettigheter.

– Vi må legge til grunn at FN tar slike anklager på høyeste alvor, og har tilstrekkelig gode rutiner for klarering av personellet, sier forsvarsminister Ine Eriksen Søreide

– Kagame stanset ikke drapene

Eksil-rwanderen Rugema Kayumba kjempet i RPF i årene 1993 til 1995, og var tilknyttet den rwandiske hæ-

ren fram til 2006. Han har fått politisk asyl i Norge og koordinerer arbeidet for Rwanda National Congress (RNC), et politisk parti som er forbudt i Rwanda. Han flyktet fra Rwanda etter et attentatforsøk på sin onkel, en tidligere alliert av president Kagame.

Kayumba forteller til Bistandsaktuelt at han så mange hutuer bli drept i perioden rundt RPFs erobring av makten. Han tror, i motsetning til den

amerikanske konsulenten Gersony og Rever, at det ikke var snakk om systematiske drap.

– Dette dreide seg om hevn. RPF-soldater fikk perm, dro hjem og fant familie og venner drept under folkemordet. De hevnet seg på alle hutuer de fant. Rapporten om dette ble selvfølgelig sendt til Kagame og ledelsen, men de gjorde ingenting for å hindre at dette skjedde videre, sier Kayumba.

– Men det er likevel en skandale at det internasjonale samfunn i det hele tatt lar generaler med tilknytning til Kagame-regimet lede FN-operasjoner, sier han.

En uavhengig konsulent, Robert Gersony, fikk i 1994 i oppdrag fra FNs høykommissær for flyktninger å gjøre en kartlegging med tanke på retur av flyktninger til Rwanda da situasjonen hadde stabilisert seg. Han og hans team avslørte at Rwanda

Rugema Kayumba, som kjempet for Rwanda Patriotic Front (RPF) og nå bor i Norge, tror drapene på sivile utført av RPF-soldater var hevn og ikke en del av en systematisk plan.

Foto: Jan Speed

Patriotic Front, både før og spesielt etter folkemordet i 1994, hadde stått bak omfattende nedslaktning av sivile – hovedsakelig hutuer, men også noen tutsier. Konklusjonen var at mellom april og midten av september 1994 hadde RPF drept mellom 25 000 og 45 000 sivile. Og at dette var mer systematisk enn rene hevndrap fra geriljasoldaters side.

Rapporten ble sendt til FNs generalsekretær og til den nye regjeringen i Kigali, men ble unntatt offentlighet, og Gersony fikk taushetsplikt. Mange mener at FN og USA ikke ønsket å sverte «frigjøringsbevegelsen» RPF all den tid de selv ikke hadde gjort noe for å hindre folkemordet på 800 000 mennesker noen måneder i forveien. Innholdet i Gersonys rapport er senere bekreftet av granskninger gjort av Human Rights Watch, menneskerettighetsaktivisten Joseph Matata og den franske professoren

Gerard Prunier. Rapporten er omtalt i diplomatiske innrapporteringer til FN og amerikanske myndigheter. ■ (Bistandsaktuelt har sendt en henvendelse til MINUSMA i Mali for å få en kommentar fra general Kazura, men vi har ikke fått svar.)

Rwanda Patriotic Front (RPF)

■ Tidligere militær frigjøringsbevegelse som i dag er største parti i Rwanda, ledes av president Paul Kagame. RPF ble opprettet på slutten av 80-tallet av tutsier i eksil i Uganda.

■ Kjempet i flere år mot den hutu-dominerte rwandiske hæren og inntok hovedstaden i juli 1994, etter folkemordet.

« Men det er likevel en skandale at det internasjonale samfunn i det hele tatt lar generaler med tilknytning til Kagame-regimet lede FN-operasjoner. »

6 Aktuelt

■ RWANDA

Knuser Norge i kvinnemåling

Siden 1995 har Afrika mer enn doblet antall kvinnelige parlamentarikere. Best i klassen er Rwanda med rundt 64 prosent. Til sammenligning ligger Norge på i underkant av 40 prosent. Kvinneandelen blant verdens parlamentarikere øker. Med et sprang på 1,5 prosentpoeng siden forrige måling skriver *Inter-Parliamentary Union (IPU)* i rapporten *Women in Parliament 2013* at målet om likestilling i parlamenter kan nås om 20 år.

■ FLYKTNINGER

Iraks nye krise

De siste to månedene har kamper mellom irakiske regjeringsstyrker og islamistiske opprørsgrupper i Anbarprovinsen tvunget 400 000 mennesker til å forlate sine hjem. FN har sendt ut en appell om 618 millioner kroner for å kunne gi nødhjelp til de fordrevne. Det er spesielt de harde kampene i Ramadi og Fallujah som har gjort at folk har flyktet fra sine hjem.

Uenighet om nytt gigantlotteri

Tillates Postkodelotteriet kan det bety titalls millioner i ekstra inntekter for flere norske bistandsorganisasjoner. Likevel er meningene om lotteriet delte blant organisasjonene. **Av Tor Aksel Bolle**

Høyre-/Frp-regjeringen ønsker å åpne opp for private lotterier, noe som kan skje allerede i løpet av våren. En av de tyngste aktørene som vil inn på det norske markedet er det nederlandske firmaet Novamedia, som eier Postkodelotteri-konseptet.

Sandro Parmeggiani er styreleder for Postkodelotteriet som ble etablert i 2011. Ifølge den tidligere generalsekretæren i Plan Norge vil foreningen stå for utdelingen av overskuddet fra Postkodelotteriet, mens Novamedia vil styre den forretningsmessige driften.

– Hvis vi får starte opp i Norge vil det bety inntekter for en rekke organisasjoner og tiltak som i dag ikke får støtte via Norsk Tipping. I Sverige ble over en milliard kroner fordelt på en rekke organisasjoner og tiltak i fjor, sier Parmeggiani til Bistandsaktuelt.

– Men trenger vi virkelig flere pengespill i Norge?

– Postkodelotteriet er et månedlig abonnementslotteri som på ingen måte er avhengighetsdannende. I løpet av de 25 år lotteriet har eksistert har vi ennå ikke ett eneste eksempel på spillavhengighet som kan relateres til dette lotteriet.

Kritikk i Sverige

Samtidig som Postkodelotteriet har vært en stor suksess i Sverige, har det også kommet kritikk mot måten lotteriet drives på. Blant annet er det blitt hevdet at eierne i Nederland tar ut for store overskudd og at Postkodelotte-

riet driver svært aggressiv markedsføring.

– Det har liten hensikt at jeg svarer på kritikk som har vært rettet mot det svenske Postkodelotteriet. Jeg har samarbeidet med Novamedia i flere år nå og vet at dette dreier seg om et svært profesjonelt opplegg. Og vi som skal jobbe med Postkodelotteriet i Norge vil selvfølgelig forholde oss til alle regler og lover som gjelder på dette feltet, sier Parmeggiani.

Ni organisasjoner

I Norge er det to organisasjoner – WWF Norge og SOS Barnebyer – som allerede har inngått en avtale med Postkodelotteriet. Sju andre organisasjoner – Regnskogfondet, Unicef Norge, Leger uten grenser, Framtiden i våre hender, Care Norge, Greenpeace og Amnesty Norge – er, ifølge Parmeggiani, «støttespillere». De er med på å fronte lotteriet offentlig og vil inngå formelle avtaler så fort Postkodelotteriet eventuelt får starte opp.

– Dette lotteriet vil skape inntekter til langt flere enn disse ni organisasjonene, i Sverige var det 44 organisasjo-

«Jeg synes det er en god idé at overskuddet fra denne typen ufarlige lotterier kan bidra til å gjøre verden bedre.»

Løssluppen stemming blant organisasjonene som fikk inntekter fra det svenske Postkodelotteriet i fjor. Men blant norske organisasjoner er det delte meninger om Postkodelotteriet. Foto: Postkodelotteriet

Sandro Parmeggiani, styreleder for Postkodelotteriet.

Dag Hareide, daglig leder Regnskogfondet

ner som fikk støtte i 2013, sier Parmeggiani.

– Og hvordan vil pengene bli fordelt?

– Fordelingsnøkkelene er ikke fastsatt. Men det vil naturlig nok lønne seg å være med fra starten av.

Store inntekter

Tall fra Postkodelotteriet i Sverige viser at en del organisasjoner har fått store summer fra lotteriet. Svenske Redd Barna har for eksempel innkassert rundt 370 millioner svenske kroner fra 2008 til 2013. I den samme perioden har Leger uten grenser fått om lag 160 millioner kroner, mens Røde Kors er blitt tildelt om lag 175 millioner kroner.

Generalsekretær i SOS Barnebyer, Svein Grønnern, har stor tro på konseptet.

– Nå som organisasjoner som jobber med internasjonale solidaritetsformål er blitt ekskludert fra Norsk Tippings overskudd, mener vi at dette kan være en god måte å tjene penger på for slike organisasjoner, sier Grønnern.

– Men er det ikke en fare for at dere vil tjene penger på folks svakhet for spill?

– Nei, det tror jeg ikke. Dette er lagt opp på en forsvarlig måte. Dessuten er det jo opp til myndighetene å vurdere dette. Lotteritilsynet godkjente jo Postkodelotteriet allerede i 2011, påpeker Grønnern.

Han får støtte av Dag Hareide, daglig leder i Regnskogfondet.

– Jeg synes det er en god idé at over-

skuddet fra denne typen ufarlige lotterier kan bidra til å gjøre verden bedre, sier Hareide.

Han mener også at måten tippemidlene til nå har vært fordelt har vært urettferdig.

– De organisasjonene som tidligere tjente penger på automater har jo i årevis fått kompensasjon fra Norsk Tipping. De som valgte å la være å tjene penger på spilleautomater har ikke fått noe. Og nå skal organisasjoner som jobber internasjonalt ikke få tippemidler. Denne urettferdigheten kan Postkodelotteriet være med på å rette opp i, sier Hareide. ■

Postkodelotteriet

■ Konsept som eies av nederlandske Novamedia. Driver lotteri i Nederland, Sverige og Storbritannia.

■ Postnummeret utgjør sammen med en personlig kode ens eget lotterinumner.

■ Det svenske postkodelotteriet omsatte i 2013 for drøyt 3,5 milliarder svenske kroner. Av dette ble ca 40 prosent brukt på premier, 27 prosent på kostnader og 33 prosent (rundt 1,1 milliarder svenske kroner) ble delt ut til ulike organisasjoner og prosjekter. 4 prosent (cirka 140 millioner kroner) av omsetningen betales i lisensavgift til Novamedia.

TEKNOLOGI

0%

av Nord-Koreas befolkning har internett, ifølge nettstedet Tech in Asia.

SYRIA

Dør når strømmen går

4400 syriske barn med kroniske lidelser har dødd på grunn av manglende helsehjelp, viser en ny rapport fra Redd Barna. Noen av disse er barn i kuvøse som dør når strømmen på sykehusene blir borte. I tillegg blir mange barn drept av krigshandlinger.

– Organisasjonene tenker kun penger

– Postkodelotteriet er på ingen måte «en gavepakke til frivilligheten», slik organisasjonene som allerede samarbeider med Postkodelotteriet hevder. Erfaringene fra andre land viser at det ikke fører til mer penger til frivillige organisasjoner når man slipper til kommersielle aktører. Men det fører blant annet til at mer penger brukes på markedsføring, sier Stian Seland.

Han er leder for LNU, en paraplyorganisasjon for nærmere 100 barne- og ungdomsorganisasjoner i Norge.

– Men dette er jo et konsept som vil gi inntekter til mange og som Postkodelotteriet hevder ikke skaper spillavhengighet?

– Det er mulig at Postkodelotteriet isolert sett ikke bidrar til spillavhengighet, med hvis det får etablere seg må man også tillate andre konsepter. Jeg mener at de organisasjonene som støtter dette tenker på egen inntjening, men ser bort fra de spillpolitiske konsekvensene. De ser også bort fra at mange andre organisasjoner må ta regninga hvis nye spillkonsepter innføres, sier Seland.

Også Liv Tørres, generalsekretær i Norsk Folkehjelp, er skeptisk til at

Postkodelotteriet vil være et vinnerlodd for norske organisasjoner.

– Dersom målet er mer inntekter til frivillige organisasjoner, kan det skje på flere andre måter enn å innføre nye private spillkonsept. For eksempel ved at andelen fra Norsk Tippings overskudd som går til humanitære og samfunnsnyttige organisasjoner økes eller at det settes av store summer på statsbudsjettet, sier Liv Tørres. Og fortsetter:

– Jeg har liten tro på argumentet om at flere private spillaktører i Norge vil føre til at de som nå spiller på utenlandske spill vil bringe spillings «hjem» og/eller at flere spillaktører nødvendigvis vil føre til samlet sett mer inntekter til frivillige og humanitære organisasjoner. I siste instans vil humanitære organisasjoners spilleinntekter avhenge av hvordan regjeringen ser på framtidig spillpolitikk og hvilke rammebetingelser den vil få. ■

Stian Seland, leder for LNU

UD vil ta flere stikkprøver

UDs kontrollenhet skal i år bruke tre ganger så mye penger som i fjor på svært grundige revisjoner av bistandsprosjekter. De vil også doble antallet stikkprøver. **Av Tor Aksel Bolle**

– Vi var nylig på Haiti og tok stikkprøver av norskstøttede prosjekter. Det var svært nyttig. Vi har i løpet av det siste året gjennomført stikkprøve-besøk til Midtøsten, Kenya og Haiti. Hvert besøk har ført til flere saker, sier Arne Sannes Bjørnstad. Han er sjef for UD's «bistandspoliti», som formelt har navnet Sentral kontrollenhet.

Trapper opp

Bjørnstad og hans kollegaer har ansvaret for å sjekke at norske bistandspenger blir brukt slik de skal. Og i år trapper de opp aktiviteten. UD tar sikte på å foreta minst fire «stikkprøve-reiser», mot to i fjor. De skal også bruke nærmere 13 millioner kroner, tre ganger så mye som i fjor, på såkalte «special audits» og «forensic audits». Det vil si svært grundige revisjoner av bistandsprosjekter og programmer.

Bjørnstad forteller at de nå jobber med å utvikle hvordan de vurderer risikoen for mislighold og korrupsjon.

– Vi prøver å vurdere risikoen ut fra flere forskjellige parametere. Det kan være type bistand, mangler ved rapportering, område det jobbes i og så videre. En av grunnene til at vi valgte å besøke Midtøsten, Kenya (for å se på bistanden til Somalia) samt Haiti, var at det er gitt mye humanitær hjelp dit. På grunn av denne hjelpens art vet vi at risikoen for mislighold er større enn ved mye annen bistand, sier Bjørnstad. Han legger til at norske organisasjoner er klar over risikoen og flinke til å gjøre den så liten som mulig.

Bakgrunn fra Økokrim

Kontrollsjefen forteller at et stikkprøvebesøk foregår omtrent slik:

Sentral Kontrollenhet bestemmer seg for land, område eller en bestemt type prosjekt de vil følge opp. De bruker deretter mye tid på å gå systematisk gjennom skriftlig materiale som rapporter og søkna-

der. De ser etter en rekke ulike ting. Det kan for eksempel være problemer ved et prosjekt som blir påpekt over tid uten at det løses. Det kan også være rapporter som er svært positive og ikke forteller om noen vansker selv om det er åpenbart at prosjektet foregår i en svært krevende situasjon.

Om lag 1–2 uker før kontrollenhetens medarbeidere drar på tur får de aktuelle organisasjonene beskjed om at de kan forvente seg et besøk. Til Haiti hadde Bjørnstad med seg en medarbeider som er utdannet revisor og har bakgrunn fra Økokrim.

– Vi hadde møter med organisasjonene og sjekket også regnskapet til flere av dem. Vi var også ute og kikket på selve prosjektene for å sjekke at det vi har betalt for faktisk er der.

Oppdager svakheter

– Hvordan reagerer organisasjonene på dette? Blir de nervøse?

– Det kan vel hende at noen blir nervøse. Men vi har fått svært positive tilbakemeldinger, blant annet fordi vi har oppdaget svakheter og problemer organisasjonene selv ikke var klar over, sier Bjørnstad.

Han forteller at noe av de 13 millioner kronene som er satt av til grundige revisjoner også kan bli brukt på revisjoner etter at organisasjoner har kommet med bekymringsmeldinger til UD.

– Disse grundige revisjonene er også et godt instrument, men de er svært dyre. Nå har vi mer penger og kan gjøre flere. Vi har ikke helt bestemt oss for hvordan vi skal bruke alle pengene, men det viktigste er at vi har mer ressurser til å drive god kontroll, sier Bjørnstad. ■

Arne Sannes Bjørnstad, Kontrollenhetens leder, Sentral kontrollenhet, UD

8 **Aktuelt**

Kutter støtte til Uganda etter homolov

Uganda møter sterke reaksjoner i vestlige land etter å ha vedtatt nye og strengere lover mot homoseksualitet. – Utenforstående kan ikke diktere oss, slår president Yoweri Museveni fast.

Av Even Tømte

Homofile risikerer ifølge den nye loven å bli fengslet på livstid. Det blir også forbudt å «fremme» homoseksualitet, noe som kan få konsekvenser for organisasjoner som arbeider for homofiles rettigheter, og publikum pålegges å tyste på homofile til politiet.

Loven ble vedtatt av parlamentet før jul og godkjent av presidenten i slutten av februar, etter at ugandiske parlamentarikere har arbeidet i flere år for å skjerpe straffene for homoseksualitet.

Fra stat til sivilsamfunn

Flere bistandsgivere reagerte umiddelbart da president Museveni godkjente loven.

Nederland, Danmark og Norge kutter alle i bistanden til ugandiske myndigheter, og har uttrykt at de vil kanalisere mer penger til sivilsamfunnet i stedet.

Verdensbanken har holdt tilbake et lån som skulle gå til det ugandiske helsevesenet. En talsperson for banken har uttalt at de må forsikre seg om at utviklingsmål ikke vil bli negativt påvirket av den nye loven.

USA, det største giverlandet, har varslet en gjennomgang av alle bistandsprogrammer til Uganda.

Norge holder tilbake 50 millioner bistandskroner. Til sammen kutter de fire giverne 700 millioner kroner, størstedelen fra Verdensbank-lånet.

– Vi har gjennom flere år sett en negativ utvikling i menneskerettig-

hetssituasjonen i Uganda. Vi frykter i likhet med lokale organisasjoner at loven vil føre til forfølgelse av seksuelle minoriteter i landet. Ugandas myndigheter har ansvaret for å beskytte alle minoritetsgrupper mot forfølgelse og overgrep, men nå går de i motsatt retning. Vi vil nå holde tilbake rundt 50 millioner kroner fra vårt samarbeid med Uganda. Samtidig vil vi øke støtten til menneskerettighets- og demokratiforkjempere, sa utenriksminister Børge Brende da kuttet ble annonsert.

Kutt som svir

Bistandskuttene vil ha begrenset økonomisk betydning, tror analysebyrået Fitch. Det er ikke lenge siden over halvparten av det ugandiske statsbudsjettet var finansiert av bistandsmidler. Men det siste tiåret har bistandens andel av statsbudsjettet falt fra 40 prosent til 12 prosent. Årsaken er økonomisk vekst og økt skatteinngang.

Statsminister Amama Mbabazi har imidlertid uttalt at kuttene kommer til å få konsekvenser.

– Ikke bare vil tjenester bli forsinket, men myndighetene vil ikke være i stand til å utføre alle sine opp-

«Men hvis de tar pengene, hva kan vi gjøre? Vi må leve videre.»

Demonstranter i Nairobi roper slagord mot den nye anti-homoloven som nylig ble vedtatt i Uganda.

Foto: EPA / Dai Kurokawa

gaver. Men hvis de tar pengene, hva kan vi gjøre? Vi må leve videre. Vi har vist at vi kan stå på våre egne ben, uttalte Mbabazi på en pressekonferanse.

Regjeringspartiet NRMs twitrende talsperson Ofwono Opondo kaller bistandskuttene «utpressing».

– Dette såkalte «kuttet» er et forsøk på utpressing for å sette ugandere opp mot regjeringen. Anti-homoloven er populær her, skriver han.

Det siste har han antakeligvis rett i. Meningsmålinger tyder på sterke negative holdninger til homoseksualitet blant flertallet av ugandere.

– At Verdensbanken utsetter utbetalingen til helsevesenet tyder på at den ikke er interessert i å oppnå tusenårsmålene, twitrer Opondo.

Frykter for fremtiden

Hvordan bistandsgivere skal forholde seg til slike lover er omdiskutert. Den norske regjeringen stilte seg tidligere negativ til bistandskutt til Uganda. Det har også opposisjonen på venstresida gjort, og organisasjoner som Fellesrådet for Afrika og LLH. Grunnen er at de frykter kuttene vil ramme befolkningen og gjøre situasjonen enda vanskeligere for Ugandas homofile.

Civil Society Coalition on Human Rights and Constitutional Law, en koalisjon av ugandiske organisasjoner som jobber med menneskerettigheter og seksuelle rettigheter, har tidligere advart mot bistandskutt. Etter at loven ble vedtatt har de tatt til orde for

strategiske kutt i bistanden til enkelte institusjoner.

– Vi støtter ikke generelle bistandskutt til Uganda. Vi ønsker ikke at det ugandiske folket skal lide på grunn av uheldige valg fattet av våre myndigheter. Vi støtter derimot strategiske bistandskutt til spesifikke sektorer, som den nederlandske regjeringens beslutning om å trekke penger ut av justissektoren. Vi oppfordrer til å vurdere bistanden til organisasjoner og regjeringsinstitusjoner som ikke har vist respekt for menneskerettigheter og til de som aktivt har støttet denne loven. Vi støtter ikke kutt til sivilsamfunnet, heter det i en erklæring fra koalisjonen.

Myk metode slo feil

Gerald Sentongo, en ugandisk menneskerettighetsaktivist som har fått asyl i Norge, mener derimot bistandskutt er en god idé.– Jeg, sammen med flere andre ugandiske menneskerettighetsaktivister, var lenge mot at bistand skulle kuttes til Uganda på grunnlag av loven. Vi trodde at folk kom til å tenke at det var de homofiles skyld at det ble kuttet i skoler, sykehus og veier. Før loven ble signert var donorlandenes beste verktøy å lobbe mot loven gjennom å pleie forholdet til regjeringen gjennom bistand. Men diplomatiet feilet og vårt verste mareritt har blitt virkelighet, loven er signert. Siden den ugandiske regjeringen ikke lenger er

interessert i å forhandle bør derfor også forhandlingsverktøyet, bistanden, fjernes, sier Sentongo til Unric Norge.

Den britiske utviklingsministeren Lynne Featherstone mener den «myke» tilnærmingen har vist seg ikke å fungere.

– Vår tilnærming har vært ledet av lokale homoaktivister i hvert enkelt land. Inntil nylig har de bedt oss om en myk tilnærming, der vi tar opp våre bekymringer på tomannshånd med de enkelte politikere. Det har jeg gjort (...) men den tilnærmingen virket åpenbart ikke i Uganda. Den mislykkes i å stoppe nye anti-homolover, og jeg er redd den ikke vil hindre liknende lover i andre deler av Afrika,

skriver Featherstone i et innlegg på nettstedet Pinknews.

Homolover i Afrika

38 afrikanske land kriminaliserer frivillig seksuelt samkvem mellom mennesker av samme kjønn, ifølge en oversikt fra Amnesty International.

Uganda og Nigeria vedtok nylig lover som skjerper kriminaliseringen ytterligere. I begge landene, men særlig Nigeria, har det blitt meldt om flere tilfeller av vold og trakassering etter at lovene ble vedtatt.

Norge ga 305,7 millioner kroner i bistand til Uganda i 2012. Offentlig sektor mottok 128 av millionene. Nigeria mottok 53,3 millioner, der halvparten gikk til det offentlige. ■

Les også

Lederartikkel, side 2

10 Aktuelt

Skjebnevalg for

5. april går den afghanske befolkningen til valglokalene for å stemme fram landets neste president. – Dette valget blir uhyre viktig for landets videre utvikling, sier Afghanistan-ekspert Arne Strand.

Av Tor Aksel Bolle

Valget i Afghanistan i begynnelsen av april blir det tredje presidentvalget siden Talibans fall i 2002. Sittende president Hamid Karzai har allerede vunnet to valg, i 2004 og 2009, og kan ikke gjenvelges.

Et rimelig vellykket valg kan legge grunnlaget for den første fredelige og demokratiske overføringen av makt fra en leder til en annen i Afghanistans moderne historie. Et dårlig valg med omfattende juks og hvor de ulike grupperingene ikke godtar resultatet, kan bli

katastrofal for landets videre utvikling. Samtidig er sikkerhetssituasjonen vanskeligere enn på mange år. Valget vil finnes sted på et tidspunkt da store deler av de internasjonale troppene er i ferd med å trekke seg ut av landet.

– Hvis valget blir gjennomført uten for store sikkerhetsproblemer

og uten at hele troverdigheten ødelegges av valgfusk vil det være et enormt skritt i riktig retning for den videre utviklingen i Afghanistan, sier seniorforsker Arne Strand ved Chr. Michelsens Institutt.

Norge støtter gjennomføringen av valget med 102 millioner kroner. Mange andre giverland bidrar også med store summer. Ifølge Strand er et rimelig ryddig valg også svært viktig for fortsatt internasjonalt engasjement i Afghanistan.

Valg på afghansk måte
– USA har vært helt klare på at et

Norge og Afghanistan

■ Norge har gitt løfter om 750 millioner kroner årlig i bistand ut 2017.

Folk i den afghanske byen Ghazni passerer valgplakater av presidentkandidatene Ashraf Ghani (til venstre) og Abdul Rasul Sayyaf (til høyre).
Foto: NTB Scanpix

Afghanistan

skikkelig valg er viktig for størrelsen på deres videre engasjement i landet. Løftene som ble gitt om fortsatt høy bistand under Tokyo-møtet i 2012 forutsetter også et legitimt valg i 2014. Skulle det bli et mislykket valg, vil det helt sikkert få betydning for bistandsnivået. Og den afghanske staten er helt avhengig av betydelig bistand i mange år til, sier Strand.

– Men selv om valget skulle bli vellykket – snakker vi om et demokratisk valg i vestlig forstand?

– Nei. Ingen av valgene i Afghanistan etter 2002 har vært det vi i Norge ville kalt demokratiske. Det pågår

nå forhandlinger og et politisk spill som involverer ulike grupperinger og sterke menn. Disse forhandlingene kommer også til å pågå lenge etter valget i april. Dette elitespillet vil ha stor betydning for hvem som til slutt blir president. Det er maktoverføring på en afghansk måte.

– Og hvilken rolle spiller stemmene i dette spillet?

– Stemmer er blitt akseptert som en del av det politiske spillet. Samtidig som allianser og forhandlinger i eliten er viktig, er det også slik at stemmene spiller en rolle. For første gang har det vært arrangert tv-debat-

Arne Strand, forsker CMI.

ter med alle kandidatene, og mange av kandidatene driver skikkelige valgkamper. Mitt inntrykk er at det er et stort engasjement rundt valget, og ved dette valget vil det nok være flere som stemmer «fritt» enn noen gang. Det gjelder særlig den store unge delen av befolkningen.

– Etnisitet viktig

– De fleste ledere av Afghanistan har vært pashunere. Hvor viktig er etnisitet?

– Etnisitet er definitivt en viktig faktor i afghansk politikk. Vi ser at de fleste etniske gruppene foreløpig →

4 på gaten i Kabul

1. Skal du stemme?
2. Hva slags kandidat vil du i så fall stemme på?

Av Hamia Fahim og Habibullah Shinwari

Ewaz Mergan (60), bonde fra Balkh-provinsen:

1. Ja, jeg skal stemme. Jeg vil være med på å bestemme hvem som skal styre landet vårt.
2. Jeg vil stemme på en som kan skaffe oss fred og hjelpe de fattige. Min kandidat må også være en god muslim og en som er glad i landet sitt.

Parwiz (37), butikkeier fra Kabul:

1. Ja, jeg har stemmekort og skal stemme. Jeg vil stemme fordi jeg håper det kan bidra til fred og sikkerhet. Jeg håper valget går bra og uten juks.
2. Jeg vil stemme på en ærlig person, en god muslim som kan bringe fred til landet vårt. Jeg vil ikke stemme på en krigsherre med dårlig forhistorie eller en korrupt person.

Mina, 46, husmor fra Kabul:

1. Nei, jeg skal ikke stemme. Jeg har valgkort og stemte ved forrige valg, men det bidro ingenting til å gjøre livet for meg og folk i Afghanistan noe bedre. Det er fortsatt krig og masse fattigdom i dette landet. Politikerne tenker bare på seg selv, de bryr seg ikke om de fattige.

Mohammad Naeem (26), journaliststudent fra Meymaneh:

1. Ja, jeg skal stemme. For Afghanistans fremtids skyld.
2. Jeg vil stemme på en kandidat som tenker på hele Afghanistan, ikke bare på sin stamme eller etniske gruppe.

12 Aktuelt

→er delt mellom flere kandidater. Folk flest legger ikke nødvendigvis så stor vekt på etnisitet, men hvor viktig det blir vil også avhenge av i hvor stor grad ulike kandidater prøver å spille på etnisk tilhørighet. Nesten alle kandidatene har for øvrig visepresidentkandidater fra en annen etnisk gruppe, selvfølgelig for å appellere til så mange som mulig.

– Er det bestemte saker som skiller kandidatene?

– Ved dette valget vil nok folk i mindre grad stemme på personer enn ved tidligere valg. Det åpner for at saker kan få større betydning. Forholdet til USA og en eventuell signering av en ny sikkerhetsavtale er noe mange afghanere er opptatt av. Men foreløpig har jeg ikke sett noen av de viktige kandidatene gå ut mot avtalen. Når det gjelder andre saker så er det ikke så lett å se forskjell på kandidatene, men de har ulik bakgrunn. Noen har slåss mot Sovjet og spiller på det, andre – som Ashraf Ghani – er mer opptatt av utvikling og økonomi.

Må regne med juks

Mange observatører regner med at utgående president Hamid Karzai vil forsøke å posisjonere seg slik at han får betydelig innflytelse også etter at han er gått av. Den kandidaten som får den sittende presidentens støtte vil ha en stor fordel. Men foreløpig har han ikke gått ut med klar støtte til noen.

– Det er uklart hvem Karzai støtter.

Skal han fortsette å ha stor innflytelse, må ha finne en kandidat som er villig til å lytte til han. Mange frykter at Karzai og kretsen rundt han, de som styrer statsapparatet, også kan avgjøre hvem som vinner valget, sier Arne Strand.

– Og da er vi inne på valgjuks – hvor mye av det bør vi forvente?

– Det vil forekomme en god del juks, for eksempel manipulasjon av stemmeurner og så videre. Spørsmålet er hvilket omfang det får. Dette er det første valget hvor det internasjonale samfunnet ikke er direkte involvert i gjennomføringen, og det er mange som frykter at systematisk juks vil kunne få stor betydning. Å ende opp med en vinner som mangler legitimitet på grunn av åpenbar valgjuks vil være svært, svært uheldig, sier Strand.

Trolig to omanger

– Til slutt – hvem vinner?

– Si det. Det er jo mer åpent enn tidligere, og jeg tør ikke tippe en vinner. Trolig vil ingen vinne etter første valgomgang. Derfor blir hvilke allianser og avtaler som inngås i 2. valgrunde veldig viktig. Ashraf Ghani er en sterk kandidat, det samme er Abdullah Abdullah. En fremtredende pastunsk kandidat som får Karzais støtte vil stå sterkt. Her blir Zalmay Rassoul ofte omtalt. Uansett vil det bli en lang prosess og vinneren blir neppe kåret før sommeren. ■

Afghanske kvinner forlater et velgerregistreringslokale i Herat, vest i landet. Taliban har fordømt valget og det forventes angrep mot valglokaler og valgmedarbeidere.

Foto: Scanpix/
Jalil Rezayee

Valget

- 12 millioner stemmeberettigede.
- 10 kandidater, alle med 2 visepresidentkandidater.
- Hvis ingen av kandidatene får mer enn 50 prosent av stemmene, vil det bli avholdt en valgrunde 2 mellom de to kandidatene som fikk mest stemmer.
- Det er 6800 stemmelokaler i Afghanistans 34 provinser. Myndighetene har sagt at de håper 95 prosent vil være åpne, men det er usikkert hvor mange som faktisk vil være åpne og tilgjengelige.
- Taliban har fordømt valget og vil trolig gjøre alt de kan for å forstyrre valgprosessen. Det har allerede vært flere angrep på valgkampearbeidere.
- I en meningsmåling gjort i desember i fjor sa 61 prosent av de spurte at de ville stemme på en kandidat som ville forhandle åpent med Taliban.
- Samtidig sa 71 prosent av de spurte at de ville ha en kandidat som ønsket et godt forhold til USA.

Kjemper om makten

I det Bistandsaktuelt går i trykken er det fortsatt 10 kandidater som stiller i det afghanske presidentvalget. Noen vil trolig trekke seg før valgdagen 5. april. Her er de kandidatene vi tipper har størst muligheter til å vinne. **Av Tor Aksel Bolle**

Abdullah Abdullah

Født i 1960 og den eneste av favorittene til å vinne som ikke i hovedsak baserer seg på pashtunske stemmer. Abdullah har pashtunsk far, mens moren er tadsjik. Han er utdannet øyelege, men kjempet mot den sovjetiske okkupasjonen på 80-tallet. Han var tidligere utenriksminister for Karzai, men forlot stillingen i 2005. Abdullah stilte som presidentkandidat i 2009 og fikk nok stemmer til at det skulle holdes en andre valgrunde. Den trakk han seg fra. De ulike meningsmålingene har gitt Abdullah opp mot 30 prosent av stemmene.

Ashraf Ghani

Tidligere finansminister i Karzais regjering og har jobbet i Verdensbanken. Ghani legger stor vekt på styresett og økonomisk utvikling. Deltok også i valget i 2009, men fikk under 4 prosent av stemmene. Denne gangen har han alliert seg med den beryktede usbekiske kommandanten Rashid Dostum som er Ghanis visepresidentkandidat. Ved siden av Abdullah Abdullah er Ghani den som har gjort det best på meningsmålingene. Pashtuner.

Abdul Rasul Sayaf

Kjent for sin kamp mot de sovjetiske styrkene og som en hard islamist. Det var Sayaf som inviterte Osama bin Laden til Afghanistan. Sayaf regnes av de fleste for å være for ekstrem til å vinne, men har alliert seg med kommandanten Ismael Khan som er populær og vil trekke mange stemmer i Herat-provinsen, vest i landet. Pashtuner

Gul Aga Sherzai

Har tilnavnet «Bulldoseren». Det er uklart om tilnavnet skyldes metodene hans generelt eller om det skyldes at han er flink til å få ferdigstilt byggeprosjekter, slik han selv hevder. Jaget i 2001 Taliban ut av Kandahar med støtte fra amerikanske spesialsoldater. Var i mange år guvernør i Kandahar, deretter guvernør i Nangarhar, øst i Afghanistan. Er blitt beskyldt for korrupsjon en rekke ganger. Pashtuner.

Zalmay Rassoul

Med sine 70 år er han den eldste av kandidatene. Utdannet lege og har hatt flere poster i Karzais regjering. Har en kvinne, Habiba Sarabi, fra den etniske gruppen hazara som en av sine to visepresidentkandidater. Rassoul har sagt at han håper å få mange stemmer fra kvinner og fra unge mennesker. Han har trolig ikke veldig mye folkelig støtte, men det nære forholdet til president Karzai kan bli svært viktig. Skulle Rassoul bli president, vil trolig Karzai fortsette å ha stor innflytelse. Da Hamids Karzais bror, Quayum Karzai, trakk seg fra valget ble Rassouls kandidatur ytterligere styrket. Pashtuner.

Billige privatskoler brer om seg i utviklingsland, særlig i områder hvor det offentlige tilbudet er dårlig eller ikke finnes. Men fremveksten av privatskole skaper debatt.

Foto: Ken Opprann

Het debatt om privatskoler i fattige land

Billige privatskoler brer om seg i fattige land. Optimistene tror det gir bedre utdanning til flere barn, men forskeren Ian MacPherson mener de ødelegger offentlige skoletilbud. Norad har ingen policy om Norge skal støtte private skoler. **Av Anne Håskoll-Haugen**

En ny utdanningstrend sprer seg: Billige privatskoler for fattige familier i områder hvor offentlig utdanning ikke finnes eller er av dårlig kvalitet. En skoleplass kan koste mellom tre og ti dollar i måneden, og selv om det kan ta en tredjedel av husholdningsbudsjettet, velger stadig flere fattige å sende barna på privatskole. Optimistene mener de private kan få flere barn på skolen, holder høyere kvalitet og at konkurransen gjør de offentlige skolene bedre. Men ikke alle er overbevist, og frontene er steile.

– Diskusjonen bør være topp-prioritet for norske myndigheter som har utdanning som viktigste satsningsområde. Norge satser på offentlig skole

«Norge satser på offentlig skole i eget land, og bør sette seg grundig inn i om privatskoler i fattige land er veien å gå.»

Ian MacPherson, underdirektør i Open Society Foundation

i eget land, og bør sette seg grundig inn i om privatskoler i fattige land er veien å gå, mener Ian MacPherson, underdirektør i Open Society Foundation, som forsker på privatskoler.

Mer penger – større krav

Ettersom middelklassen vokser og de fattigste blir litt mindre fattige, øker kravene til kvalitet på tjenester. Mange er misfornøyd med offentlig tilbud, slik har det vokst frem et marked for skoler som kan ta seg betalt for undervisning.

I rapporten Ending the hidden exclusion fra 2013 skriver Save the Children International at på landsbygda i India går nå 28 prosent av barna på billige private skoler (low-fee private schools), en økning på 10 prosent fra 2006. I noen indiske stater er tallet over 70 prosent. Trenden vokser også i Afrika, hvor syv land har over 30 prosent av barna på slike skoler.

Skoleeierne er bistandsorganisasjoner, kirker eller private aktører som tar økonomisk utbytte. Det er de siste som skaper mest debatt.

– Løser ingenting

MacPherson har over 10 års erfaring med utdanning som utviklingspolitikk.

Ian MacPherson
Foto: Jocelyn Bain Hogg/VII for The Op

– Forkjemperne mener billige privatskoler tilbyr bedre kvalitet, er mer kostnadseffektive og at konkurransen gjør offentlige skoler bedre. Vår forskning fra India, Pakistan, Nepal, Ghana og Nigeria viser at det ikke stemmer, sier han.

Ifølge den britiske forskeren er dette noen av de negative konsekvensene:

- De fattigste har ikke råd til å betale selv om det er billig. Privatskoler fører ikke til utdanning av flere barn, men flytter de mest ressurssterke fra offentlige til private skoler. Det forringer kvaliteten i offentlig skole.

- Der hvor privatskoler viser bedre resultater, er det ofte fordi elevene er mer ressurssterke med mer utdannende foreldre som kan betale for privattimer etter skoletid.

- Fordi private skoler lover bedre utdanning, velger mange familier å investere i sønnes utdanning fordi det er mer sannsynlig at guttene skal ut i jobb. Jentene blir igjen på offentlig skole, eller uten skolegang i det hele tatt.

– I tillegg er mange privatskoler ikke anerkjent av myndighetene. Fattige familier risikerer å bruke penger på en ikke-godkjent utdanning, og barna kommer seg ikke oppover i utdanningssystemet.

MacPherson sier det først og fremst er Verdensbanken, Department of International Development (britiske Norad) og privatskolene selv som snakker varmt om privatisering.

Het internasjonal debatt

MacPherson forteller om en opphetet internasjonal debatt med steile fronter.

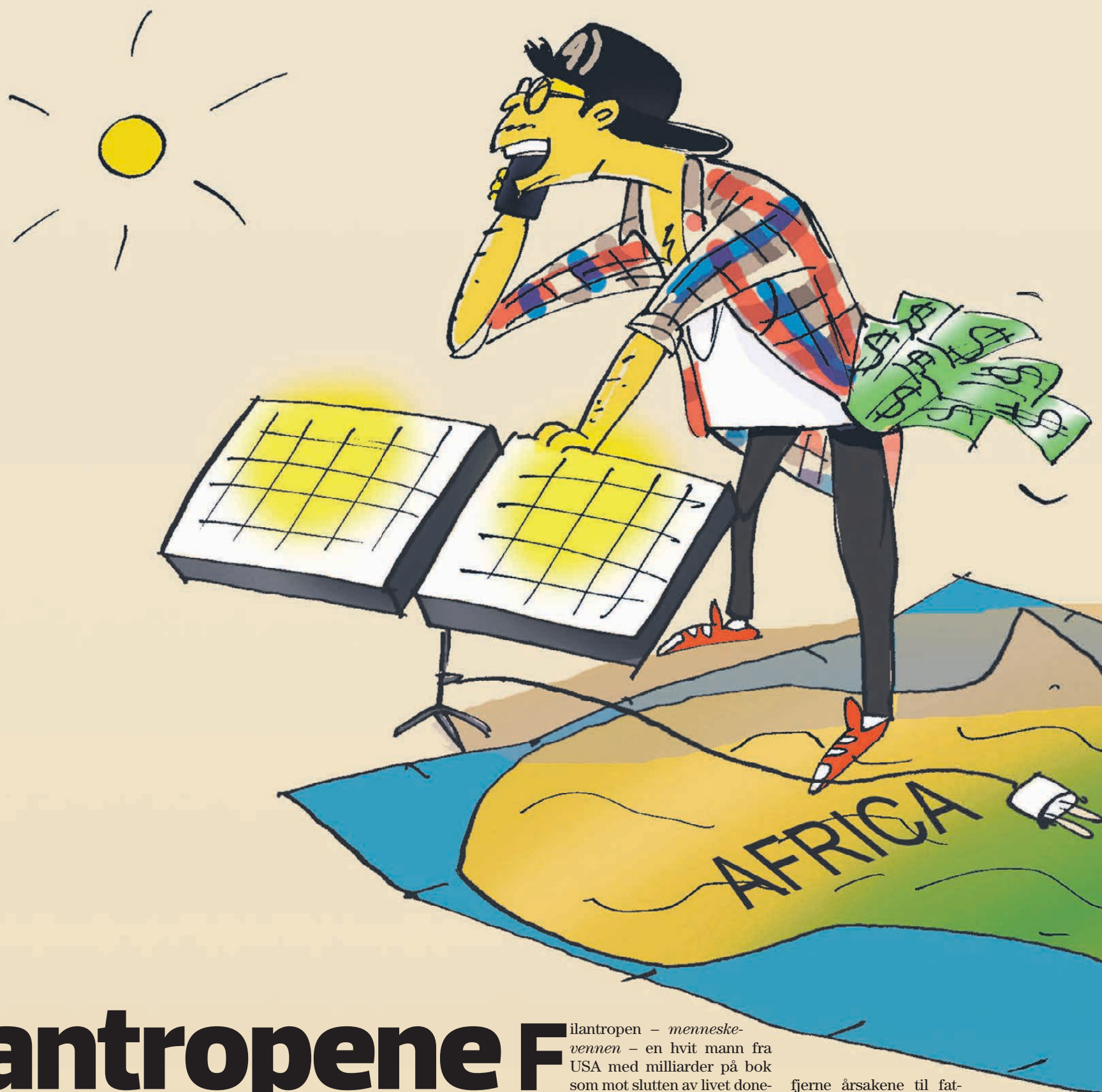
– Men det har blitt en ideologisk diskusjon om stat versus markeds-løsninger som ikke er basert på forskning og fakta. Det er det vi vil bidra til å endre gjennom vår forskning, sier han.

I Norge derimot er det stille. Dette til tross for at den nye regjeringen har varslet at utdanning blir det neste store satsingsområdet for norsk bistand.

– Fremveksten av billige kommersielle privatskoler er en relativt ny problemstilling for Norad. Behovet for å ta stilling til dette har ikke vært aktuelt for oss foreløpig, men vil ganske sikkert bli et tema vi kommer til å møte i internasjonale diskusjoner fremover, sier leder for helse- og utdanningsseksjonen i Norad, Vigdis Aaslund Cristofoli.

Norad har ennå ingen policy på hvordan de skal forholde seg til hvorvidt norske bistandspenger skal gå til å støtte private skoler som tar ut utbytte. Men Cristofoli sier Norge støtter opp om tanken om at den offentlige skolen skal gi alle en utdanning av god kvalitet. Redd Barna bekrefter at dette er nytt også for dem.

– Men vår grunnholdning er at det offentlige må ha ansvaret for å tilby gratis utdanning til alle barn. Det er urimelig å kreve betaling fra de fattigste for å få innfridd retten til skolegang, sier Gerd-Hanne Fosen, seksjonsleder for utdanning i Redd Barna. ■

Filantropene kommer – og nå åpner de kontor Norge

De er unge, velstående og vil ikke vente til de blir gamle med å investere i sosiale prosjekter. Nå åpner Nexus – organisasjonen for filantroper under 40 – sitt første kontor i Norge.

Av Anne Håskoll-Haugen

Filantropen – menneskevennen – en hvit mann fra USA med milliarder på bok som mot slutten av livet donerer penger til en sykehusfløy og kaller den opp etter seg selv. *Learn, earn and serve!* – i den rekkefølgen, har vært mottoet. Inntil nå.

– Filantropene blir definitivt flere og yngre. Før var det vanlig å vente til pensjonsalderen, men nå ser vi at unge i 20-30-årene vil ta sosialt ansvar, sier Jane Wales, leder av Global Philanthropy Forum, som har 1800 av verdens største filantroper på medlemslisten. Rundt halvparten er under 40 år.

Nå vil de bli like kjente for pengene de gir bort, som pengene de har tjent. I 2013 var for første gang tre av de mest generøse filantropene i USA under 40 år. Og den største av dem alle? Grunnleggeren av Facebook, Mark Zuckerberg. Han bidro med 970 millioner filantropi-dollar i 2013. Et forbilde for unge og steinrike verden over. Selv sier Zuckerberg han er inspirert av verdens filantropi-konger; Warren Buffet og Bill Gates.

Ikke fasade-pynt

Men de er ikke bare yngre.

– Før handlet det om navn og rykte. Men de unge vil ikke *pynte fasaden*, ikke bare *bøte på symptomene*, men

fjerne årsakene til fattigdom. Det er ikke lenger «sjekkefte-filantropi»; vi gir ikke bort penger, men investerer i ideer som både er økonomisk bærekraftige og bra for mennesker og miljø, sier britiske James Hurrell, leder av Nexus Europa.

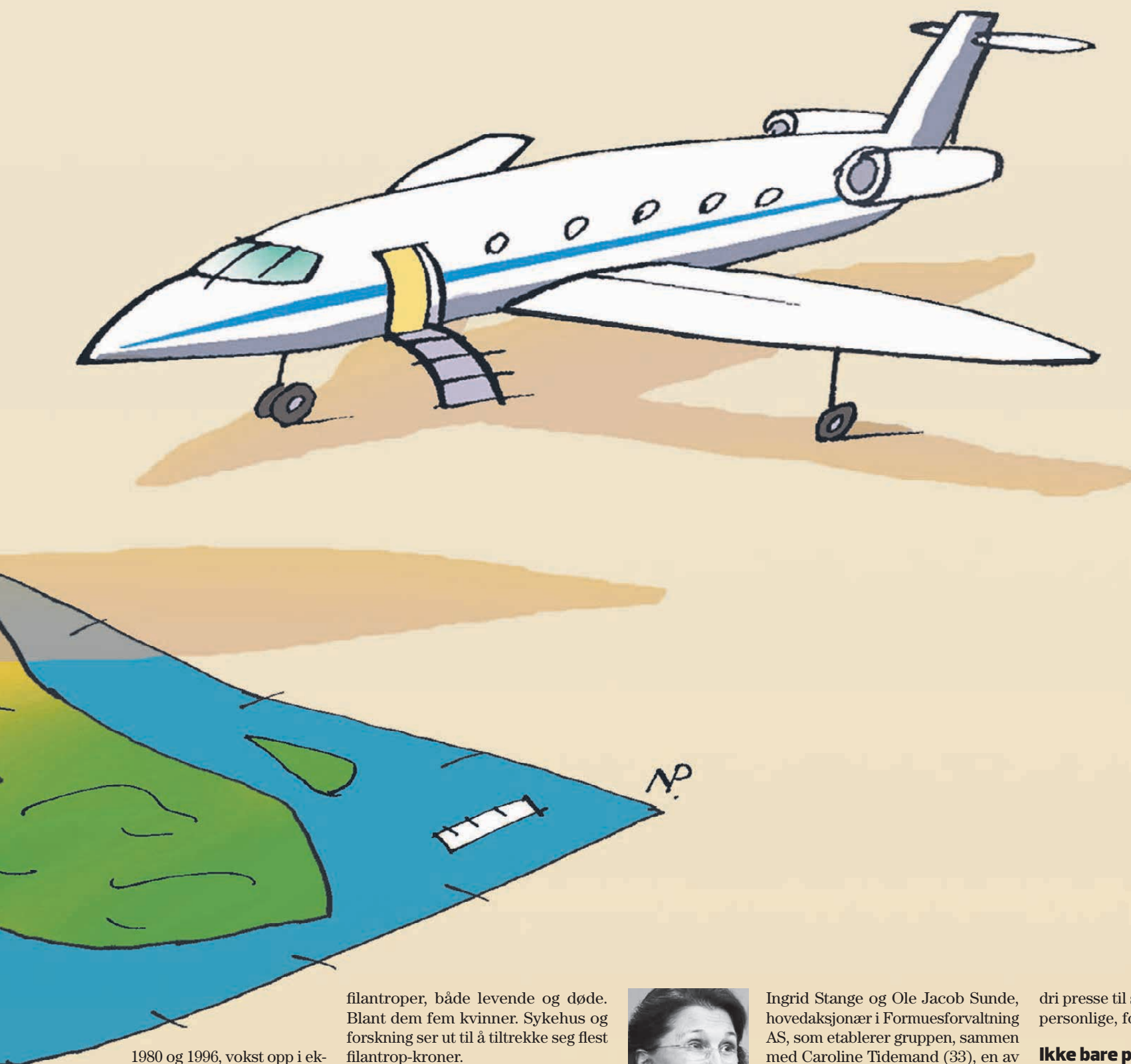
Han representerer selv den nye bølgen; 32 år gammel har han vært filantrop i 15 år, startet en rekke organisasjoner og bygger nå opp Nexus som global bevegelse. Med kontorer i 70 land, og medlemmer fra flere hundre av verdens mest velstående familier, vil Nexus koble de pengesterke med sosiale entreprenører. På store samlinger møtes de for å lære av hverandre og bli inspirert. En slags «filantrop-skole», forklarer Hurrell entusiastisk. Den første samlet over 400 deltakere, til sammen gode for mer enn 100 milliarder dollar.

– Du må huske at dette er unge mennesker som kunne lent seg tilbake og ikke løftet en finger resten av livet, sier han.

Y-ene kommer!

Er dette lyden av *generasjon Y* som har blitt voksne? Y-ene er født mellom

Illustrasjon: Niels Poulsen

1980 og 1996, vokst opp i ekstremt rike velferdssamfunn, høyt utdannet og livredde for A4-livet. De vil realisere seg selv, og har mer tro på fremtiden enn sine forgjengere, X-ene:

– Vi har muligheter som ingen før oss har vært i nærheten av å ha, vi er den mest sammenvevde, kunnskapsrike og sosialt bevisste generasjonen som noen gang har levd. Vår generasjon kan ikke lenger gjemme seg bak uvitenhet, sier Hurrell.

Og det er ikke bare Y-er fra Vesten som kaster seg på.

– Stadig flere i utviklingsland fatter interesse for filantropi. Jeg har akkurat kommet tilbake fra den aller første samlingen for filantroper i Afrika, i Etiopia. Målet var 45 deltagere, men det kom 103! Mange har tjent store penger på tele-tjenester for eksempel. Nå vil de bidra, forteller Wales. Global Philanthropy Forum har også avdelinger i Brasil.

Norske gjerrigknarker

Men hva med norsk gavmildhet? I 2013 hadde Norge for første gang over 200 milliardærer, over halvparten har kommet de siste åtte årene. På Wikipedias liste står 47 norske

filantroper, både levende og døde. Blant dem fem kvinner. Sykehus og forskning ser ut til å tiltrekke seg flest filantrop-kroner.

– Det er sjelden vi hører om norske filantroper med prosjekter i utviklingsland?

– Det stemmer nok at mange jobber mer i det stille. Likevel gjør norske filantroper en betydelig innsats, også i utviklingsland, men jeg tør nesten ikke gi deg navnene, jeg vet ikke om de ville likt det, sier Ingrid Stange, selv filantrop med over 30 års erfaring, og prosjekter i Myanmar og Sør-Sudan.

Norge har tradisjon for frivillig arbeid (vi er faktisk verdensmestere!), men mindre for pengegaver. Hver husholdning gir i snitt 900 kroner i året, i Europa er bare franskmennene mer gjerrige. Men Stange mener noe er i ferd med å endre seg. I 2007 startet hun filantropisk rådgivningstjeneste i Formuesforvaltning, og i 2011 arrangerte hun den første filantropikonferansen i Norge.

Nexus til Norge

Og nå etablerer Nexus kontor i Norge med støtte fra Formuesforvaltning og Partnership for Change (Stanges egen organisasjon, red. anm.). Det er legen Marie Louise Sunde (27), datteren til

Jane Wales, leder av Global Philanthropy Forum. Foto: Mona T. Brooks

Ingrid Stange, sosial innovatør.

Ingrid Stange og Ole Jacob Sunde, hovedaksjonær i Formuesforvaltning AS, som etablerer gruppen, sammen med Caroline Tidemand (33), en av Norges mest formuende arvinger.

– Jeg var på Nexus Youth Summit i New York i fjor, og ble imponert og interessert i konseptet om å samle, engasjere, utdanne og skape en plattform for unge filantroper over hele verden. Vi er nå i gang i Norge. Første samling er i Oslo i april med rundt 30 påmeldt så langt, forteller Sunde.

Hurrell mener Norge absolutt har potensial.

– Du må være invitert for å bli med, og være god for 100 millioner dollar eller mer. Men akkurat der kan vi være fleksible. Det er viktig å finne personer som passer inn i tankegangen. Nexus skal være et trygt rom hvor velstående unge mennesker kan snakke om hvordan de forholder seg til rikdom. Vi har al-

dri presse til stede, møtene er veldig personlige, forteller han.

Ikke bare penger

Ingrid Stange mener filantropi i Norge blir misforstått som bare å gi bort penger.

– Jeg vil heller bruke uttrykket *social innovasjon*, og det er ikke bare forbeholdt millionærer. Det handler om å bruke ressurser for fellesskapet, enten det er penger, kunnskap eller tid. Nexus er en trygg havn for å utveksle erfaring uten å føle at man blir utsatt for massevis av henvendelser fra folk som vil ha penger.

Hurrell mener nordmenn er ukomfortable med å snakke om filantropi fordi det er det samme som å innrømme at ulikhet eksisterer.

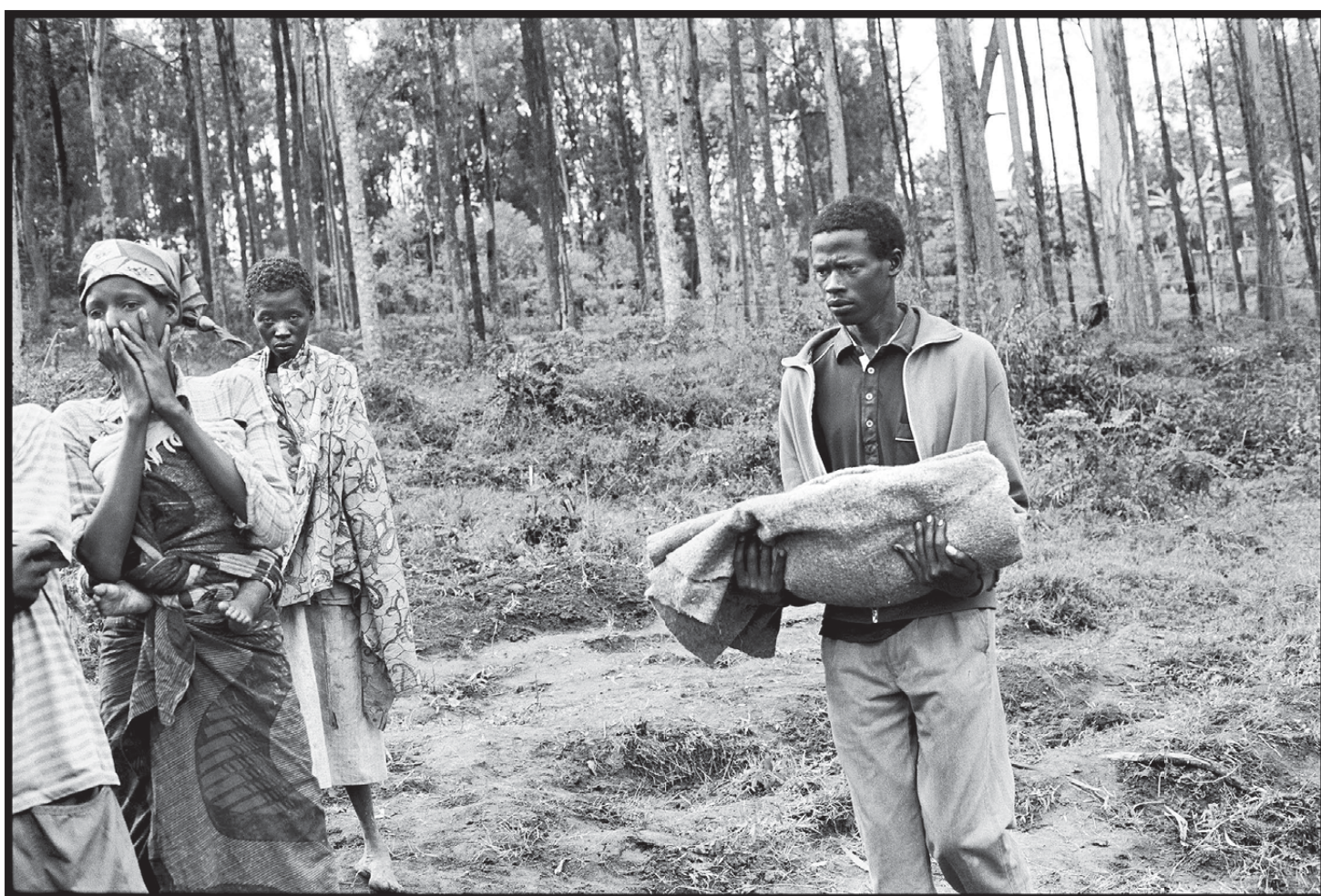
Men Karl Henrik Sivesind, forsker på Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, mener å se en holdningsendring.

– Andelen nordmenn som gir pengegaver økte fra 51 prosent i 1997 til 75 prosent i 2014. Samtidig er det nedgang i andelen som gjør frivillig innsats. Det kan tolkes som om det norske organisasjons-samfunnet er på vandring fra folkebevegelsesmodellen i retning en mer angloamerikansk filantropitradisjon, sier han. ■

« Du må være invitert for å bli med, og være god for 100 millioner dollar eller mer. Men akkurat der kan vi være fleksible. »

«Rwanda var Det var for lite

**tema:
folke-
mordet
i Rwanda**

I Rwanda håndhilste jeg på djævelen, skrev sjefen for FNs fredsbevarende styrker i landet, general Roméo Dallaire i sine memoarer. Ifølge ferske tall fra rwandiske myndigheter ble 1 070 000 tutsier og moderate hutuer slaktet ned på mindre enn hundre dager våren og forsommeren 1994. Året før ble det importert minst en halv million macheter til Rwanda. Jordbruksredskapet har i ettertid blitt selve symbolet på hutu-ekstremistenes brutalitet. Alle foto: Gilles Peress / Magnum Photos / All Over Press

for lite. og for svart >>

24 år gammel stod Francine Mukagatore avkledd foran en gruppe menn med macheter. Hun hadde akkurat sett familiemedlemmer bli drept og dumpet i brønnen hun hadde foran seg. Selv ble hun spart – for å bli Interhamwe-militsens sex-slave.

20 år etter massakrene ligger tusener av skjeletter og hodeskaller fortsatt fremme – slik at Rwanda aldri skal glemme.

Av Espen Røst, i Rwanda

«**F**olk ankom i små grupper, sakte frem fra eukalyptustrærne bak skolen. Noen av dem var skadet. Det var en jente, seks år, med et machete-kutt i hodet, og en gutt med et åpent skuddsår i skulderen. Han gråt ikke. Snart var det mennesker over alt. Da klasserommet var fullt ble skolegården inntatt. De var på FN-grunn, og trodde ingen ville våge å ta seg inn. (...) Det var fredag den 8. april 1994. Her i Kicukiro, og over alt ellers i byen, flyktet folk fra terroren, til kirker, til skoler og til sykehus.»

I «A people betrayed» beskriver Linda Melvern starten på det som skulle bli et hundre dagers helvete, der ekstremister fikk med seg store deler av hutu-befolkningen i en voldsorgie mot tutsi-minoriteten i Rwanda. To dager tidligere var flyet med president Juvénal Habyarimana skutt ned rett før landing i Kigali. Alle ombord omkom, men attentatet var bare starten: Mer enn én million mennesker ble drept den våren og sommeren for 20 år siden.

– Folkemordet var en godt planlagt politisk kampanje for å eliminere en hel folkegruppe – tutsi-folket, fordi hutu-ekstremistene ikke ville dele makten med dem. Målet var, for å bruke deres egne skremmende ord; «å skape en ren hutu-stat». Til slutt importerte de store mengder macheter, trente opp en egen milits og etablerte hat-radio der tutsiene ble omtalt som umenneskelige, som kakkerlakker, sier forfatter →

18 TEMA Folkemordet i Rwanda

Foto: Espen Røst

→ og journalist Linda Melvern til Bistandsaktuelt.

Kringkastet hat

Natten etter nedskytingen av presidentens fly (Fortsatt er det et mysterium hvem som skjøt ned flyet; journ. anm.) setter rwandiske hærstyrker og Interhamwe-militsen opp veisperringer i og rundt Kigali: Tutsier og moderate hutuer drepes. Nedskytingen blir brukt som argument for at «kakerlakkene» er i ferd med å ta makten i landet.

I april 1994 har store deler av befolkningen lyttet til Radio Télévision Libre des Milles Collines (RTLM) rasistiske hat-propaganda i snart ett år. Radiostasjonen spilte en helt avgjørende rolle for å skape den rase-

fiendtlige stemningen som tillot at folkemordet fikk utvikle seg: Venn ble til fiende og retorikken ble slukt av mennesker i alle samfunnslag. Bare timer etter at presidentens fly treffer bakken, sprer volden og frykten seg ut over landet:

Da Interhamwe-militsen kom til Ntamara, sør for hovedstaden Kigali, flyktet mange til det lokale rådhuset i håp om å finne beskyttelse der. Men i døren møtte de ordføreren som sa: «Om dere drar hjem, skal dere dø. Om dere flykter inn i bushen, skal dere dø. Om dere blir her, skal dere dø. Likevel må jeg si til dere, dra herfra – for jeg vil ikke ha blod foran mitt rådhus.»

Mange dro videre til den lokale kirken for å søke tilflukt der. Til

Linda Melvern,
journalist og
forfatter.

nettstedet Rwandan Stories forteller Alisa: «Vi tenkte at om vi kom inn i Guds hus, ville ingen ta oss der.» Slik ble det ikke. Alisa overlevde, men i og rundt den lille kirken ble mer enn 5000 mennesker massakrert. Med macheter, skytevåpen og granater. I det ene kirkerommet finnes fremdeles blodspor på veggen, og fortsatt ligger levningene og eiendelene til hundrevis av mennesker inne i kirken. Så Rwanda aldri skal glemme.

Allerede den 7. april snakket en rystet General Roméo Dallaire med den kanadiske radiokanalen CBC. I intervjuet beskriver sjefen for FNs fredsbevarende styrke i Rwanda (UNAMIR) hvordan hutu-ekstremister har startet massakreringen av tutsier og moderate hutuer. Han bekrefter også dra-

pet på tre FN-soldater, men sier han ikke kan utdype. Senere samme dag kommer meldingen fra FN-bygningen i New York: Ti FN-soldater er drept sammen med landets statsminister Agathe Uwilingiyimana. Drapet på FN-soldatene skulle få fatale konsekvenser for det internasjonale samfunnets

« Disse diplomatene og politikerne, de satt der dag etter dag og visste at tusener av mennesker ble drept – og de valgte å ignorere det. »
Linda Melvern,
journalist og forfatter

«Da han ikke orket mer og bare lå der i sitt eget spy – hakket de ham til døde.»

Francine Mukagatore, om drapet på ektemannen

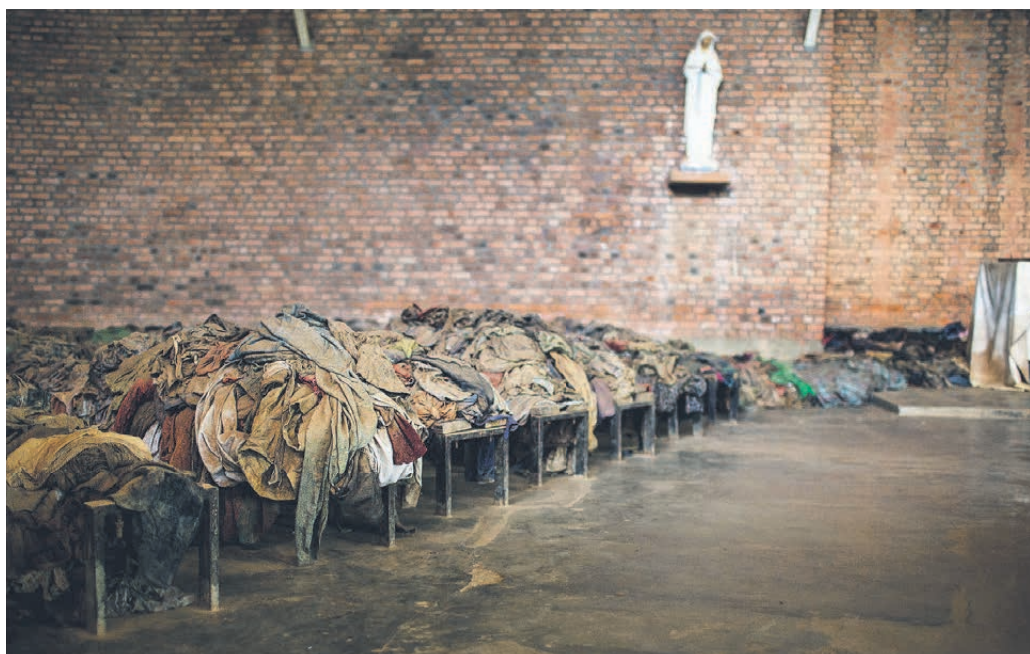
I sovesalene på Murambi Technical School ligger fortsatt hundrevis av ofre for folkemordet – menn, kvinner og barn – i en åpen massegrav, så Rwanda aldri får glemme volden som rammet landet våren og sommeren 1994.

Foto: Espen Røst

Mellom 14. og 19. april 1994 ble 10 000 mennesker drept i og rundt kirken i Nyamata. Nå er kirken et av flere nasjonale minnesteder. På kirkebenkene ligger klærne etter de som hadde søkt tilflukt her da Interhamwe-militsen kom.

Foto: Espen Røst

Nabo drepte nabo. Mann drepte kone. Folkemordet ble utført av folk fra alle samfunnslag. Myndigheter, militære og vanlige folk. På en vegg i et minnesenter i Kigali henger bilder av noen av de som ble drept.

Foto: Espen Røst

vilje til å gripe inn – for Rwandas tutsi-befolkning.

Falsk trygghet

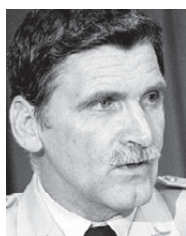
Tutsi-minoriteten i Rwanda hadde opplevd vold og diskriminering mange tiår før 1994. Noen vil hevde at kolonimakten Belgias innføring av etnisk orienterte id-kort var frøet som startet det hele, og i utallige artikler de siste tyve årene har ulike aktører fått skylden for ikke å ha bidratt til å stoppe folkemordet. Da lynsjingen brøt ut i april 94 fremstilte en rekke medier konflikten som en afrikansk stammekrig. I realiteten handlet det om politisk og økonomisk makt.

I 1990 bodde én million tutsier i flyktningleire i nabolandene. Med mål om å returnere til hjemlandet

ble Rwanda Patriotic Front (RPF) opprettet med støtte fra ugandiske myndigheter. En tre år lang borgerkrig endte i en internasjonalt initiert fredsavtale høsten 1993. Kort tid etter sendte FN 2500 belgiske, kanadiske og afrikanske soldater, ledet av general Dallaire, for å sikre at fredsavtalen ble overholdt av begge parter. Hovedstaden Kigali var full av FN-tropper og store hvite pansrede kjøretøy.

Men inntrykket av FN-kontroll skulle vise seg å være en falsk trygghet. Hutu-ekstremistene ønsket ingen maktdeling med RPF og tutsiene. I tillegg var de holdt utenfor i fredsprosessen. Det skulle få enorme konsekvenser.

I kulissene sto flere parter mot hverandre i FNs sikkerhetsråd. Både

General Roméo Dallaire, FN-sjef i Rwanda i 1994.

fransk og amerikansk etterretning skal ha visst om planer for etnisk motivert rensing allerede tidlig på 90-tallet. Da FN-troppene landet i Rwanda i 1993 var det franskmennene som jobbet mot UNAMIR og støttet Rwandas regjering. Da folkemordet var i gang, var særlig USA negative til en intervensjon. Det var flere grunner til det, men først og fremst fordi en FN-operasjon, militært støttet og betalt av USA, ikke hadde støtte i det amerikanske folket. Minnene fra Somalia året i forveien var fortsatt sterke. I tillegg var de brutale drapene på ti FN-soldater en viktig del av diskusjonen. Da et samlet FNs sikkerhetsråd støttet en tilbaketrekking av 90 prosent av UNAMIRs styrker, var katastrofen et faktum.

Imens, på bakken i Kigali, prøvde general Dallaire å skape «tryggesoner» på fotballstadioner, skoler og sykehus. Men med en liten og «ubevæpnet» observatørstyrke, ble Dallaire og hans soldater bare handlingslammede vitner til at sivile ble slaktet ned i Kigalis gater. Og i FN-bygningen i New York diskutert man om man skulle kalle det som skjedde for et folkemord, hva slags farge FN-kjøretøyene skulle ha, og hvem som skulle betale transportkostnadene til Rwanda.

En pliktforsømmelse

I snart tjue år har Linda Melvern forsøkt å forstå hvordan folkemordet i det hele tatt kunne skje. Den erfarne journalisten er svært kritisk til det →

20 TEMA Folkemordet i Rwanda

→ internasjonale samfunnets manglende respons både før og under folkemordet. I «A People Betrayed» skriver Melvern om en rwandisk oberst som er overbevist om at de europeiske styrkene som kom til Rwanda for å hente ut utlendinger, kunne stoppet folkemordet - om de ikke hadde trukket seg ut. Melvern er ikke uenig:

– At de kom, hentet ut utlendinger, og dro – det var å gi ekstremistene grønt lys. De dagene, vi snakker den første uken egentlig, kunne et relativt lite antall soldater ha stabilisert situasjonen og stoppet at volden spredde seg utover landet, sier Melvern.

Journalisten mener FN og medlemslandenes fokus på det tidligere Jugoslavia kan være én av årsakene til at ingen ville gripe inn og stoppe drepingen i tide.

– Også var det krisen i Somalia, som både da og etterpå er brukt som en unnskyldning. Viljen var i hvert fall ikke der. En av de mest alvorlige blemmene, var at de ikke-permanente medlemmene av FNs sikkerhetsråd ble holdt utenfor når det gjaldt informasjon om hva som skjedde på bakken i Rwanda. Sikkerhetsrådets formann på den tiden, Colin Keating (New Zealand), uttalte også senere: «Vi så Rwanda som en liten borgerkrig, ikke den ulmende vulkanen det egentlig var», forteller Melvern til Bistandsaktuelt:

– De fem faste medlemslandene i Sikkerhetsrådet vil si at de ikke visste hva som foregikk, til tross for at de hadde stemt frem en fredsbevarende operasjon til landet. Kanskje analyserte de ikke den informasjonen de satt på godt nok, kanskje brydde de seg rett og slett ikke. Jeg spurte general Dallaire om dette en gang. Han sa: «Rwanda var for lite. Det var for lite og for svart».

Hakket til døde

Da Francine Mukagatore (44) var 19 år giftet hun seg med den seks år eldre Mucyo Silvester. De bosatte seg i Butare sør i landet, tre år senere fødte hun parets sønn.

– Den lille familien vår fikk tre gode år sammen. Men en dag kom han uanmeldt hjem fra jobb. Han sa det var fullt kaos, at folk ble drept i Kigali. Så kom Interhamwe, og vi bestemte oss for å forlate huset og gjemme oss i bushen.

Mukagatore forteller at hun og mannen kom bort fra hverandre under flukten, og at mannen hun elsket ble tatt av hutu-militsen.

– Først forgiftet de ham. De ville gi ham en smertefull død. Han kastet opp, gang på gang. Dette vet jeg for det var vitner til hendelsen. Da han ikke orket mer og bare lå der i sitt

« Vi så Rwanda som en liten borgerkrig, ikke den ulmende vulkanen det egentlig var. »

Colin Keating, formann i FNs Sikkerhetsråd i 1994

eget spy, hakket de ham til døde med macheter.

Hun flyktet til onkelen, men to uker etter ektemannens død kom Interhamwe igjen. En gruppe på tjue menn med macheter og kjepper.

– De tok alle sammen til et sted der det var en seks meter dyp latrine. Onkelen min, hans familie, meg og min sønn. Der tvang de oss til å kle oss nakne. Så stod vi der, helt forsvarsløse. De slo oss med stoker og macheter. Onkelen min var den første som ble drept. Et stokkeslag mot bakhodet. Så kastet de ham ned i det dype hullet. Seks andre ble også drept og kastet i hullet, forteller Mukagatore.

Tatt som sexslave

– Da det var «min tur» sa en av morerne at de burde spare på meg. At de burde ta meg til «kone» fordi jeg hadde så fin rumpe. Jeg stod der, helt naken og livredd. Jeg hadde akkurat sett flere familiemedlemmer bli drept, og så stod de der og snakket sammen om kroppen min.

Hun blir våt i øynene, men fortsetter:

– I ukene som fulgte var jeg og sønnen min med dem. Jeg måtte sove med dem – på rundgang. Tre av dem kom ganske regelmessig, men i løpet av de neste månedene kom det mange menn til min seng. Og overalt hvor vi dro så jeg døde og lemleste mennesker.

Mukagatore forteller om flere uker i Interhamwes varetekt, med daglige overgrep og nesten helt uten tilgang på mat og vann.

– Hver kveld tenkte jeg: Om jeg overlever denne natten, dør jeg i hvert fall i morgen.

I juli 1994 tok Rwanda Patriotic Front over kontrollen i landet. Hutuledelsen flyktet til Zaire, og hundretusener av flyktninger fulgte etter. Men for Francine Mukagatore hadde overgrepene for alltid satt spor.

– Jeg var helt ødelagt. Jeg levde ikke, jeg bare eksisterte.

Hun forteller at hun i årene etter folkemordet har født tre barn med tre ulike fedre. De tre døtrene har det bra: Gjør det godt på skolen og har mange venner.

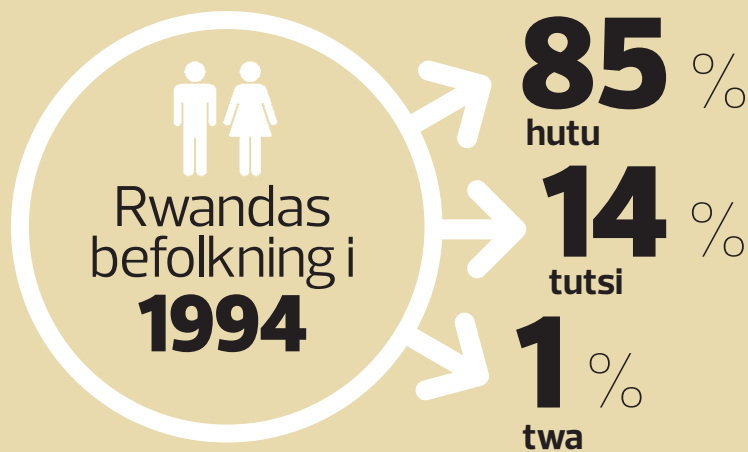
– Men for noen år siden fikk jeg vite at jeg er hiv-positiv. Jeg vet →

Mellom åsene utenfor byen Butare ligger det som en gang var Murambi Technical School. Så mange som 27 000 mennesker kan ha blitt drept her i april dagene i 1994. Stedet skal bli nasjonalt minnesenter.

Foto: Espen Røst

Folkemor

1070 000

mennesker ble drept under folkemordet i Rwanda.

250 000

kvinner ble voldtatt i Rwanda våren og sommeren 1994.

2 millioner flyktninger, hovedsakelig hutuer, forlot Rwanda etter folkemordet. Enorme mengder krysset grensen til Zaire. Konflikten destabiliserer fortsatt store deler av Øst-Kongo.

Januar 1932

Belgia innfører identitetskort for å skille befolkningsgruppene hutu (85 prosent av befolkningen), tutsi (14 prosent) og twa (1 prosent). Før kolonitiden levde de tre gruppene i relativ harmoni, der eksempelvis giftemål mellom de ulike gruppene ikke var unormalt. Det var ikke før Belgia innførte ID-kort at spenningene mellom hutuer og tutsier tiltok.

Nov. 1959

Gjennom hele kolonitiden ble tutsi-minoriteten favorisert foran hutuene, med ulike privilegier som bl.a bedre utdanning og jobber. Under hutu-opprøret i 59 rømte minst 150 000 tutsier til nabolandet Burundi. Året etter er det nye massaker av tutsier: Anslagsvis 20 000 blir drept som respons på et militært angrep fra eksil-tutsier fra Burundi. Belgia trekker seg til slutt ut og Rwanda blir uavhengig i 1962 med Gregoire Kayibanda som president. På midten av 60-tallet anslås det at så mye som halvparten av Rwandas tutsier bor utenfor Rwanda.

Juli 1973

Hutu-hærsejef Juvénal Habyarimana tar makten gjennom et statskupp. Han etablerer en ettpartistat.

Juni 1987

Rwandan Patriotic Front (RPF), en tutsi-dominert organisasjon, dannes av eksil-rwandere i Uganda.

Rwanda Folkemordet tidslinje

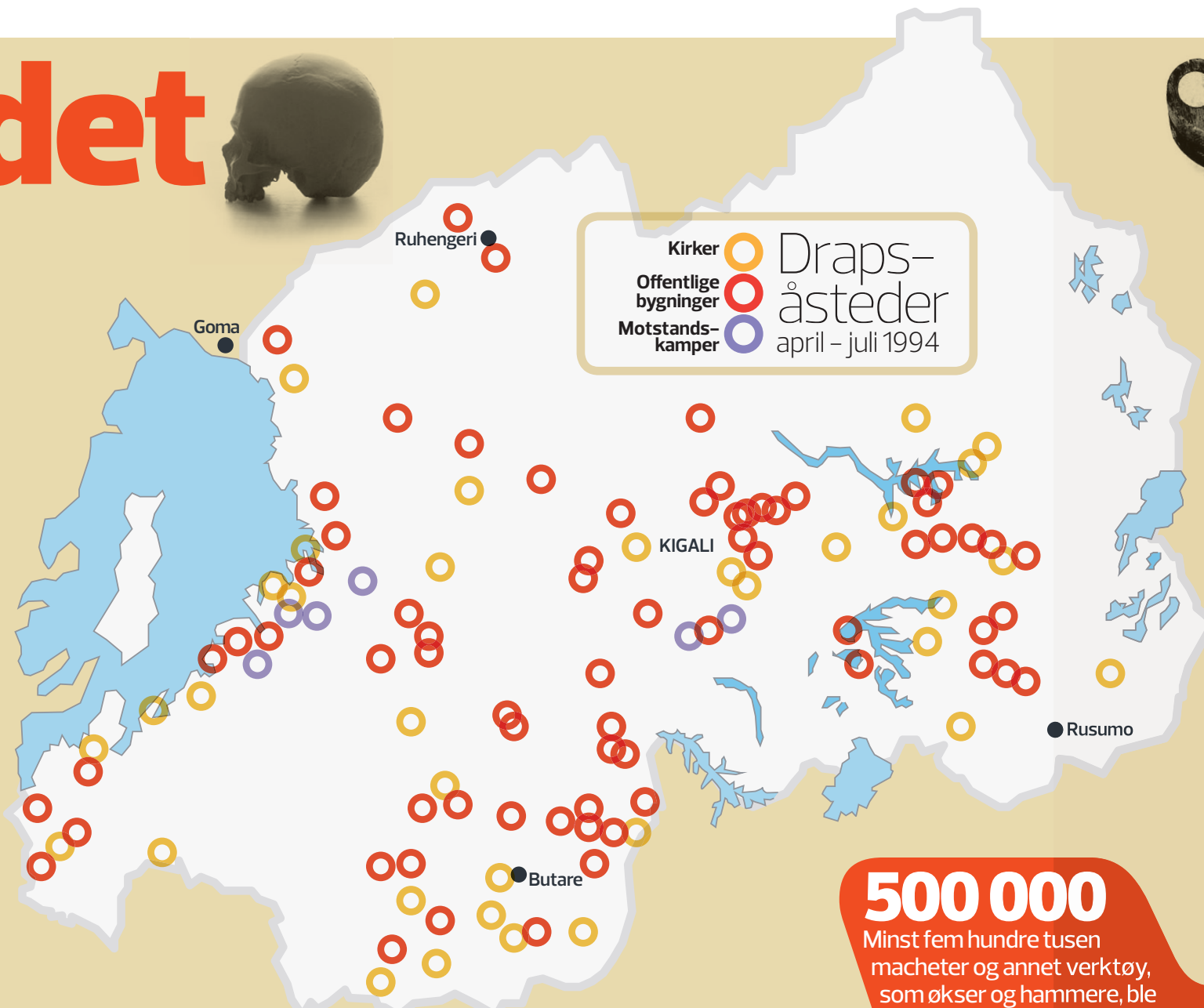
1924

Belgia gis mandat til å styre Ruanda – Urundi.

1932 Belgia innfører identitetskort for å skille befolkningsgruppene Hutu, Tutsi og Twa.

det

Kirker ○ **Draps-**
Offentlige ○ **åsteder**
bygninger ○ **april - juli 1994**
Motstands- ○
kamper ○

500 000
Minst fem hundre tusen macheter og annet verktøy, som økser og hammere, ble importert til Rwanda bare i 1993. Det er avdekket gjennom bankutskrifter. Importen var ofte gjort av firmaer som ikke drev jordbruksvirksomhet.

\$83 mill.

ble brukt i perioden 1990-94 av rwandiske myndigheter på ulike våpenkjøp. Det er avdekket at den rwandiske hæren distribuerte våpen og klær til Interhamwe-militsen.

Januar 1990
Rwandas hær begynner å trene og bevæpne sivile militsler, Interhamwe. President Habyarimana stikker flere ganger kjepper i hjulene for etableringen av et flerpartisystem gjennom de neste tre årene. Gjennom hele denne perioden blir tusenvis av tutsier drept i ulike massakre rundt i landet. Opposisjonspolitikere og journalister ble forfulgt.

Okt. 1990
RPF invaderer Rwanda fra Uganda med en styrke på 7000 soldater. På grunn av RPFs angrep som drev tusener på flukt, samt propaganda fra myndighetene, ble alle tutsier i landet stemplet som medsamsvorne til RPF, og hutuer som var medlemmer av opposisjonspartier stemplet som forrædere.

Mars 1993
FNs sikkerhetsråd oppfordrer Rwandas regjering og RPF om å respektere en fornyet våpenhvile å gjenoppta forhandlingene.

Juli 1993
Radio Télévision Libre des Milles Collines starter sendinger og begynner umiddelbart å spre hatmeldinger. Store deler av befolkningen lyttet til radiostasjonens rasistiske propaganda rettet mot tutsier og moderate hutuer. Radiostasjonen anses å ha spilt en helt avgjørende rolle i å skape den rasefiendtlige atmosfæren som tillot at folkemordet kunne få utvikle seg.

August 1993
Etter måneder med forhandlinger undertegner president Habyarimana og RPF en avtale om maktdeling (Arusha Accords) som tilsynelatende signaliserer slutten av borgerkrigen. Avtalen åpnet for retur av flyktninger og en regjeringskoalisjon av både hutuer og tutsier. Avtalen blir ikke fullt ut realisert, og to måneder senere godkjenner FNs Sikkerhetsråd å sende en fredsbevarende styrke til landet. Under kommando av general Romeo Dallaire ankommer 2500 FN-soldater Rwanda og hovedstaden Kigali.

6. april 1994
Et fly med Rwandas president Habyarimana og Burundis president Ntaryamira blir skutt ned rett før landing i Kigali. Alle ombord omkommer. De to presidentene hadde vært på et regionalt møte i Dar es Salaam. Hvem som stod bak nedskytingen er fortsatt omstridt. Den påfølgende natten etablerer rwandiske hærstyrker og Interhamwe veisperringer. Tutsier og moderate hutuer drepes mer enn en million tutsier og moderate hutuer.

21. april 1994
FNs fredsbevarende styrke reduseres til 270 soldater med mandat til å fungere som et mellomledd mellom partene for å sikre en våpenhvile og bistå i gjenopptakelse av det humanitære hjelpearbeidet. Drapet på 10 belgiske soldater er utslagsgivende for avgjørelsen.

22. juni 1994
FNs sikkerhetsråd godkjenner «Operasjon Turquoise» ledet av franske styrker for å etablere og opprettholde en «sikker sone» sør-vest i landet. Den første kontingenten av en styrke på 2550 franske soldater og 500 afrikanske rykker inn i Rwanda neste dag. Da styrkens mandat utløper 21. august forlater styrken Rwanda. RPF går umiddelbart inn og tar over området.

19. juli 1994
Under ledelse av Paul Kagame tar RPF kontrollen i landet (minus området «operation Turquoise» kontrollerer). Hutuleidelsen flykter til Zaire etterfulgt av tusener av mennsker. RPF erklærer en ensidig våpenhvile og etablerer ny regjering. Hundre dager etter at det begynte er folkemordet i Rwanda over.

1973
Hutu og hær-sjef Juvénal Habyarimana begår statskupp.

1994
Folkemordet starter i Rwanda.

22 TEMA Folkemordet i Rwanda

«Det var som et grusomhetens teater, kontrollert av mobben.»

General Roméo Dallaire

→ ikke om barna også er smittet. Jeg tør ikke sjekke.

Ifølge offisielle tall ble 250 000 kvinner utsatt for seksuelle overgrep i løpet av de nesten hundre dagene folkemordet pågikk. Bistandsaktuelt spør forsiktig om hun har tilgitt de som drepte ektemannen, de som foregrep seg på henne.

– Det er ikke mulig å tilgi noen som ikke har bedt om tilgivelse. Jeg møtte de som drepte mannen min under rettssaken etterpå. Det var ingen som ba om å få min tilgivelse da.

Grusomhetens teater

I boka «Shake hands with the devil» skriver UNAMIR-sjef Roméo Dallaire at han trodde han skulle til Afrika for å bistå to parter i å oppnå en fred begge ønsket. I stedet ble han og FN-soldatene fanget i en spiral av en borgerkrig som endte med folkemord. I boka beskriver han en dag på patrulje i hovedstaden Kigali. På vei gjennom alle byens veisperringer: «De var som et grusomhetens teater, kontrollert av mobben».

«Jeg bestemte meg for å stikke innom Hotel Mille Collines (Hotell Rwanda; journ.anm.), hvor jeg visste en gruppe ex-pats og rwandere hadde søkt tilflukt. Hotellet var fullt av skrekkslagne sivile som stimlet sammen rundt meg og bad om beskyttelse. Jeg prøvde å høres oppmuntrende ut og sa at de bare måtte

holde seg i ro. Men ord var det eneste jeg kunne tilby».

I boka beskriver general Dallaire i detalj det seige FN-byråkratiet han mener hindret ham soldater og operasjonell frihet til å stoppe blodbadet. Han er krystallklar på at bestialitetene i Rwanda var en varslet katastrofe. En varslet katastrofe han selv hadde sendt utallige meldinger om i månedene før presidentens fly ble skutt ned. Meldinger som beskrev hvordan hutu-militsen forberedte seg, hvordan radiostasjonen RTLM fortsatte sine hatsendinger og hvordan tutsier sporadisk ble drept og mishandlet i gatene. Et helvete han mener FN-medlemslandene og FNs Sikkerhetsråd kunne og burde ha stoppet. Til BBC har han tidligere uttalt at alt som kunne gå galt – gikk galt i Rwanda:

«Jeg vet det finnes en gud, for i Rwanda håndhilste jeg på djevelen. Jeg har sett ham, jeg har luktet ham, og jeg har berørt ham. Jeg vet at djevelen finnes og derfor vet jeg også at det må finnes en gud», skriver han i boka.

«Kakkerlakkene må dø»

Beatha Iribagiza (48) forteller om lykkelige år med ektemannen Fredrick Kamuzinzi. De giftet seg i 1984, hun 18, han 30 år. Med mannens jobb i et transportselskap kunne de bygge et fint hus i Kigali til seg selv og de fem

barna. Ti lykkelige år fikk de sammen. Men idyllen i Kicukiro-nabolaget i Kigali tok en brå slutt den 7. april 1994.

– Vi hadde vært hjemme hele den dagen, siden presidenten var død turde vi ikke gå ut. Vi hørte Interhamwe nede på hovedveien: «Kakkerlakkene har drept vår leder. Nå skal vi drepe dem. Kakkerlakkene må dø». Først hørte vi hamring på porten. Så skudd i luften. Fredrick åpnet husdøra for å gå ut og snakke med dem, men de var allerede kommet seg inn på gårds-plassen og skjøt ham der i døra, forteller Iribagiza til Bistandsaktuelt når vi besøker henne hjemme i Kicukiro.

– Jeg stod rett bak, med vår ett år gamle datter bundet fast bak på ryggen. Da jeg forsøkte å stoppe dem fra å komme inn i huset, stakk en meg med bajonetten sin. Flere ganger gjennom kroppen. Jeg kollapset. Så skjøt de meg også. I ryggen. I flere dager lå jeg slik, med hodet ned i min manns og mitt eget blod. Inn og ut av bevissthet. Og på ryggen hang fortsatt datteren min. Hun ble ett år gammel.

Møter fortsatt drapsmennene

Noen naboer fant Beatha Iribagiza etter fire dager og fikk henne på sykehus, men Interhamwe hadde drept ektemannen og to av barna. Eldstesønnen klarte å rømme fra angrepet, og to andre barn som var hos besteforeldrene da Interhamwe kom, overlevde også.

– De var sikkert ti menn den dagen. Jeg kjente ikke alle, men noen av dem hadde ansikter jeg kjente igjen fra nabolaget. Under gachachadomstolene fikk flere av dem lange straffer, sier Iribagiza, og forteller at hun har sett to av drapsmennene i nabolaget nå i senere tid:

– De bor fortsatt her i området. Men jeg er helt nødt til å legge dette bak meg. For å komme videre i livet må jeg få alle de vonde tankene ut av hodet. Men jeg har ikke tilgitt dem. Man kan ikke tilgi noen som ikke har bedt om tilgivelse.

Iribagiza tror det fortsatt finnes grupper i Rwanda som bærer på de politiske ideene som førte til folkemordet i 1994.

– Hatet lever der ute fortsatt. Selv om myndighetene har gjort mye for å viske ut skillelinjene, finnes fortsatt folk som ser på hverandre som hutuer og tutsier. Jeg synes ikke det er problematisk i seg selv. I mange land lever ulike folk fint sammen med forskjellene. Det burde vi også klare.

– Diplomatsk hemmelighetskremmeri

Ordet «folkemord» og sammenligninger med Rwanda 94 er brukt om både Sør-Sudan og Den sentralafrikanske republikk de siste månedene, og situasjonen i Syria forverrer seg uke for uke. Ser Linda Melvern noen likheter

Mer enn 5000 mennesker ble massakrert i og rundt den lille kirken i Ntamara. Med macheter, skytevåpen og granater, gikk Interhamwe-militsen til angrep på sivilbefolkningen. På veggen i det ene kirkerommet finnes fremdeles blodspor, og fortsatt ligger levningene og eiendelene til hundrevis av mennesker inne i kirken. Så Rwanda aldri skal glemme.

Foto: Espen Røst

mellom dagens konflikter og det som skjedde i Rwanda for 20 år siden?

– Jeg vet ikke om det er mulig å sammenligne. Det jeg vet, er at Sikkerhetsrådet vil ta beslutninger om Sør-Sudan og Den sentralafrikanske republikk og Syria i hemmelige og uformelle sesjoner. Dette er en av de åpenbare svakhetene i systemet - det diplomatiske hemmelighetskremmeriet som gjør at ingen enkeltpersoner eller land holdes ansvarlig for avgjørelsene som tas. Om noen hadde blitt holdt ansvarlig den gang, hadde vi kanskje ikke sett disse forferdelige konfliktene vi ser i dag. Disse diplomatene og politikerne, de satt der dag etter dag og visste at tusener av mennesker ble drept – og de valgte å ignorere det, sier Melvern.

Journalisten mener det er viktig å poengtere at den internasjonalt finansierte fredsavtalen i forkant av folkemordet, som skulle iverksette en maktdeling mellom hutuer og tutsier, hadde ekstremt korte tidsfrister.

– Avtalen krevde at Rwanda skulle iverksette maktdeling i løpet av en periode på to år. Om man sammenligner det med fredsprosessen i Nord-Irland, skulle Rwanda altså gjøre det samme på to år som det har tatt tre år å oppnå i Nord-Irland. For å sette det i perspektiv: Å iverksette maktdeling med demokrati i et underutviklet land som Rwanda; med et mindretall, uten en middelklasse og uten forståelse for hva et demokrati er, på to år – det

er antagelig et av de største diplomatiske feilskjærene etter 2. verdenskrig, sier Melvern.

– Hatet finnes fortsatt

Ifølge nye anslag fra rwandiske myndigheter ble 1 070 000 tutsier og moderate hutuer slaktet ned på under 100 dager. Bak drapene stod myndighetspersoner, militære og vanlige borgere.

Jean-Damascène Gasanabo, PhD og direktør ved Rwandas nasjonale forsknings- og dokumentasjonssenter ved National Commission for the Fight against Genocide (CNLG), sier til Bistandsaktuellet at rwandiske myndigheter ikke kan utelukke at grusomhetene vil gjenta seg.

– Det finnes mennesker i dette landet som fortsatt har de samme meningene og som kan gjenta ugjerningene, om muligheten byr seg, sier direktøren til Bistandsaktuellet.

Derfor drifter CNLG en rekke Genocide Memorials. I kirker, i skolebygg og på steder der masse-drap fant sted. Som Murambi Techni-

«I flere dager lå jeg med hodet ned i min manns og mitt eget blod. På ryggen hang fortsatt datteren min. Hun ble ett år gammel.»

Beatha Iribagiza (48)

CNLG-direktør
Jean-Damascène
Gasanabo.

Beatha Iribagiza,
offer for
Interhamwe.

cal School helt sør i landet, der 45 000 mennesker skal ha blitt drept. Stedet er akkurat nå i ferd med å ferdigstilles som nasjonalt minnesenter, slik at nye generasjoner og skoleklasser skal lære om volden som herjet landet for 20 år siden.

Inne i skolen, vakkert omgitt av grønne åser, fortelles landets historie i tekst og bilder. Fra belgiernes kolonisering og innføring av id-kort, til det politiske spillet og hat-retorikken som steg fram i årene før massakrene startet. Utenfor ligger idrettsplassen der franske styrker skal ha spilt volleyball, og så, sovesalene: En stram lukt. Fortsatt i bruk. Hundrevis av balsamerte lik i en åpen massegrav: Menn, kvinner og barn. For at Rwanda aldri må glemme.

– Vanskelig forsoning

FN mener perioden for folkemordet i Rwanda strekker seg fra januar til desember 1994. CNLG og rwandiske myndigheter mener det startet allerede i oktober 1990.

– Folkemordet kom ikke plutselig. Det var nøye planlagt. Noen mener planleggingen startet i 1959 - vi mener den startet i 1990. Flystyrten og attentatet på Juvénal Habyarimana ble bare brukt som en unnskyldning for å starte drepingen. Nabo drepte nabo. Det var til og med hutuer som drepte sin egen familie. Om man har drept sin egen kone, hvordan skal

du da kunne fortsette å leve videre med resten av familien? Den type problemstillinger er det mange av i Rwanda. Det betyr at de som drept og de som overlevde måtte finne måter å leve sammen på etter folkemordet. Det var et enormt vanskelig klima å skape forsoning i.

CNLG-direktøren mener en av de viktigste mekanismene for å legge traumene bak seg, har vært gachacha-domstolene, og forteller at i alt to millioner gachacha-dommer er avsagt. Den siste i 2012. Gachacha baserer seg på tradisjonell konfliktløsning hvor personer som nyter tillit i lokalsamfunnene, avsier dom på grunnlag av rettsforhandlinger og forlik. Systemet har både straff og rehabilitering i seg.

– Vi skal alle fortsette å leve i dette lille landet og da må vi lære oss å leve med den mørke fortiden. Akkurat det er vi i ferd med å klare: Nå er vi, nesten alle sammen, bare rwandere. Ingen er hutu og ingen er tutsi. Men det er viktig at vi ikke glemmer dette landets historie, sier Direktør Gasanabo:

– For folkemord kan skje igjen: Det kan skje der det er dårlig lederskap, fattigdom eller urettferdighet. Den type krefter som overtok Rwanda tidlig på nitti-tallet finnes fortsatt. Nå ser vi hvordan verdenssamfunnet står på sidelinjen og ser på i Syria. De kan jo ikke ha lært noen verdens ting av Rwandas historie. ■

Etter måneder med terror fra muslimsk milits er hatet sterkt i Den sentralafrikanske republikk. I begynnelsen av februar gikk det fullstendig galt igjen da en mann falt fra en lastebil med flyktninger

Roméo Dallaire ledet FN-operasjonen i Rwanda i 1994. 20 år etter folkemordet sier den tidligere generalen at verden har mislyktes i å beskytte sivile fra massive overgrep i Syria og Den sentralafrikanske republikk. Jan Egeland i Flyktninghjelpen mener det skorter på både evne og vilje til å gripe inn.

Av Espen Røst

Det internasjonale samfunnet har vist en åpenbar mangel på vilje til å gripe inn i Syria og Den sentralafrikanske republikk der uskyldige sivile opplever massive brudd på menneskerettighetene, sier Roméo Dallaire til Bistandsaktuelt.

Dallaire var sjef for FN's fredsbevarende styrker under folkemordet i Rwanda: Under noen av FN-organisasjonens mørkeste timer alarmerte han gjentatte ganger om at hutu-ekstremister forberedte en drapsorgie. Målet var

landets tutsi-minoritet. Det endte med at ekstremister drepte mer enn én million mennesker.

– Mangler mot

I boka «*Shake hands with the devil*» beskriver Dallaire i detalj grusomheten han ikke hadde mandat eller ressurser til å hindre. I dag ønsker han ikke å si noe mer om hvordan han ser på overgrepene den gang, men eksklusivt til Bistandsaktuelt trekker han linjene fra den mislykkede operasjonen i 1994 til dagens grusomheter i Syria og Den sentralafrikanske republikk.

– Det internasjonale samfunnet, gjennom FN, har et grunnleggende humanitært ansvar for å stoppe overgrepene mot disse menneskene. Verktøyene er der, men landene som har ressursene har vist en åpenbar mangel på mot, engasjement og sans for menneskerettigheter, sier Dallaire. Han viser til FN-doktrinen R2P (Responsibility to Protect) som fastslår FN's ansvar til å gripe inn dersom et lands ledelse ikke evner «å beskytte sin befolkning mot folkemord, krigsforbrytelser, etnisk rensing og forbrytelser mot menneskeheten».

Dallaire mener man mislyktes i Rwanda for 20 år siden, men det ser ikke spesielt lyst ut for millioner av sivile i Syria og Den sentralafrikanske republikk (SAR) i dag heller.

Fremmed

Nær 2,5 millioner mennesker er drevet på flukt ut av Syria og 6,5 millioner er internt fordrevne. Landet har nå passert Afghanistan som det landet i ver-

den der flest av innbyggerne er på flukt. I tillegg er så mye som 140 000 mennesker drept i den blodige borgerkrigen.

SAR har det siste halvåret sett religiøst motiverte drap og hevn drap i stor skala. Leger uten grenser melder om en akutt humanitær krise, og i slutten av januar uttalte FN's sjefrådgiver for forebygging av folkemord, Adama Dieng, at det var «høy risiko for forbrytelser mot menneskeheten og folkemord» i landet.

– Det er fortsatt et fremmed konsept for politikere å ta risikoen det er å forebygge gnisninger innad i en stat, før det bryter ut i en åpen konflikt, sier Dallaire.

– Om de tok risikoen, ville det kunne redusere konfliktnivået, og hindre regionale konflikter. Å ta i bruk ulike verktøy for forebygging av konflikter er fortsatt i en tidlig fase i FN-systemet. Men, med mer og bedre bevis og tidligere varsling om hva som skjer, burde man handlet i disse konfliktene, sier Dallaire.

igjen

på vei ut av hovedstaden Bangui. Mannen ble mishandlet på det groveste av

Mer enn 6,5 millioner mennesker lever nå som internt fordrevne inne i Syria. Jan Egeland i Flyktninghjelpen sier krisen i landet er den verste i verden på 20 år. Minst 140 000 mennesker er drept i den snart tre år lange borgerkrigen. Foto: UNRWA

Kristen anti-Balaka-milits angriper muslimer i utkanten av Bangui i slutten av januar i år. Det finnes ingen offisielle tall på hvor mange mennesker som er drept i landet. Foto: Marcus Bleasdale / VII Photo

Flyktninghjelpens generalsekretær Jan Egeland mener det internasjonale samfunnet altfor ofte begynner i feil ende når en konflikt skal håndteres:

– Den verktøykassen man har tilgjengelig når ulike kriser oppstår består av et utall ulike virkemidler: Fra politiske, diplomatiske, humanitære, utviklingsmessige til rene økonomiske tiltak. Det siste og mest ekstreme tiltaket, når alt annet er utprøvd og slår feil, er en militær intervensjon. Altfor ofte begynner diskusjonen med om vi er for eller mot at Obama skal bombe – det er et feilspor. Dermed starter og ender ofte diskusjonen der, mener Egeland.

– Vi må være ærlige om hva som skjer i verden akkurat nå. Ta Syria: Der lever nå dobbelt så mange mennesker som det bor i Norge, på kanten av stupet. Men Sikkerhetsrådet er helt handlingslammet. Sist vi så en humanitær katastrofe med slike dimensjoner var på begynnelsen av nitti-tallet, i Bosnia og Rwanda.

Han sier både diplomatiet og hjelpearbeidet fungerer bedre nå enn da, men at det bare skulle mangle:

– Det er 40 år siden folk gikk på månen. Vi burde klare å forhindre overgrepene vi nå ser i disse landene, sier Egeland.

Perfekt indikator

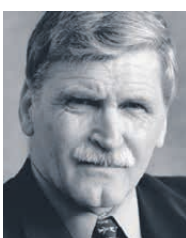
Etter at Dallaire forlot det kanadiske forsvaret i 2000, har han engasjert seg i arbeid for å forhindre folkemord. De siste årene har han også engasjert seg i

«Det internasjonale samfunnet har vist en åpenbar mangel på vilje til å gripe inn i Syria og Den sentralafrikanske republikk.»

Roméo Dallaire, eks-FN-general til Bistandsaktuelt.

Jan Egeland i Flyktninghjelpen.

Roméo Dallaire, eks-FN-general.

kampen mot rekruttering av barnesoldater gjennom The Roméo Dallaire Child Soldiers Initiative. Han hevder man allerede for fem år siden så rekruttering av barn i Den sentralafrikanske republikk, og mener landet er et perfekt eksempel på hvordan det internasjonale samfunnet ikke klarer å gripe inn, selv om man sitter på informasjon om overgrep:

– Rekruttering av barnesoldater er en perfekt indikator på sosialt sammenbrudd. At det finnes en vilje til å begå ekstreme grusomheter. Og SAR har hatt betydelig rekruttering gjennom flere år. Det er informasjon vi har hatt, og den informasjonen burde sparket i gang vårt engasjement, slik at vi kunne bidratt til å dempe konflikten før den utviklet seg i en svært negativ retning, som kan ende i et folkemord, sier Dallaire.

– Må være kostbart

Egeland mener FN og verdenssamfunnet ikke makter å følge opp egne vedtak. Han peker også på «forpliktelsen til å beskytte» fra 2005.

– Når FNs generalsekretær og hans feltorganisasjoner ser at krigsforbrytelser finner sted, må medlemslandene uten videre og uten splittelse følge opp med å gjøre det maksimalt kostbart å bryte menneskerettighetene. Det kan skje gjennom sanksjoner, våpenboikott og lignende. Så må man samtidig gjøre det fordelaktig å etterleve menneskerettighetene ved å gi kreditter, anerkjennelse og beskyttelse, sier Egeland.

Generalsekretæren mener det skorter på både *evne* og *vilje* til å gripe inn: – I Syria mangler *evnen*, fordi man er uenige i hvem som har skylden for konflikten, om hvem som er «the bad guy», sier Egeland.

– I Den sentralafrikanske republikk er det *viljen* som mangler. Hadde landet ligget i Europa eller Midtøsten hadde mange flere av «redskapene» vært i bruk. Hvorfor skjer det så lite? Noen av FN-medlemslandene gir rett og slett blaffen, andre er ikke villig til å dele av sitt overskudd. Og nesten ingen har strategiske interesser her som gjør at de våkner. ■

Slik blir du en utviklingsvennlig turist

Hvordan kan du sikre deg at din neste feriereise blir positiv både for deg selv og landet du besøker? Hvordan velger du riktig når du vil bidra til utvikling? Vi har spurt eksperter om råd for reiser i utviklingsland. **Av Jan Speed**

Turisme kan være en drivkraft for utvikling, mener ekspertene. Det skaper jobber og fører til bedre infrastruktur. Men det kan også skape lokale spenninger og miljødelegger.

– Det er helt klart at «riktig» turisme har en positiv effekt. På samme måte som «feil» turisme kan være svært negativt, sier Paul Martin, eier og daglig leder av reisebutikken Nomaden i Oslo.

Råd 1: Reis mindre, bli lengre

Hvert år reiser over en milliard mennesker på ferie, og denne enorme forflytningen av mennesker utgjør en stor miljøbelastning, fastslår Framtiden i våre hender. En flyreise tur/retur Thailand for fire personer gir for eksempel klimagassutslipp tilsvarende det en bensindrevet bil slipper ut i gjennomsnitt i løpet av fem år. Samtidig sørger turismen ofte for arbeidsplasser og økonomisk utvikling på steder hvor det virkelig trengs.

«De som profitterer mest på «all inclusive» er ikke de lokale, det er de internasjonale børsnoterte selskapene.»

Paul Martin, reisebutikkssjef

– Framtiden i våre hender anbefaler å dra på færre turer i året, og heller bli værende lenger der du er. Slik vil miljøbelastningen synke betraktelig, og du vil også få bedre tid til å bli kjent med stedet du besøker, sier leder Arild Hermstad.

Råd 2: Unngå «all inclusive»

Paul Martin i Nomaden forteller at han har en god venn langt ute på landsbygda i India der svært få turister finner veien.

– De er bønder stort sett, men området han bor i og områdene rundt er svært rike på egenartet kultur og natur. Han har etterhvert tatt på seg guide-oppdrag, og de beskjedne pengene man legger igjen kommer hver og en man møter på sin vei til nytte. Drosjesjåføren, matboden, den lokale kafeieren, guiden(e), overnattingssteder, grønnsakhandleren, suvernirbutikken, kunsthåndverkerne osv. Ringvirkningene av ditt besøk er store i forhold til de som blir direkte og indirekte berørt av ditt besøk. Og pengene du legger igjen fordeles på mange familier, sier Paul Martin.

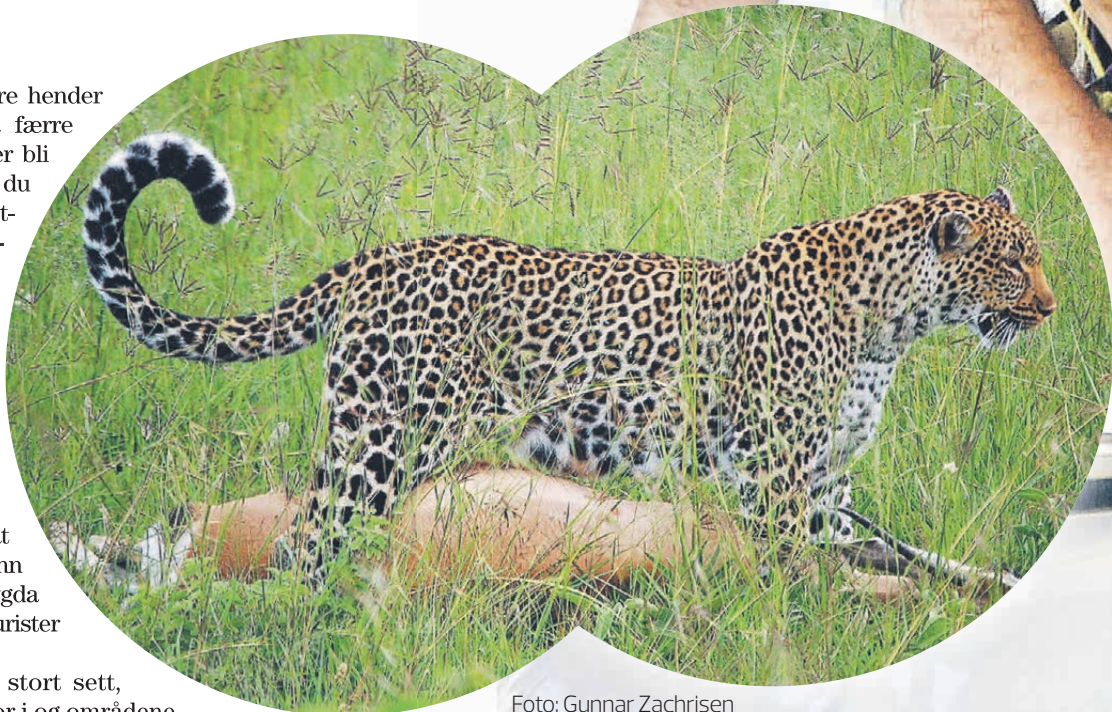

Foto: Gunnar Zachrisen

Han mener at dersom du derimot reiser på en «alt-inkludert»-tur, er de positive lokale ringvirkningene langt mindre. Pengene betales inn på norske eller europeiske kontoer. Mindre penger havner da i vertslandet.

– De lokale som drar fordel av «alt-inkludert»-reiser er i beste fall stuepiken og de andre ansatte hvis de kommer fra området. De som profitterer mest er de internasjonale børsnoterte selskapene. Pengene du legger igjen kommer ikke landet og regionen stort til gode. I stedet pumpes grunnvannet

opp og tømmer kanskje de lokale brønnene. Det kommer forurensning med på kjøpet. Hus rives for å bygge store hoteller og veier. Man ser også eksempler på at mat flys inn! Kapp Verde er et skrekk-eksempel på dette, sier Martin.

Råd 3: Pakk turen selv!

Også Hermstad mener at det i 2014 er fullt mulig å arrangere turer og utflukter på egenhånd, og ikke gjennom en reisearrangør. Dessuten er det mer spennende og givende.

Norsk bistand har bidratt til bevaring av øya Ilha de Mocambique. Håpet er at det skal bli et yndet turistmål for både sørafrikanere og europeere.

Foto: Jan Speed

Totalt nærmere 300 millioner norske bistandskroner har blitt brukt for å bevare verdensarven i South Luangwa Valley og gi lokalbefolkningen alternativer til krypskyting. Nærmere 30 000 turister besøker parken hvert år. Foto: Ken Opprann

– Gjør du det, og bruker lokale guider og overnattingsteder, blir mer penger lagt igjen i lokalsamfunnene. Spis miljøvennlig mat på lokale restauranter, bruk lokale guider, og sørg for at mest mulig av inntektene og overskuddet fra din reise havner i lommene til de som bor i lokalsamfunnene og som trenger arbeidsplasser og inntekter, sier Arild Hermstad.

Råd 4: Sjekk miljø-status!

Turisme må være bærekraftig. Mange steder må man spare på vann og strøm.

– Bestiller du via reisearrangører, husk å etterspørre miljøinformasjon, miljømerkede hoteller og arrangører, og spør om de gjør noe for å kompensere for utslipp fra eventuelle flyreiser. Be også om informasjon om samarbeid med lokale guider og leverandører. Det fins heldigvis flere slike tilbydere på markedet, sier Arild Hermstad i Framtiden i våre hender.

Råd 5: Gjør egen research!

– Det er blitt mye lettere å være en bevisst turist, sier Svein Wilhelmsen,

Øst-Afrika kan by på fantastiske naturopplevelser, men tenk deg godt om før du velger reiseoperatør.

Foto: Gunnar Zachrisen

Les mer på nett

Kom med egne gode forslag til reise mål på vår Facebook-side!

Se bilder på instagram @bistandsaktuelt, #tourism

grunnlegger av Basecamp Explorer, et reiseselskap som i 16 år har drevet med safariturer i Kenya. Selskapet har etablert en egen stiftelse for å fremme en bærekraftig utvikling i lokalsamfunnene der de opererer.

Hele Basecamp Explorers virksomhet i Kenya drives av kenyanere og i felt er 92 prosent av de ansatte masai-er. Lokale masai-er har vært med i utformingen og planleggingen av de tre overnattingsstedene selskapet driver.

– Vi opplever at folk reiser til Masai Mara for å oppleve det fantastiske dyrelivet, men når de kommer hjem er det ofte møtet med lokalsamfunnet de snakker mest om, sier Wilhelmsen.

Wilhelmsen mener at turister bør drive litt research på internett før de bestemmer seg for reisemål. Han gir følgende råd:

- Se etter opplegg som er sertifisert og som er prisbelønnet for sitt arbeid med miljø og utvikling.
- Bruk nettet til å lese hva selskapene selv sier at de gjør og eventuelt hva mediene skriver.
- Bruk webtjenester som Trip Advisor, der andre reisende forteller om sine erfaringer.

– Når turen er en realitet og du er på plass i en safaricamp eller lignende, vil jeg anbefale at du snakker med vanlige lokalt ansatte. Be om å bli vist rundt slik at du selv får høre hvordan lokalbefolkningen opplever turismen, sier Wilhelmsen. ■

jasp@norad.no

Rekord-mange reiser

Aldri har så mange reist så mye. 1,1 milliarder turister vil foreta internasjonale reiser i verden i år, ifølge Verdens turismeorganisasjon (UNWO).

I fjor økte antall besøk i Asia/Stillehavet og Afrika med seks prosent. Denne trenden vil trolig fortsette i år.

Afrika hadde 56 millioner besøkende i fjor. Det er rekord. Men det er fortsatt bare en tidel av antallet som besøker Europa hvert år. Turisme er likevel svært avgjørende for økonomien i en rekke afrikanske, asiatiske og latinamerikanske land.

– Turisme er blant de få områder som har gitt gode nyheter i mange økonomier. Turisme fremmer vekst og jobbskaping rundt om i verden, sier Taleb Rifai, generalsekretær i UNWTO. De fleste nye reisende kommer fra Kina og Russland.

Bare i Sør-Afrika har antall turister vokst fra 3 millioner i 1993 til 13 millioner i 2013.

I fjellandet Nepal bidrar turistindustrien til å sysselsette 1,2 millioner mennesker. Direkte inntekter fra utenlandske turister har vokst med 12 prosent de siste ti årene.

I nasjonalparken Mapungubwe i Sør-Afrika på grensen til Zimbabwe hadde et av de første kongedømmene i det sørlige Afrika sete. Den lokale kulturarven er bevart samtidig som en del av adgangspengene går til lokalsamfunnet. Foto: Jan Speed

Økonomi

Rekord- import fra utviklings- land i 2013

I 2013 ble det satt ny rekord for eksport fra utviklingsland til Norge. Kina har bidratt vesentlig til at varer fra utviklingsland i fjor utgjorde 18 prosent av norsk import. **Av Asle Olav Rønning**

Fortsetter trenden, vil Norge i år kjøpe varer fra utviklingsland for mer enn 100 milliarder kroner. Det viser tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB).

Det er imidlertid et langt sprang fra Kina til de minst utviklede landene (MUL). Trekker vi fra oljeimport, utgjorde MUL-landene i 2013 bare fire promille av norsk import.

Null toll

Norge innførte i 2002 nulltoll på eksport fra MUL-landene. I 2008 ble ordningen med nulltoll utvidet til 14 nye land. Null-toll-satsingen ble den gang omtalt som et stort framskritt, men

eksperimentet har vist at null toll ikke er nok for å lykkes med eksport til rike land.

– Veldig få av de fattigste landene har greid å eksportere. Men det finnes noen unntak. Blant dem er Bangladesh, sier seniorforsker Arne Melchior ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI) til Bistandsaktuelt.

Bangladesh har økt sin kleseksport år for år, og solgte i 2013 klær til Norge for én milliard kroner.

Kambodsja kan være inne på samme spor. Landet har doblet eksportverdien av klær og sko til Norge på fem år. I 2013 utgjorde dette 214

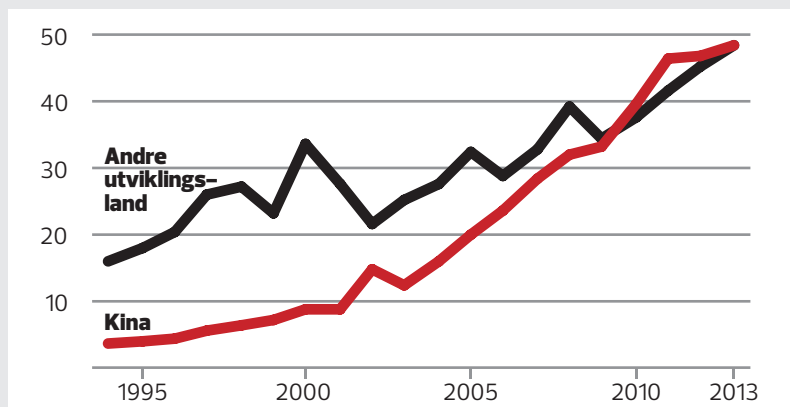
– De nest fattigste landene har ofte bedre kapasitet til å utnytte mulighetene for handel med rike land, sier seniorforsker Arne Melchior ved NUPI.

Bangladesh er ett av få MUL-land som har klart å utnytte norsk nulltoll til sin fordel. Landet

Stadig mer import fra Kina

Kina alene står nå for en like stor eksport til Norge som alle andre utviklingsland til sammen.

Milliarder løpende kroner import per år (ikke inflasjonsjustert). Inkluderer all import, også råolje, skip og oljeplattformer. (2013: Foreløpige tall.) Kilde: SSB

millioner kroner, ifølge tall fra SSB. Sett under ett har likevel effektene av nulltoll vært begrenset.

Nest fattigste

Hindringene for de fattigste landene er mange, og tollsats kan være det minste problemet. Mangel på teknologi, strenge standarder for matsikkerhet i rike land og krav om leveringsikkerhet er snubletråder for eksport fra fattig til rik.

I 2012 ledet Melchior en forskningsstudie ved NUPI som endte opp med å anbefale økt tollfrihet også for de nest fattigste landene, kjent som lavere mellominntektsland (LM-land).

En stor del av verdens fattige bor i LM-land. Argumentene var så gode at den rødgrønne regjeringen endret tollreglene. Riktignok gikk den ikke

så langt som forskerne anbefalte.

GSP står for Generalised Scheme of Preferences og brukes om tollregimet som alle utviklingsland omfattes av. De nye reglene er kjent som GSP+.

GSP+ innebærer at 40 nye land nå har nulltoll eller nesten nulltoll på en rekke varer til Norge: full tollfrihet på industrivarer som klær og tekstiler, og redusert toll på en del landbruksvarer. Ghana, Irak, Marokko, Sri Lanka og Nicaragua er eksempler på GSP+-land.

Eksportevne øker med BNP

– Det blir nok ikke verdensrevolusjon av dette heller, medgir Melchior med et smil.

Han peker imidlertid på at disse landene har større evne til å dra nytte av fordelene med lettere tilgang til

REGNSKOG

Rekordinvestering i verstinger

Statens petroleumsfond utland, kjent som Oljefondet, investerte ifjor for 130 milliarder kroner i selskaper som er en direkte trussel mot verdens regnskoger, viser en oversikt laget av Regnskogfondet. I 2012 var tallet 75 milliarder kroner. Den betydelige økningen på lista for 2013 skyldes at Regnskogfondet har identifisert flere regnskogfiendtlige selskaper enn før. Nytt av året er det at listen også omfatter kullselskaper som opererer i regnskogsområder i Indonesia. I disse selskapene har Oljefondet investert rundt 14 milliarder kroner.

TURISME

7,8

billioner kroner er den årlige verdien av global turisme, melder UNWTO.

har økt sin kleseksport år for år, og solgte i 2013 klær til Norge for én milliard kroner. Foto: G.M.B. Akash

eksportmarkeder enn det de aller fattigste har.

NUPI-forskeren sier det er stor forskjell på hvilken kapasitet fattige land har, men i gjennomsnitt øker evnen til å eksportere med økt BNP per innbygger.

– Det er bare å se på eksportstatistikken for verdenshandelen, så ser man at eksporten øker med inntektsnivå, sier Melchior.

Land som er litt mer velstående har gjerne litt bedre utdanningsnivå, mer velfungerende infrastruktur og mer effektive private og offentlige institusjoner. Et fungerende tollvesen og en troverdig veterinærkontroll kan for eksempel være helt avgjørende for noen typer eksport.

På linje med EU

Rike EU-land har lenge hatt de sam-

me fordelene som det LM-landene nå får. Et land som Marokko skal for eksempel nå kunne konkurrere på like fot med Spania om å selge tomater eller appelsiner til Norge.

Fortsatt beskyttes norsk landbruksproduksjon på områder som melk, ost og kjøtt. Også frukt og grønt har omfattende tollvern i sommerhalvåret.

Mot anbefalingene i NUPI-studien til Melchior og hans medforfattere, valgte den rødgrønne regjeringen å utelukke land med mer enn 75 millioner innbyggere fra den nye ordningen. Det innebærer at Filipinene, India, Pakistan, Vietnam, Nigeria og Indonesia ikke er omfattet av GSP+.

NUPI-forskerne har pekt på den kraftige veksten i import av råvarer til norsk oppdrettsnæring som et ek-

sempel på en suksesshistorie.

En voksende norsk oppdrettsnæring har sett seg rundt i verden etter fôr til laksen, og fant sine leverandører i Sør-Amerika. Etterspørselen fra Norge har ført til en voldsom vekst i eksport av proteiner i form av fiske-mel fra Peru og soya fra Brasil.

Brasil og Peru er allerede for rike til å være omfattet av tollfrihet gjennom GSP+. Importen skjer likevel delvis gjennom unntaksbestemmelser som gir tollfrihet fra de ordinære tolltariffene. Årsaken er at det er i Norges interesse å sikre at oppdrettsnæringa kan fortsette å vokse.

Ikke bastkurver

Verdien av denne eksporten utgjorde allerede i 2010 til sammen godt over to milliarder kroner for de to sør-amerikanske landene, og veksten har

bare fortsatt. I Norges handel med utviklingsland er det få varer som kan matche slike volumer.

Handelsstrømmer av denne størrelsen kan være nødvendig dersom målet er å løfte mange mennesker ut av fattigdom.

– Det er viktig å ikke bli for fokusert på bastkurver, sier Melchior.

Forskeren skynder seg å legge til at også håndverksprodukter i liten skala kan være viktige, men at Norge er et lite marked. For utviklingslandenes del er det å kunne kobles opp mot store økonomiske sektorer som oppdrettsnæringa av stor betydning.

– Det er først når det kommer store varestrømmer at det virkelig blir penger i kassen, sier Melchior. ■

30 Økonomi

■ RÅVAREPRISER

Billigere mat

Det siste året har matvareprisene på verdensmarkedet gått ned med 3 prosent. Nedgangen skyldes at det har vært rekordavlinger på hvete, mais og ris, samt store matlagre flere steder i verden det siste året, ifølge Verdensbanken. Samtidig påpeker banken at opp mot en tredjedel av all mat som produseres for mennesker enten blir kastet eller sløst bort.

■ KLIMAENDRINGER

30 mill.

kroner er det Bangladesh trenger de nærmeste fem årene for å kunne tilpasse seg klimaendringene.

Ingen løfter om redusert toll

Tollmurene mot utviklingsland blir stående. Regjeringen gir ingen løfter om umiddelbare lettelse i norske handelsbetingelser.

Av Asle Olav Rønning

Sundvolden-erklæringen legger grunnlaget for politikken til den nye regjeringen. Der sier regjeringspartnerne Frp og Høyre at de vil legge til rette for økt import fra utviklingsland. Fire måneder etter at den inntok statsrådsstolene, er imidlertid den nye regjeringen ikke beredt til å varsle konkrete endringer i tollvernet.

– Handelsstrømmen fra de fattigste landene er ganske beskjeden, innrømmer statssekretær Morten Høglund (Frp) i Utenriksdepartementet.

Kirkens Nødhjelp (KN) har flagget handel med landbruksvarer som en viktig strategi mot fattigdom. Organisasjonen er skuffet over at det ikke allerede nå gis lovnader om håndfaste tiltak.

– De hadde jo en veldig tydelig politikk på dette i opposisjon, sier rådgiver Peter Ringstad i KN om Høyres og Frps handelspolitikk.

Vil avvente

Stoltenberg-regjeringen gjorde endringer fra 1. januar 2013 som ga lavere toll for en del av de nest fattigste utviklingslandene.

Høyre og FrP, som var harde kritikere av den rødgrønne politikken,

vil nå avvente effekten av disse endringene.

– Den nye ordningen har virket i kort tid. I dialog med Stortinget vil vi se på hvordan vi innretter dette i året som kommer. Det er for tidlig å si nå, sier Høglund til Bistandsaktuelt.

– Vil regjeringen stoppe eksport-subsidiene til norske landbruksprodukter?

– Når vi kommer i gang med landbruksforhandlingene i WTO vil dette være et helt sentralt punkt, sier statssekretæren.

Inntil videre skjer det ingen ensidige norske kutt på dette området.

Gir ikke løfte

Heller ikke på tollfrie kvoter for landbruksvarer fra utviklingsland vil det skje umiddelbare endringer.

Det norske markedet for kjøtt er svært attraktivt for utviklingsland med eksporttillatelse. Tre land i det sørlige Afrika – Botswana, Namibia og Swaziland – kunne i 2013 eksportere maksimalt 3700 tonn storfekjøtt.

Høglund vil ikke si om det kan være aktuelt å øke importen fra det sørlige Afrika. Han sier imidlertid at kvotene vil bli et forhandlings spørsmål i frihandelsforhandlinger mellom EFTA, der Norge deltar, og den sørafrikanske tollunionen SACU som omfatter alle de tre kjøtteksporterende landene. Forhandlingene er allerede i gang.

WTO er viktigst

I posisjon i regjeringskontorene legger Frp nå mer vekt på «det store bildet» – nemlig frihandelsforhandlingene i WTO – enn hva lille Norge kan gjøre.

Statssekretær Morten Høglund (Frp). Foto: Asle Olav Rønning

– De virkelige resultatene her får vi når vi får fullført Doha-runden i WTO. Det er der de store utviklingsgevinstene ligger, sier Høglund.

Han uttrykker også en stor portsjon realisme i forhold til hva tolllettelse i Norge kan bety for utviklingsland. Det er EU som er Norges største og nærmeste handelspartner og som ligger best an for å dra nytte av alle typer nedbygging av norske tollmurer.

– Tolllettelse i Norge vil antagelig ha større effekt på EU, påpeker Høglund.

Handel i sør

Høglund har stor tro på at tiltak for å styrke sør-sør-handel kan bety mye for utvikling.

Han peker på grensepasseringer i afrikanske land med kilometerlange køer som eksempel på hvordan han-

delshindringer kan bremse økonomisk utvikling.

Under WTOs siste møte på Bali i desember i fjor ble det enighet om å kutte byråkrati og andre hindringer for handel.

– Det vi opplevde på Bali er at utviklingslandene er veldig positive til dette, sier Høglund.

Norge har i WTO-sammenheng lovet en økning på 40 millioner kroner til ulike tiltak som skal tilrettelegge

«Tolllettelse i Norge vil antagelig ha større effekt på EU enn utviklingslandene.»

Morten Høglund, statssekretær i UD.

Toll-lettelse

■ I 2002 innførte Norge nulltoll for de minst utviklede landene (MUL).

■ I 2008 ble ordningen utvidet med ytterligere 14 lavinntektsland.

■ I 2013 ble det innført nulltoll for en rekke varer fra lavere mellominntektsland.

■ NYE GIVERLAND

Emiratene blir givermakt

De forente arabiske emirater er kommet inn på topp-20-listen over internasjonale bistandsgivere. I 2012 ga landet seks milliarder kroner i bistand til utlandet, hvorav litt under halvparten var nødhjelp.

■ DIASPORA

71

milliarder dollar var summen indere i utlandet sendte hjem til familiene sine i India i 2013. Dette ifølge Verdensbanken.

for utviklingslandenes handel.

Høglund lover at retningen i Norges politikk de neste åra skal bli tydelig.

– Denne regjeringen vil arbeide for å liberalisere handelen med utviklingsland, og vi vil arbeide med å få på plass tiltak som kan bidra til større samhandel med de fattigste landene, sier han.

– Kutt støtten!

Kirkens Nødhjelp (KN) har lenge pekt på handel med landbruksvarer som en mulig vei ut av fattigdom i land i sør.

Rådgiver Peter Ringstad i KN sier at Sundvollen-erklæringen ga grunnlag for høye forventninger, og KN skulle gjerne sett endringer allerede nå.

– Dette er ikke et område hvor vi trenger å vente på WTO, her kan Norge gå foran med én gang. Regjeringen bør ha nok tro på sin egen po-

litikk til å gå i gang med dette, mener Ringstad.

KN mener at det er rom for mer import av kjøtt fra afrikanske land til Norge. Organisasjonen vil også at Norge ensidig skal kutte eksportstøtten til jordbruksprodukter.

Det dreier seg i stor grad om indirekte subsidier til Jarlsberg-ost som selges i USA og andre rike land.

– Problemet med eksportstøtten er ikke at Jarlsberg dumpes på afrikanske markeder. Men at vi havner i et interessefelleskap med EU og USA. Gjennom vår praksis rettfærdiggjør vi at de eksport-subsidierer sine produkter, mener Ringstad.

Han mener at det ville vært et tydelig signal om Norge allerede nå varslet utfasing av alle subsidier på eksport av landbruksprodukter. Globalt bidrar slike subsidier til å svekke landbrukets kår i fattige land. ■

Kjøtteksport til Norge har gitt arbeidsplasser i flere land i det sørlige Afrika. Bildet viser pakking av lam ved Brukarros Meat Processors i Namibia.

Foto: Nortura SA

– Ja takk, både handel og bistand

«Handel, ikke bistand» har blitt et populært slagord. Samfunnsøkonom og forskningsleder Arne Wiig ved Chr. Michelsens Institutt vil ha begge deler. **Av Asle Olav Rønning**

NORSKE MYNDIGHETER har varslet økt satsing på bistand rettet mot næringslivet, hånd i hånd med et ønske om å bedre utviklingslandenes mulighet til å selge mer varer og tjenester internasjonalt.

– Dette mener Wiig er positivt.

– Vi vet imidlertid lite om hvilke typer bistand som er bra på dette området. Det vi vet er at man skal være forsiktig med å plukke ut og støtte bestemte sektorer, produkter eller bedrifter, sier han.

Derfor bør tiltak som settes i verk være brede og relevante på tvers av sektorer.

Vanskelig å måle

Økonomene er stort sett enige om at økt handel kan gi økonomisk vekst. Men hvor sterk effekten er, er svært vanskelig å måle.

– Handel er en av mange faktorer som bidrar til økonomisk vekst. Det er imidlertid vanskelig metodemessig å skille effekten av handel fra effekten av andre faktorer, som institusjoner, produktivitet og økt innsats, sier Wiig.

Han påpeker at økt eksport i seg selv ikke skaper bedre levevilkår for de som arbeider i eksportbransjene.

– Det er ikke gitt at handel fører til at folk som jobber i disse bransjene får det så mye bedre, i hvert fall ikke så mye bedre som vi skulle ønske, sier Wiig.

Ikke av seg selv

Forskeren viser til klesindustrien i Bangladesh, som han har fulgt i mer enn to tiår. Han kom første gang til landet på feltarbeid på slutten av 1980-tallet og har gjort intervjuer i om lag 100 tekstilfabrikker.

– Da jeg var i Bangladesh første gang var klesindustrien i ferd med å ta av. Den har vokst kontinuerlig hele perioden. I dag er landets kleseksport nest størst i verden etter Kina, sier Wiig.

For tjue år siden så han de dårlige lønns- og arbeidsforholdene som «naturlige», men forventet at økt handel

og inntekt ville forandre dette vesentlig.

Sektorens utvikling har på mange måter vært en enestående suksess, men bildet er på ingen måte bare positivt.

Verken sikkerhetstandarder, lønnsnivå eller rettigheter til fagorganisering har utviklet seg raskt nok, konstaterer Wiig.

– I Norge måtte vi kjempe for disse rettighetene. Det er ikke noe som kommer av seg selv, sier han.

Manglende sikkerhet for arbeidere ble tydelig for en hel verden da en bygning i hovedstaden Dhaka raste sammen i april i fjor. Bygningen huset flere tekstilfabrikker og mer enn tusen arbeidere døde.

Heller ikke lønnsnivået har utviklet seg slik optimistene håpet. Etter streiker og opptøyer blant tekstilarbeiderne ble minstelønnen i november i fjor hevet til 5300 taka, eller drøye 400 kroner per måned. Det var en betydelig økning, men likevel ikke nok til å nå det som regnes som minimum for livsopphold.

Trenger bistand

Bangladesh er typisk for de aller fattigste landene ved at eksporten ofte er konsentrert til én sektor eller et fåtall sektorer.

Wiig peker på at mineraler, olje og gass utgjør mer enn halvparten av eksporten fra de minst utviklede landene. Disse sektorene betyr mindre for fattigdomsreduksjon enn landbruk, der flertallet er sysselsatt.

Matvareeksport står bare for ti prosent.

– Det er derfor ikke åpenbart at en eventuell eksportvekst kommer de fattigste til gode. Dette understreker at bistand fortsatt vil ha en viktig rolle for å bekjempe fattigdom i verden, sier Wiig. ■

Forskningsleder Arne Wiig ved CMI.

Meninger

Klima er jævnlig kjedelig

Ordene kommer fra debattredaktøren i en av våre landsdekkende aviser, og ble sagt meg i sosialt lag. Sitatet peker på de farligste pådriverne for klimaendringene: passivitet og apati.

Av Anja Bakken Riise

Debattredaktøren var lei av å gi spalteplass til kjedelige klimatekster. Selv ønsket han å bruke mer plass på en så viktig tematikk. «Men», sa han, «det er gørr kjedelig å lese om at vi må kutte 30 eller 40 prosent av norske utslipp innen da og da, 450 ppm og IPCC og COP gjør ikke stort annet enn å fremkalle et stort gjesp fra folk flest.»

Det har fått meg til å tenke. *Hva er det som gjør at nordmenn ikke er i harnisk over slappe politikere som nærmest i sakte film betrakter de pågående klimaendringene? Hvorfor har vi ikke en svær folkelig bevegelse som kjemper for at Norge skal være best i miljøklassen?*

Teknisk og fjernt

Ved kun å snakke om mål for utslippskutt og grafer og tall, bidrar politikere, miljøbevegelsen og media til å gjøre klima til noe fjernt og abstrakt, mens klimaendringene i realiteten er høyst aktuelle og nære. Uten å si at klimakrisen kun handler om endringer i været, er det fristende å trekke fram et rekordfuktig og snøfritt Oslo – i februar!

Når våre folkevalgte sier at klimaendringene er vår tids største utfordring og at her må det handles kjapt,

mens det vi ser i praksis er årelange diskusjoner, konferanser, mer snakk og lite synlig handling, jo, da begynner vi å tvile på om disse klimaendringene er så fryktelig viktige og om det virkelig er et behov for at vi selv skal handle.

Holder det å elektrifisere oljesektoren, eller må vi kutte olja helt? Bør vi som forbrukere kjøpe økologisk mat fra Norge, eller sparer vi miljø og energi ved å velge solmoden mat fra Spania? Blanding av kritiske pekefingre og motstridende informasjon gjør at mange av oss reagerer med apati og passivitet.

Valg av visjoner

I 1969 fant vi olja. Norge har drevet langsiktig, strategisk planlegging for å bli den oljenasjonen vi er i dag. Vi bygget opp en helt ny nasjonal industri med utvikling av markedstilpassninger, infrastruktur og kunnskapsmiljøer som et slikt prosjekt krever. På samme måte kan vi også velge å

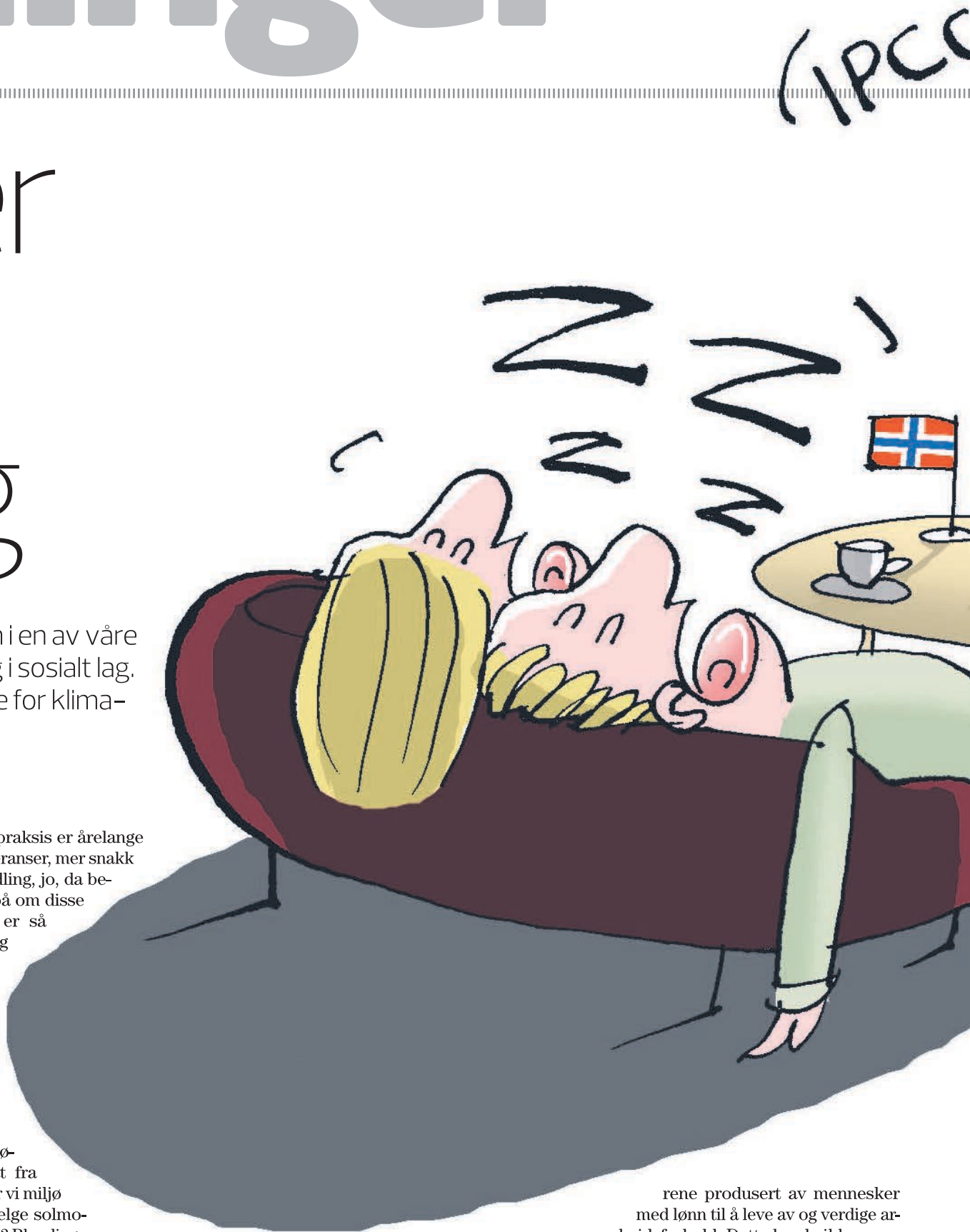
rene produsert av mennesker med lønn til å leve av og verdige arbeidsforhold. Dette burde ikke være en utopisk visjon.

Så hvorfor er det ikke sånn? Jeg mener svaret er enkelt. Fordi vi mangler politikere med politisk vilje til å gjennomføre det.

Egentlig burde vi være illsinte. Illsinte for at vi har så få gode alternativer til å opptre i tråd med miljøets behov. Det sinnet kunne vi ha brukt til å stille politikere våre til ansvar. Men sinnet vårt er dempet av den tåkeleggingen jeg har beskrevet ovenfor. Derfor er en av de viktigste oppgavene miljøbevegelsen

gå inn for å redde klimaet. Montrealprotokollen fra 1987 viser at det går an; i dag har vi mer eller mindre stoppet bruken av en rekke ozondeleggende stoffer.

Norge burde ha verdens beste kollektivløsninger. Vi burde kunne reise til og fra jobb med miljøvennlig transport, og ha en tidseffektiv og økonomisk mulighet til å velge bort forurensende alternativer. All maten i butikken burde være dyrket fram på økologisk, bærekraftig vis, og va-

Månedens
spatist

Anja Bakken Riise

Erik Solheim

Kristin Clemet

nett POLITIKK

Partipolitisk utveksling bidrar til demokrati

Sunniva Ingholm og Fatima Valdes Haugstveit skriver om den positive effekten av partisamarbeid over landegrensene.

→ Følg debattene på nett: www.bistandsaktuelt.no

nett MYANMAR

Den perfekte solnedgangen

I Utekontoret forteller Gry Haugen, som jobber for ADRA Norge, om kravstore turister i Myanmar.

Debatt:

På vei mot den verden vi vil ha

Av Olav Kjørven

I LØPET AV de neste femten eller tyve årene kan vi leve i en verden hvor alle har nok mat, tilgang til grunnleggende helsetjenester, skolegang og jobber.

Det er en ulik verden fra den vi lever i nå, men jeg er optimistisk etter som en ny, voksende visjon er i ferd med å vinne støtte fra myndigheter, næringsliv og det sivile samfunn.

Optimismen skyldes at jeg har fulgt utformingen av den nye utviklingsagendaen som vil erstatte tusenårsmålene etter 2015 på nært hold. En arbeidsgruppe bestående av representanter fra 70 land har diskutert inngående hvordan vi kan endre våre økonomier, samfunn og miljø til et mer bærekraftig system.

Det er en felles forståelse mellom partene i forhandlingen at de ambisiøse målene om tilgang til mat, utdanning, arbeid, helse, energi, vann og sanitærforhold må være del av de neste utviklingsmålene. Det er stor enighet om at vi trenger mål for å reversere miljødeleggelse og beskytte økosystemene. Det er forpliktelser til å bygge rettferdige samfunn for kvinner og jenter, og til å snu trenden med økte inntektsforskjeller. Det er også enighet om at denne agendaen må gjelde for alle land fra nord til sør.

EN ANNEN GRUNN til optimisme er at i løpet av de ulike møtene i arbeidsgruppen har medlemslandene engasjert eksperter på toppnivå, sivilsamfunn og privat sektor. Denne åpenheten og deltakelsen har blitt supplert av FNs «globale samtale» – en konsultasjonsprosess som har engasjert nesten to millioner mennesker og eksperter.

En tredje fordel er at vi ikke starter fra grunnen av: vi bygger på tusenårsmålene som har banet vei for politikktutforming, ressursmobilisering og gjennomføring av prosjekter rundt om i verden i mer enn et tiår. Når den nye agendaen er avtalt kan vi sette i gang umiddelbart.

Veien vi har foran oss vil imidlertid ikke være fri for hindre. Diskusjoner om hvordan vi skal inkludere og måle styresett, konfliktforebygging, fredsbygging og klimaforandringer i målene er utfordrende. Det samme gjelder debatten rundt finansiering.

Men det er en voksende forståelse for at den dyreste løsningen av alle vil være å ikke ha noen bærekraftig utviklingsagenda i det hele tatt.

Den neste runden med diskusjoner i arbeidsgruppen fra mars og ut juli vil bli kritisk. Jeg vil kanskje være noe mer optimistisk enn andre. Jeg håper det sprer seg. Det er slik store ting blir til virkelighet.

Olav Kjørven er UNDP-sjefens spesialrådgiver for den nye, post-2015, utviklingsagendaen.

Obs!

Kronikker vil heretter bli henvist til Bistandsaktuelt nettutgave. Kronikker sendes toab@norad.no og bør ikke overstige 6000 tegn.

står overfor å vri apati og passivitet til folkelig engasjement.

Skap begeistring

Historien viser at vi kan hvis vi vil. Nå må miljøbevegelsen bidra til å vekke entusiasme for det vi kan skape. Framfor å være de som kritiserer Kari Nordmann for sin miljøfiendtlige adferd, må vi presentere løsninger som begeistrer, en visjon for framtida som

folk flest vil være med på. Vi må bygge allianser på tvers av politiske partier, vi må ha med fagbevegelse, miljøbevegelse, interesseorganisasjoner, skoler – alle skal med!

Vi må gjøre alt for å hindre en såkalt kjedelig debatt om klima, som fremmedgjør fremfor å mobilisere. Vi kan og vi må skape engasjement som stiller politikkerne våre til ansvar, og bidrar til å redde kloden vår. ■

«Framfor å kritisere Kari Nordmann for sin miljøfiendtlige adferd, må vi presentere løsninger som begeistrer.»

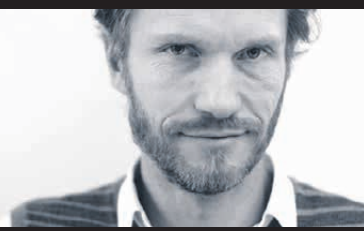
Anja Bakken Riise er tidligere leder av Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpesfond, nestleder i FN-sambandet og politisk rådgiver på klima og miljø i Framtiden i våre hender.

I denne nye spalten vil fire samfunnsdebattanter ytre seg om globale spørsmål. I forrige utgave skrev leder av OECDs utviklingskomité Erik Solheim. I denne utgaven er det miljø- og utviklingsaktivist Anja Bakken Riise.

Foto: Espen Røst

Gados verden

Tanzanianeren Godfrey Mwampembwa, bedre kjent som Gado, er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen Daily Nation.

Simon Pahle

34 Intervjuet

Tror fortsatt på Sør-Sudan

Gjennom et langt liv har biskop Paride Taban tjent sitt folk i Sør-Sudan. – Bror dreper bror, sier han om situasjonen i dag. Likevel mister han ikke troen på budskapet om kjærlighet og fred. Men han er kritisk til hvordan bistanden påvirker menneskene som bor i verdens nyeste land. **Av Hege Opseth**

Paride Taban har allerede snakket med president Salva Kiir mange ganger etter at konflikten brøt ut. Nå håper den sørsudanske biskopen å finne ut hvor den tidligere visepresidenten Riek Machar befinner seg.

Paride Taban har ett mål: Å få erkendene til å snakke sammen.

– *Hvordan vil du beskrive dagens situasjon?*

– Komplisert! Etter uavhengigheten sa vi «aldri mer krig». Vi skulle bygge et land, leve som en klan, en stamme, et folk, en nasjon. Å se så mange brødre miste livet er ondskap. Det er noe vi ikke kan akseptere. Før var det Khartoum vi kjempet mot – hva kan vi si nå? Det er som Abel og Kain i Det gamle testamentet: Det er bror som dreper bror.

– *Hvordan kunne denne konflikten komme så brått og voldsomt?*

– Det som har skjedd var ikke ventet i denne skalaen. Det handler om maktkamp – og om overlevelse. Politikere utnytter ungdommer på landsbygda. Militser gjør det samme. For mange av ungdommene ligger ikke lojaliteten til nasjonen – men til en lokal leder de er avhengige av for å overleve. I dagens Sør-Sudan er mange avhengige av noe eller noen for å overleve. Ute i landsbyene handler det om overlevelse. På andre nivåer er det bare politisk makt det handler om.

– *Frykter du at verdens nyeste land vil kollapse totalt?*

– Nei, nei. Jeg er alltid optimist. Sør-Sudan har over 60 stammer. Det er bare i fire delstater det er store problemer nå, vi må ikke glemme det.

– *Har man vært for lite opptatt av forsoning etter at fredsavtalen var et faktum i 2005?*

– Du kan ikke snakke til sultne mennesker. Etter krigen forventet de utvikling; veier, sykehus. Men det er bare byene som har vokst. Millioner av mennesker som stemte for uavhengigheten lever fremdeles i fattigdom. Det gjør noe med folk.

– *Hvorfor har det skjedd så lite utvikling?*

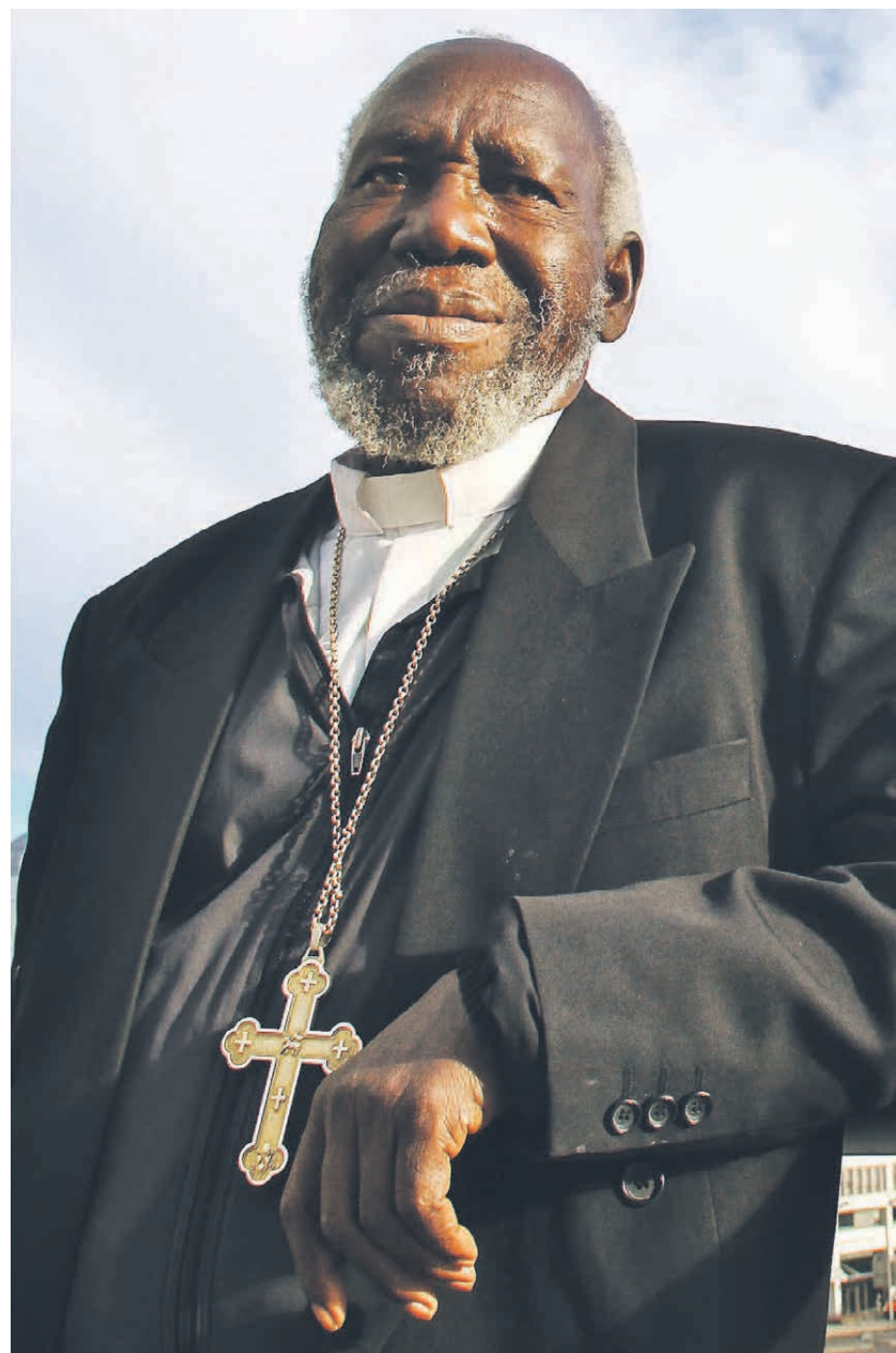
– Bistandsorganisasjonene har trakk på tærne til hverandre i byen, i stedet for å være ute blant folk som virkelig trenger det. Selv misjonærene trakk til byene – fordi det er lettere å arbeide der enn ute i landsbyene. Juba er hva jeg kaller den største landsbyen i verden fordi så mange har kommet dit. Istedenfor å bygge veier, bygges det hoteller. Bistandspengene er ikke blitt brukt på en god måte. Skolene på landet – de får ikke noe.

– *Hva mener du?*

– Under krigen fikk vi gjort mye fordi pengene fra Vesten ble kanalisert gjennom kirken. Etter fredsavtalen skulle alt gå gjennom regjeringen og multilaterale fond. Vi, kirkene, har måtte tigge etter penger. Om midlene hadde kommet til kirkene kunne mye vært annerledes. Veiene kunne nådd landsbygda.

– *Hva med det fokuset det internasjonale samfunnet har hatt så langt?*

«Kjærlighet er det sterkeste våpenet vi har. Selv i Sør-Sudan i dag.»

– Det må endres. Mitt budskap er: Gå til grasroten, til sivil samfunn og kirken – der ligger det veldig mye makt. Ungdommen har mye makt, kvinnene har mye makt – men dette er mennesker som alltid blir oversett. Arbeid sammen med disse, ikke bare maktmenneskene.

– *Hva er det viktigste for Sør-Sudan fremover?*

– Utdanning og lokalt eierskap. Selv i krigsårene så vi at brønner og skoler som folk i landsbyene selv hadde vært med å bygge ble ivarettatt.

– *Hva har all humanitær hjelp og bistand gjort med befolkningen?*

– Det ødelegger mennesker. Avhengighet av nødhjelp ødelegger mennesker. Det bør være en grense for hvor

mye og hvordan folk kan motta. Folk må lære å klare seg selv. Det er avgjørende for både enkeltmennesker og nasjonen. Disse holdningene til folk, om at det er greit å motta uten å yte, er en annerledes del av arven etter krigsårene. Den menneskelige kapitalen kan bli ødelagt av dette. Selv under katastrofer og konflikt, kan folk bidra. For meg handler det om å gi menneskene det arbeidet og ansvaret de har kapasitet til. Gratis ting ødelegger mennesker, det samme gjør tigging.

– *Mange overlevde takket være nødhjelpen i krigsårene?*

– Ja, men i alle disse årene gav Verdens matvareprogram ut mat for milliarder av dollar uten at folket i Sør-Sudan måtte bidra. Vi snakker om en

Debatt:

Dagens voksne kvinner: Den glemte generasjonen

Av Torild Skogsholm

NORSKE MYNDIGHETER har vært krystallklare i budskapet om behovet for å sikre unge jenter utdanning gjennom bistandspolitikken. Dette stiller vi oss helhjertet bak, men det er ikke bare fremtidens kvinner som trenger utdanning og opplæring. Om vi skal få en så rask og bærekraftig utvikling som mulig, må også dagens voksne kvinner inkluderes.

Et av FNs tusenårsmaal var å sikre full likestilling mellom kjønnene i grunnskole, videregående og høyere utdanning. Videre var det et eget mål om at alle barn skulle fullføre grunnskolen. Det som derimot ikke ble fanget opp, var ferdighetsopplæring og voksenopplæring. Sommeren 2013 la et høynivåpanel utnevnt av FNs generalsekretær frem sitt forslag til nye utviklingsmål. Panelet anbefalte et utdanningsmål som

Torild Skogsholm, generalsekretær CARE

spesifikt favner livslang læring for å sikre at flere både unge og voksne har de ferdighetene som kreves i arbeidslivet. Dette er svært gledelig. Vi håper regjeringen vil tenke like bredt, både når de tar til orde for utdanning i internasjonale fora, og når budsjettammene skal legges her hjemme.

ARBEIDET MED å sikre universell tilgang til grunnutdanning har allere-

de gitt svært gode resultater. Nær 90 prosent av verdens barn går i dag på skole. Dette er et langt skritt frem, men det er ikke nok. Millioner av voksne kvinner verden over har per i dag måttet avbryte skolegangen på grunn av konflikter, fattigdom, barnearbeid eller tidlig ekteskap og graviditet. Også mange unge jenter er i tilsvarende situasjon. Inntil målet om full tilgang til universell utdanning er nådd, vil flere komme til.

Gjennom et langt liv har biskop Paride Taban arbeidet for fred i Sør-Sudan. Nå gråter han når han ser hva som skjer i verdens nyeste land.
Foto: Hege Opseth

generasjon som ikke er vant til å yte, bli krevd noe av. Jeg sier: Er du sulten – arbeid! Gjør arbeidet og du får maten. Når du gir folk ting gratis, da vil de fortsette å spørre, fortsette å være avhengige. I dag er det også blitt slik at politikere drar til sine hjemsteder og deler ut gratis mat mot politiske stemmer. Konsekvensen av dette er at de ødelegger sitt eget folk.

– Hva er ditt råd til hjelpeorganisasjonene?

– Vær alltid i kontakt med folk fra grasrota. Kom dere ut av Juba. Lær fra folket! Ikke spør hva du kan gjøre for meg – jeg trenger ikke det. Spør heller: «hva vil du gjøre og hvordan kan jeg hjelpe?». Folk må inkluderes mer.

– Er det håp for en fredelig løsning nå?

– Det vil komme en tid hvor folk vil høre. Jeg håper våre ledere forstår at en modig mann bør være ydmyk. Det er en styrke, ikke en svakhet. Den dynamikken som er i gang nå, handler om både skam og frykt.

– Så du tror på et Sør-Sudan i fred?

– En dag vil det ikke lenger være konflikt i vårt land. Kjærlighet er det sterkeste våpen vi har i alle situasjoner. Selv i dagens Sør-Sudan. Det er hva jeg tror.

– Er det ikke naivt å snakke om kjærlighet når pasienter blir skutt i sykehussengene?

– Nei. Det er ikke naivt. Og jeg spør deg, hva er alternativet? Det er mer fiendskap, flere drap, krig. Kjærlighet og dialog er eneste veien fremover. ■

Les også

Artikkel om Sør-Sudan, side 2

sjonen

VI MENER det er avgjørende at norske myndigheter inkluderer både formell og uformell voksenopplæring og ferdighetsopplæring i sitt utdanningsbegrep. Dette er spesielt viktig å fremheve i forhandlingene om de nye globale utviklingsmålene, slik at voksenopplæring og ferdighetsopplæring ikke faller utenfor også denne gangen.

Også de som ikke har fått anledning til å gå på skole, må få mulig-

het til å skaffe seg de kunnskapene og ferdighetene som er forutsetning for meningsfull politisk, økonomisk og sosial deltagelse. Det er deres rettighet, og det er avgjørende for samfunnsutviklingen. For å utrydde fattigdom, må alle ressurser mobiliseres. Vi har ikke råd til å vente på at en hel generasjon skal bli ferdig med videregående skole. ■

Kommentar Eva Bratholm

Ikke alltid edle motiver

«DE SER PÅ oss og vår verden igjennom et nøkkelhull og tror at de vet hva som finnes i rommet.» Slik beskrives vestlige bistandsgivere av romanfiguren Kadija i Helena Torfinns bok «Før flommen tar oss».

Boka tilhører den svært sjeldne kategorien: Bestselgende og drivende spennende bistandsroman. Den har solgt i nesten 100 000 eksemplarer i Sverige og har nådd milelangt utover gruppen som er spesielt interessert i bistand.

Forfatteren har vært stasjonert som bistandsråd ved den svenske ambassaden i Dhaka i tre år. Ikke bare tar hun ambassadelivets spesielle sider på kornet, hun skildrer også dilemmaene, motsetningene og noe av maktesløsheten ved å jobbe i et fattig land.

Bangladesh er et land hvor mye er satt på spissen, både når det gjelder mennesker, natur, klima og ressurser. 150 millioner mennesker skal klare seg i et lite land på nivå med havoverflaten. Hovedpersonen Sofia er full av pågangsmot og kaster seg ut i arbeidet med en stor frivillig organisasjon med svært gode resultater i en utsatt folkegruppe. Kvinner har fått bedre helse, bønder har oppnådd eiendomsrettigheter og landsbyene er blitt bedre rustet for flommen. Men, det er funnet korrupsjon i organisasjonen. Sofia toer sine hender. Nulltoleranse veies opp mot gode resultater.

FØRST VET ingen helt hvor korrupsjonsanklagene kommer ifra. Men etter hvert viser det seg et mønster hvor landeiere, mullaer og mafia-grupperinger har truet og bestukket ansatte til å varsle om korrupsjon. Motivet deres er å hindre bedre rettigheter for kvinner og at bønder får fast eiendom. Et internasjonalt revisjonsfirma blir innkalt og Torfinn beskriver levende hvordan de vestlige revisorene vandrer rundt i landsbyene og lytter til historier om fiktive ansatte, falske overføringer og så videre.

«Religionen og kapitalen», sukker lederen Kadija. «Alltid disse to parhestene, og alltid med kvinner og deres bevegelsesfrihet i sentrum. Nå i allianse med de vestlige landenes naive korrupsjonsjakt».

HISTORIEN TAR en uventet vending og alt kompliseres av at det finnes korrupsjon på annet hold i organisasjonen. Bistandsråden ved den svenske ambassaden har en vanskelig sak. Samtidig som hun skal bedre livet for tekstilarbeidere, arrangere kvinnekongress og redde sitt eget ekteskap.

Historien er framfor alt spennende skrevet, men den gir også en innsikt i hvor kompleks bistandsarbeid kan være og er en påminnelse om at ikke all varsling om korrupsjon har edle hensikter. ■

Bangladesh er et av verdens mest overbefolkede land. Mer enn 150 millioner mennesker bor i det lille landet. Dette danner bakteppet for Helena Torfinns roman «Før flommen tar oss» som blant annet handler om korrupsjon.

Foto: Eva Bratholm

36 Faste spalter

iPad-luksus skaper sinne i Uganda

Av Henry Lubega

Ugandiske parlamentarikere får iPader de ikke kan bruke: De som ønsker det blir tilbudt et to-måneders kurs i hvordan de skal bruke den.

– Pengene kunne heller vært brukt til å oppgradere veiene, skolene, sykehus og helsestasjoner og andre viktige ting. Ærlig talt, parlamentsmedlemmene får feite lønninger og godtgjørelser, de har virkelig råd til de tre-fire millioner shillingene en iPad koster. Så hvorfor får de dette påspandert på toppen av alle de andre godene de har? Hvorfor blir disse folka skjemt bort på denne måten på bekostning av oss skattebetalere? Er dette virkelig rettferdig? Jeg tror lærere og forelesere ved universitetene trenger disse iPadene bedre enn

Sett fra
SØR

Henry Lubega er frilansjournalist og bor i Kampala, Uganda.

lovgiverne, som får lønna si selv om de ikke engang gidder å møte opp i parlamentet, sier den synlig engasjerte advokaten Patrick Kyalimpa (32).

De 375 parlamentsmedlemmene har virkelig blitt en belastning for de ugandiske skattebetalerne, som spanderer gildet. Ifølge interne kilder, er innkjøpet av iPadene et ledd i å kutte ned utgiftene på kontorartikler. Så langt har de 375 iPadene gjort skattebetalerne 377 000 amerikanske dollar fattigere.

I Uganda blir det sagt at dersom du ønsker å bli rik på kort tid, gjelder det å bli innvalgt i parlamentet. Når det nye parlamentet trer sammen for første gang er det for å diskutere økningen i lønn og godtgjørelser for parlamentarikerne. Grunnlønna til et

parlamentsmedlem i Uganda er 8210 dollar i måneden, og på toppen av dette mottar de en rekke tillegg.

Parlamentarikernes månedslønn er fjorten ganger høyere enn gjennomsnittsinntekten i Uganda, men likevel har de ikke råd til å kjøpe en iPad til 1218 dollar! En grunn til at de ikke kunne tenke seg å gå til innkjøp av iPad på eget initiativ, er rett og slett fordi mange av dem ikke engang vet hvordan man skal bruke dem. Derfor blir de da også tilbudt et to-måneders kurs, noe som selvfølgelig fører til ekstra utgifter som fattige ugandere måtte betale.

Som om de ugandiske parlamentarikerne er programmert til å skvise hver eneste lille penny ut av skattebetalerne, har de nå bedt om å få sin

egen parkeringsplass slik at bilene deres ikke står ute sammen med andre biler. Da parkeringsplassen til en og en halv million dollar ble planlagt, krevde de også å få installert kameraovervåking til 752 235 dollar slik at bilene kunne stå i fred. Også dette ble selvfølgelig betalt over skatteseddelen.

Hvem er det egentlig disse politikerne representerer? Er det folket eller sine egne mager? Rett før de beordret egen parkeringsplass, krevde landets grunnskolelærere en økning i lønna si på usle tre prosent, noe som tilsvarer mindre enn tre dollar. Kravet ble avvist av parlamentet med begrunnelsen at det ikke var mer penger igjen, men samtidig ble det bevilget midler til både parkeringsplass og overvåkingsystem.

Vår mann i Kabul

På reise med kamera og presseblokk i et landskap lukket for de fleste, lengter Anders Sømme Hammer aldri hjem til kontorlandskapet i Dagsavisen. Skrivebordsjournalistikken får noen andre ta seg av. **Av Anne Håskoll-Haugen**

HAMMER (36) er den norske journalisten som har arbeidet lengst i Afghanistan. Syv år, tre bøker, Afghanistan-blogg, en tv-serie og filmer for NRK og flere titalls artikler har det blitt – så langt. Målet er å formidle hvordan vanlige afghanere opplever krigen.

– Hva er det med Afghanistan som har så stor tiltrekningskraft på deg?

– Det er ikke det at det tiltrekker meg, men det foregår en altoverskygende krig som Norge er del av. Aldri før har Norske soldater deltatt i krigshandlinger på denne måten, og pressedekningen har vært snever med for lite uavhengig rapportering fra felt. Den offentlige debatten er ofte virkelighetsfjern, til tider absurd.

Noe mer må det vel være som får en mann fra Tønsberg til å slutte i Dagsavisen, sette seg på flyet til et av verdens farligste land og bli i syv år. Tiltrekkes han av spenningen? Men Hammer vil helst snakke om den politiske situasjonen i Afghanistan.

– Det er grelt å snakke om hvor vanskelig det er å være journalist i en konfliktzone. Jeg har selv valgt å reise dit og det er ikke jeg som er fanget i denne krigen.

Anders-metoden

Hammers første møte med landet var i 2006 på reportasjetur for Dagsavisen.

– Jeg reiste på en tur i regi av Forsvaret med mange andre journalister. Noen dager hekket jeg meg av, og tok meg frem på egenhånd. Jeg skjønnte jeg måtte finne en annen måte å jobbe på for å få frem historiene jeg ville fortelle.

Etter reportasjeturen så han det var et stort språk mellom virkeligheten på bakken og hvordan det norske forsvaret og norske politikere fremstilte den. Og Hammer hadde lengtet seg bort fra kontorlandskapet lenge.

– Å sitte på et skrivebord i Oslo, ringe rundt og tro at det gir bra utenriksjournalistikk hadde jeg for lengst forstått var gal metode. Det ikke å dra ut og se med egne øyne, er utilstrekkelig, og man må følge opp over lang tid.

Tidlig krøkes

Kanskje la han grunnlaget allerede som 12-åring. Da reiste han på sin første reportasjetur til Nord-Irland med

«Å sitte på et skrivebord i Oslo, ringe rundt og tro at det gir bra utenriksjournalistikk hadde jeg for lengst forstått var gal metode.»

Anders Sømme Hammer

HVEM?

■ Anders Sømme Hammer, journalist og forfatter. Aktuell med ny bok om Afghanistan sammen med Carsten Jensen.

Se også bok-anmeldelse, side 38.

mannen til moren som var journalist. Der ble han kjent med noen barn på samme alder, og siden var han hvert år på besøk hos dem. Det var midt under borgerkrigen og satte spor. Som student på Peace and Conflict studies mange år senere ble Hammer kjent med enda en konflikt: Han oppholdt seg flere måneder i Colombia hvor han skrev masteroppgave om... ja, konflikt.

Men journalistdebuten i skoleavisen på Træleborg barneskole var mer fredelig:

– Jeg anmeldte plater. Alternativ rock, shoegazing het det. Jeg var vel-

dig musikkinteressert, og hører fortsatt på musikk når jeg skriver. Rock, hip hop, men Grieg også, alt mulig. Jeg relaterer mange minner til musikk.

Musikkinteressen førte ham til den legendariske musikkklubben Blå i Oslo hvor du en gang sent på 1990-tallet kan ha blitt servert øl av journaliststudenten Anders.

Drømmetyderen

Hammer reiser helst i områder langt fra Kabul. De siste to årene har han stort sett bare gjort det. Han snakker like gjerne med krigsherrer som med

Sam Nuwagaba, Hasan Fungaro og Fred Ebil, alle medlemmer av det ugandiske parlamentet, med sine nye Ipader. Parlamentsmedlemmenes pengebruk skaper sinne i Uganda.

Foto: Henry Lubega

Det er kanskje treffende å si at Uganda, en gang kalt Afrikas perle, er velsignet med naturen, men forban- net med lederskapet.

TV-journalisten Ibrahim Mugwanya

er så forbanna på at politikerne tar fra de fattige, at han synes landets motto «For Gud og fedreland» burde endres til «For Gud og min mage»! Jeg kan ikke være mer enig. ■

Portrett

«Døden er barmhjertig demokratisk – og det er frykten for den også».

– Hvis jeg sa jeg ikke er redd til tider, ville jeg vært gal.

Ikke sint, bare veldig skuffa

Hammer sier han til tider irriterer seg over hvordan konflikten fremstilles og at han som journalist føler et ansvar for å utfordre den offentlige retorikken.

– Har du klart det?

– Jeg har prøvd, men blir like overrasket hver gang jeg kommer hjem og hører hvordan man snakker om Afghanistan. Her er man opptatt av at krigen er over, men det stemmer ikke, den intensiveres.

Boken «Alt dette kunne vært unngått» kom ut i februar og er skrevet med den kjente danske forfatteren Carsten Jensen. Vennskapet mellom de to startet med en e-post fra Jensen i 2010.

– Han skrev fordi han er interessert i Afghanistan. Vi var brevvenner i tre år før vi møttes for første gang i Kabul våren 2013. Vi hadde planlagt å reise sammen, boken ble til etter hvert. Jeg vet ikke om mange som har lest mer om Afghanistan enn han.

Han synes spørsmålet om han vil endre noe med journalistikken sin er pompøst. Men er i stedet opptatt av hvor vanskelig det kan være å formidle en hverdag i krig for folk her hjemme. Foto blir viktig i forsøket, og i boken er mange av Hammers egne reportasjebilder.

– Bildene jeg tar er et resultat av at jeg har brukt lang tid på å bygge relasjoner til menneskene jeg fotografere. Hvis ikke hadde jeg ikke holdt ut. Man kan føle seg som en gribb noen ganger når man kommer med kameraet. Bak kameraet får jeg også en misjon når noe skjer, det naturlige ville jo vært å løpe.

Ferdig snakka

– Du sier du ikke lengter hjem når du er i Afghanistan, men lengter du til Afghanistan når du er i Norge?

– Ikke akkurat. Men i Norge blir det mye prating om Afghanistan. Da vil jeg tilbake til felt, det er det jeg vil bruke tiden min på, ikke sitte og prate.

– Som nå?

– Jeg reiser tilbake om to dager. ■

Bokaktuelle Anders Sømme Hammer vil helst bruke tiden på å jobbe i Afghanistan, ikke på å snakke om Afghanistan i Norge.

Foto: Ahmed Bukhari

kvinne og barn, og sier at Afghanistan er et gjestfritt land hvor han blir tatt godt i mot.

– Jeg har hørt du spør de du intervjuer hva de drømmer om natten? Så da må jeg spørre deg da, hva drømmer du om?

– Ja, det stemmer vel. Jeg tror drømmene sier mye om hvordan krigen påvirker folk.

Han forteller det har blitt noen urolige drømmer rett etter angrep han har vært tett på, til sammen 15 angrep og skuddvekslinger. Det siste kapittelet i den ferske boken heter

Hva i all verden?

Av Ba-Musa Ceesay

- 1 Hvem er dette?
- 2 På safari vil man gjerne se «De fem store». Hvilke dyr er det?
- 3 Hvem grunnla Røde Kors-bevegelsen?
- 4 Hva kaller japanerne selv landet sitt?
- 5 Hva heter den afrikanske byen som i kolonitiden ble kalt Salisbury?
- 6 Hva heter generalsekretæren i Redd Barna?

13 Hvilket land vant Afrika-mesterskapet i fotball i 2014?

14 Hva er offisielt språk i republikken Guinea?

15 Hvilket av disse landene er minst i flateinnhold – Sierra Leone, Burkina Faso eller Rwanda?

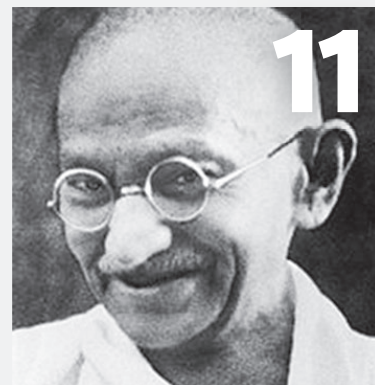
16 Hvilket land i Mellom-Amerika har flest innbyggere?

17 Hvilket år ble Folke-republikken Kina etablert?

18 I hvilket land var Jean – Bedel Bokassa president og utpekte seg selv også etter hvert til keiser?

19 Hva var India-fondet?

20 Hvilken film vant nettopp Oscar for beste film?

7 Hvilke land grenser Syria til?

8 Diego Maradona regnes av mange som tidens beste fotballspiller. Nevn en av de tre europeiske klubbene han spilte for?

9 Hvilket land grenser kun til Senegal?

10 Hva heter Nicaraguas nest største by?

11 Frigjøringsheltene Nelson Mandela og Mahatma Gandhi hadde samme utdannelse. Hvilken?

12 Hvem vant Nobels Fredspris i 2003?

Ekspertnøtter

1 Hva er myntenheten på Haiti?

2 Hva heter hovedstaden i Brunei?

3 Hva er tittelen på den splitter nye boka til bistandskritikeren Bill Easterly?

Svar: 1: Hamid Karzai, avtroppende president i Afghanistan. 2: Løve, afrikansk bøffel, neshorn, leopard og elefant. 3: Sveitseren Henri Dunant. 4: Nippon. 5: Harare. 6: Tove Wang. 7: Tyrkia, Irak, Jordan, Israel og Libanon. 8: Barcelona, Napoli og Sevilla. 9: Gambia. 10: León. 11: De var jurister. 12: Shirin Ebadi. 13: Libya. 14: Frank. 15: Rwanda. 16: Guatemala. 17: 1949. 18: Den sentralafrikanske republikk. 19: Norads forløper, het egentlig Fondet til hjelp for underutviklede land. 20: 12 Years a Slave. Svar Ekspertnøtter: 1: Gourdes. 2: Bander Seri Begawan. 3: «The Tyranny of Experts»

38 Bakerst

Bokanmeldelse:

Glitrende reportasje fra Afghanistan

Av **Gunnar Zachrisen**

DEN NORSKE journalisten Anders Sømme Hammer er kjent som en skarp iakttaker og kritiker av den vestlige militære innsatsen i Afghanistan.

I sin nye reportasjebok har den norske Afghanistan-kjenneren fått selskap av den kjente danske journalisten, krigsreporteren og forfatteren Carsten Jensen. Sammen og hver for seg har de foretatt reiser gjennom noen av Afghanistans mest urolige provinser.

«Alt dette kunne vært unngått» er en reportasjebok. Men det er samtidig også en statusrapport etter ti år med massiv vestlig intervensjon i landet, på et tidspunkt da Nato-styrkene er på vei til å trekke seg ut. Bokas budskap atskiller seg dramatisk fra hvordan norske og danske politiske og militære ledere oppsummerer Nato-innsatsen i landet.

Sømme Hammer har hatt base i Kabul siden 2007, lenger enn noen annen norsk journalist. Danskene Carsten Jensen er tilbake i Afghanistan etter 11 år. Sist var han der bare seks uker etter at den USA-støttede Nordalliansen hadde drevet Taliban ut av Kabul. Hoveddelen av de to skandinavernes statusrapport er beskrivelsen av møter med mennesker på grasrota i det nye Afghanistan. De er alle på sin måte, frivillig og ufri-villig, aktører i den krigen Norge har deltatt i.

I BOKA MØTER vi militslederen, som i oppgaven med å beskytte seg selv og landsbyen, har skiftet lojalitet en rekke ganger. Analfaberen Mehman Shah er 30 år. Han fikk sin første ka-

lasjnikov som 14-åring, som soldat i landsbymilitsen. Neste gang han skiftet lojalitet og våpen var da han sluttet seg til Taliban. Tredje gang leverte han inn geværet til Afghanistans nye regjering i avværings- og forsøringsprosessen. Fjerde gang plukket han opp geværet igjen og vendte tilbake til Taliban.

Siden har Mehman Shah skiftet lojalitet enda en gang, som leder av en landsbymilits, lønnet av regjeringen, med en ukers trening og automatgeværer fra amerikanske spesialstyrker. Det er soldater som Mehman Shah regjeringen i Kabul skal stole på nå som USA og Nato-styrkene trekker seg ut. Regjeringen er også i allianse med Shahs «beskytter» og overordnede, den kyniske krigsherren Mir Alam, som beskyldes for å stå bak massakrer i ulike landsbyer.

«Hvis det ikke var fordi dere var utenlandske journalister, ville jeg fått dere drept», uttaler Mir Alam etter at han er blitt konfrontert med påstanden om massakrene. En annen krigsherre leker med de to skandinaviske journalistenes frykt: «Er dere redde for at jeg skal selge dere til Taliban?», spør han.

Vi møter også livredde afghanske tolker som er «forlatt og glemt» av europeiske militærstyrker, selvmordsbombere og deres pårørende, kvinner som står opp mot kvinneundertrykkelsen, familier som har

«Er dere redde for at jeg skal selge dere til Taliban?»

Afghansk krigsherre

Carsten Jensen og Anders Sømme Hammer: «Alt dette kunne vært unngått». Forlaget Press, 2014.

mistet sine kjære i krigen, mannen som tilbød seg å forhandle med Taliban men som i stedet ble arrestert og sendt til Guantanamo - og flere andre, alle er de mennesker som er merket for livet av krigen i landet.

EN AV DE MEST utrolige og sjokkerende historiene i boka er om politimannen Samaruddin. Rettere sagt er det gravstedet hans, ettermålet og de etterlatte vi møter. 4. april 2011, i byen Maimana i den «norske» provinsen Faryab, skjot og drepte den lokale politimannen Samaruddin to amerikanske soldater. Det skjedde i protest mot at den amerikanske pastoren Terry Jones hadde brent Koranen offentlig noen dager tidligere. Senere ble bildene fra koranbrenningen lagt ut på nettstedet YouTube.

Samaruddin rømte, men ble oppsporet noen dager senere og drept

av Nato-styrker. Saken fikk mye oppmerksomhet i lokale medier, og politimannens dobbeltdrap ble hyllet av både opprørere og andre som var imot den vestlige militærintervensjonen. Over 4000 mennesker fra ulike landsbyer møtte opp til begravelsen.

I landsbyen han kom fra er det reist et alter til ære for Samaruddin. Dobbeltmorderen og selvmordsbombere er gjort til helgen, og helgendyrkelsen bidrar nå til landsbyens inntekter gjennom salg av bilder og suvenirer. Flere hundre mennesker kommer hver dag for å besøke gravstedet. Noen kommer også for å bli helbredet for sykdommer og handikap, i sterk tro på Samaruddins overnaturlige krefter.

«Historien om hvordan Samaruddin ble en helgen, kan være med å forklare hvorfor det gikk så galt i Afghanistan», skriver Sømme Hammer med henvisning til den vestlige intervensjonen i landet.

SØMME HAMMER har alltid laget gode nyhets- og bakgrunnsreportasjer, takket være et enormt kilde-nettverk og omfattende bakgrunnskunnskaper. Denne gang har de innsiktsfulle reportasjene fått en ytterligere dimensjon gjennom samarbeidet med Carsten Jensen. Danskens skarpe øye og språklige treffsikkerhet gir boka en form og et driv som også gjør den til lesverdig og god litteratur. Denne boka er et viktig dokument fra og om «den andre siden» i krigen der tusener av norske soldater har deltatt. Den bør kunne nå ut til et bredt publikum, ikke bare de spesielt interesserte. ■

Krass bistandskritikk, svak utviklingsanalyse

Av **Ingrid Harvold Kvangraven**

HVORFOR VEDVARER fattigdom over store deler av verden til tross for stadig økning i bistandsmilliarder og utviklingsekspert?

Det er det sentrale spørsmålet den kjente amerikanske økonomien og bistandskritikeren William Easterly forsøker å svare på i sin nye bok *The Tyranny of Experts*. Professoren ved New York University viser til at statsledere gjentatte ganger har annonsert at de har kompetansen til å utrydde fattigdom, fra Woodrow Wilson i Folkeforbundet i 1919, til USAs president Harry Truman i 1949, til Verdensbankens president Jim Yong Kim i fjor. Men de tekniske løsningene, som utdeling av myggnett og Vitamin A, løser kun kortsiktige problemer og systemiske politiske faktorer blir ignorert.

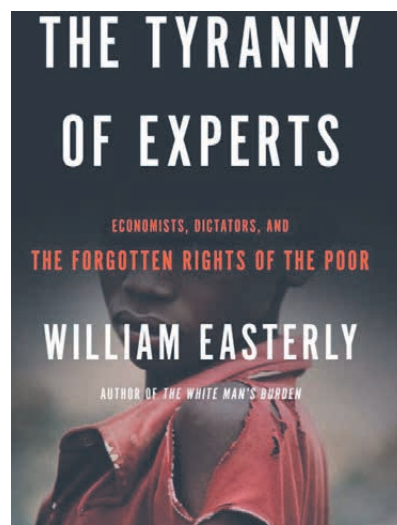
Slike tekniske løsninger ble en sentral del av utviklingsdiskursen i kolonitida, og denne tilnærmingen til fattigdomsbekjempelse har ved-

vart. Easterly finner slående likheter mellom de britiske ekspertrådene på utvikling fra 1930-tallet og det mange FN-organisasjoner fremmer i dag. Mangelen på fokus på politisk reform har gjort det mulig for autokratiske regimer å konsentrere egen makt, og det har sikret en sterk og voksende bistandsindustri sentrert rundt småskala ekspertise som ofte feilaktig antar at man starter med blanke ark.

VIDERE ANGRIPER Easterly det han mener er bistandsindustriens naive tro på at diktatorer mener godt.

Etiopia løftes frem som et skrekkeeksempel på bistandsindustriens naive tro på at teknisk bistand til et autokrati kan forbedre forhold for individer på bakken. I 2010 ble det nemlig avslørt at Etiopias tidligere president Meles Zenawi brukte bistandspenger til å undertrykke og utpresse opposisjonen. Landets donorer har lovet en etterforskning,

William Easterly: «The Tyranny of Experts». Basic Books, 2014

men den har ennå ikke blitt igangsatt.

Ettersom tekniske løsninger på fattigdomsproblemer ikke har fungert, vil Easterly isteden fremme individuelle politiske og økonomiske rettigheter for de fattige.

EASTERLY SAMLER eksempler fra blant annet italienske bystater på 1100-tallet, religiøse handelssamfunn i Senegal og den koreanske bilindustrien for å støtte opp under frihetsargumentet. Et virvar av småhistorier blir presentert, og det blir etter hvert noe uoversiktlig. Verre er det at noen

av historiene er selvmotsigende og feilaktige.

For eksempel løftes Hyundai og Sør-Korea fram som en illustrasjon på at det er frie og innovative individer som er formelen på suksess. Men mens historien til Hyundai-grunnleggeren Chung Ju Yung utbroderes, unnlater Easterly å nevne den massive støtten til bilindustrien fra den sørkoreanske staten og statens kontroll over markedet.

Dessverre utelater Easterly en betydelig del av utviklingshistorien når han gjennom hele boka argumenterer for at det er økte friheter for individer som har ført til utvikling i verden. Cambridge-økonom Ha-Joon Chang som systematisk har studert utviklingsprosessen i USA, Europa og Øst-Asia, viser at individuelle friheter som regel kommer på plass etter at land har nådd et visst utviklingsnivå, og at statlig inngripen har vært avgjørende i de fleste suksesshistoriene. Videre ignorerer boka globale maktstrukturer.

Denne boka anbefales til den som er ute etter eksempler på en lett og engasjerende bok om bistandsfiaskoer, overordnet bistandskritikk og sjokkerende praksis av Verdensbanken. En leser som er ute etter en grundig diskusjon om hvorfor fattigdom vedvarer bør imidlertid se annensteds. ■

Nytt om navn

Har du skiftet jobb? Send en melding og bilde til baktuelt@gmail.com.

Kjell Erik Øie er tilbake i stillingen som program-sjef i Plan Norge etter permisjon

som statssekretær i Helse – og omsorgsdepartementet. Tidligere har han vært politisk rådgiver i Barne- og familiedepartementet 2000–2001 og statssekretær i Barne- og familiedepartementet/Barne- og likestillingsdepartementet 2005–2009. Han hadde tre års erfaring som Plan Norges programsjef før permisjonen i 2012. Øie er utdannet sykepleier og har hatt en rekke stillinger i helsesektoren frem til år 2000.

Siri Elverland

har begynt som rådgiver for beskyttelse og kjønsspørsmål i Flyktninghjelpen. Hun skal jobbe spesielt med integrering av dette i Flyktninghjelpens feltprogrammer. Hun har vært i Flyktninghjelpen siden 2005 og har blant annet felterfaring fra Sør-Sudan, Jordan og Sri Lanka. Elverland har en mastergrad i anvendt antropologi og er i tillegg utdannet journalist.

Andreas Gjone

er ny kommunikasjonsrådgiver i Plan Norge. Han kommer fra PR-byrået Axcept. Gjone har tidligere arbeidet med politikk og mediekontakt i ANSA og som rådgiver i utdanning og oppvekst hos Fylkesmannen i Oppland. Gjone har mastergrad i Nord-Amerikastudier.

Katrine Sviland

er i gang som kommunikasjonsrådgiver og redaktør i Plan Norge. Hun er utdannet journalist og medieviter, og har tidligere blant annet arbeidet som frilansjournalist for Dagbladet og Aftenposten.

Håvard Hovdhaugen

er ansatt i stillingen som daglig leder i SAIH. Han kommer fra stillingen som teamleder for Miljø, klima og næringsutvikling i Fredskorpset, hvor han har vært ansatt siden 2006. Hovdhaugen har også mange års erfaring fra Røde Kors, sist som landdirektør i Belize.

Hilde Fossum Sundre er ansatt i et vikariat som programrådgiver for Colombia og

Nicaragua i SAIH. Hun har en master i komparativ politikk fra London School of Econo-

mic og har arbeidet for Kirkens Nødhjelps ledsagerprogram, Nordem, Norcap, Unicef og Utdanningsforbundets internasjonale seksjon.

Kristoffer Kinge

er ny organisatorisk nestleder i SAIH. Han har studert utviklingsstudier ved Høgskolen i Oslo og Akershus. Han har ansvar for oppfølging av organisasjonens lokallag ved universiteter og høyskoler over hele landet.

Emilie Larsen Ørneseidet

er ny politisk nestleder i SAIH. Hun har studert miljø- og utviklingsstudier ved Universitetet for Miljø- og biovitenskap. Hun har i år ansvaret for SAIHs politiske kampanje om urfolk og afroetterkommere i Latin-Amerika.

Jørn Wichne Pedersen

er ny leder for SAIH. Han er nyutdannet statsviter fra Universitetet i Oslo, med organisasjonserfaring fra både Røde Kors og SAIH. Han har tidligere arbeidet som forskningsassistent tilknyttet Fredsforskningsinstituttet (PRIO) og Senter for Utvikling og Miljø (SUM). I 2009–2010 syklet han fra Nordkapp, Norge, til Kapp Agulhas i Sør-Afrika, hvor han blant annet satt fokus på Unicefs arbeid for å styrke skolemuligheter for barn i det sørlige Afrika.

Marius Rohdin Karlsen

er ansatt som ny programkoordinator i Plan Norge. Han har ansvar for Nepal, Kambodsja og Vietnam. Karlsen kommer fra stillingen som rådgiver i internasjonal avdeling i Norges Blindeforbund.

Kristin Eine

har begynt i programmet Olje for utvikling i internasjonal seksjon i Miljødirektoratet i Oslo. Hun kommer fra en stilling i petroleumssesksjonen samme sted. Eine har lang erfaring både med konsesjons- og tilsynsarbeid, og har også flere års erfaring fra industrien (Norcem Brevik).

Kristin Holdø Hansen

har tiltrådt i nyopprettet stilling som Markedsjef i IMPACT Norway. Hun har tidligere bodd 10 år i Kambodsja, hvor hun blant annet grunnla og drev det prisbelønnede hotellprosjektet

«Soria Moria» Educational Development Program, samt jobbet for flere utviklingsprosjekter i regionen. Før hun begynte i IMPACT, arbeidet Kristin som prosjektleder for Jobbsjansen med integrering og sysselsetting av innvandrerkvinner som hovedoppgave.

Peter Daae

fortsetter i funksjonen som daglig leder av IMPACT Norway. Etter å ha arbeidet i IMPACT i neste 20 år, skal det nå satses ekstra i Norge for å sikre større ressurser til arbeidet med å forebygge og behandle unødvendig funksjonshemming i utviklingsland.

Thomas Johansen

er ansatt i fast stilling som programkoordinator i Regnskogfondet, der han skal jobbe med Ecuador og Peru. Han har bakgrunn fra både humanitært arbeid, bistand og politikk og har blant annet vært representant for Norges Røde Kors på Cuba og for portugisiske OIKOS i El Salvador. Han kommer fra stillingen som spansk lærer i hjemkommunen Kvæfjord.

Calle Hägg

er ansatt i fast stilling som seniorrådgiver i Regnskogfondet, hvor han skal jobbe opp mot næringslivet i markedsavdelingen. Han kommer fra stillingen som daglig leder og partner i reklamebyrået Electric-brandy. Hägg har en grad innen markedsøkonomi fra England, og har jobbet med salg og markedsføring i 12 år.

Susan Fay Kelly

er ansatt som ny policyrådgiver i Regnskogfondet, med ansvar for menneskerettigheter. Hun kommer fra stillingen som rådgiver i politikk- og folkerettsseksjonen i Norges Røde Kors. Kelly er statsviter med fordypning i internasjonal politikk og menneskerettigheter.

Elin Rømo Grande

er ansatt i fast stilling som programkoordinator i

Regnskogfondet, med ansvar for prosjekter i Brasil. Hun kommer fra stillingen som prosjektleder for Brigadeprosjektet i Latin-Amerika-gruppene i Norge, og har før det jobbet for både solidaritetsbrigadene og Institutt for internasjonale miljø- og utviklingsstudier (Noragric) i Brasil.

Siri Gilbert

er ansatt i fast stilling som policyrådgiver i Regnskogfondet, hvor

hun blant annet skal jobbe med biologisk mangfold. Gilbert kommer fra en stilling i Samferdselsdepartementets Miljøseksjon hvor hun jobbet med naturmangfold og klima, og har tidligere jobbet for Miljøvernenheten i Kristiansand kommune. Gilbert er utdannet naturforvalter fra Universitetet for miljø- og biovitenskap på Ås, og har tidligere studert i Malaysia og Mexico.

Victorine Sirri Che Thöner

er fast ansatt som

seniorrådgiver i Regnskogfondet, hvor hun skal jobbe med prosjekter i DR Kongo. Thöner, som opprinnelig er fra Kamerun, er utdannet innen botanikk og har en doktorgrad i skog- og miljøvitenskap. Hun har de siste ti årene jobbet internasjonalt med deltakende bærekraftig naturressursforvaltning for flere organisasjoner.

Ane Schjolden

er fast ansatt som seniorrådgiver i Regnskogfondets policy- og kampanjeavdeling. Hun er utdannet samfunnsgeograf og har tidligere jobbet i blant annet Forum for utvikling og miljø og Cicero senter for klimaforskning.

Guri Berndtsson Sanders

er ansatt som seniorrådgiver i Regnskog-

fondets markedsavdeling. Sanders har tidligere jobbet som leder for Faddersenteret i Plan Norge fra oppstarten av Plan i 1996 frem til 2011. Fra 2011–2013 var hun med på oppstarten av energiselskapet For Better Days (fBD) med fornybar energi som fokus.

Fagblad om utviklingssamarbeid.

Redaksjonen arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat og Lov om redaksjonell frihet i media. Det er bladets redaktør som har ansvaret for innholdet i bladet.

Ansvarlig redaktør:

Gunnar Zachrisen

gz@norad.no

Debattansvarlig:

Tor Aksel Bolle

toab@norad.no

Nettavisredaktør:

Jan Speed

jasp@norad.no

Bildeansvarlig:

Espen Røst

Journalister:

Tor Aksel Bolle

toab@norad.no

Hege Opseth

opsethmedia@gmail.com

Asle Olav Rønning

asle.o.ronning@gmail.com

Espen Røst

espenrost@gmail.com

Anne Håskoll-Haugen

annehaugen@hotmail.com

Prosjektansvarlig adm. prosjekter:

Christine M. Harg

harg@norad.no

Administrasjon:

Ba-Musa Ceesay

Christine M. Harg

Internett:

www.bistandsaktuelt.no

Postadresse:

Boks 8034 Dep

0030 Oslo

Kontoradresse:

Ruseløkkveien 26 (6.etg.)

Telefoner:

23 98 00 00 (sentralbord)

23 98 02 37 (redaksjon)

23 98 02 39 (annonser)

E-post redaksjon:

gz@norad.no

E-post annonser:

harg@norad.no

Design og produksjon:

Medier og Ledelse AS

Trykk:

Nr 1 Trykk as

Abonnement:

Bistandsaktuelt, Norad

Boks 8034 Dep,

0030 Oslo

Telefon: 23 98 02 35

E-post: adr-ba@norad.no

Abonnementet er gratis.

Utgever:

Norad

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet:

Tirsdag 11. mars 2014

Opplag denne utgaven:

19 000 eksemplarer.

Fagpressen

Bistandsaktuelt er medlem av Fagpressen.

Neste Bistandsaktuelt:

Utkommer ca.

11. april 2014

Gjør som **4200** andre:

Følg oss og <lik> oss på Facebook

BISTANDSAKTUELT

Grappa Sabreen er bryllupssangerne fra Jerusalem som var lei av å spille coverlåter. I stedet etablerte de en organisasjon som på 15 år har bygget opp musikkundervisningen på palestinske skoler. Bildet er fra en av de 1700 skolekonsertene de har arrangert for barna. Foto: Sabreen

– Må leve mens vi venter

Hip hop-battling og barnekonserter er kanskje ikke det første som dukker opp når du tenker på Palestina. Men en ny generasjon musikere griper etter instrumentene og vil at verden skal høre.

Av Anne Håskoll-Haugen

Det er ikke mange gode nyheter fra Palestina i norske aviser. Men gjennom reportasjene om okkupasjon, vold og vanskelige forhandlinger, når lyden av instrumenter og syngende barnestruer baksiden av Bistandsaktuelt:

Grappa Sabreen er bryllupssangerne fra Jerusalem som var lei av å spille coverlåter. I stedet skapte de en organisasjon som i løpet av 15 år har bygget opp musikkundervisningen på palestinske skoler. Med støtte fra Rikskonsertene og Utenriksdepartementet har de sørget for opplæring av tusenvis av lærere og elever, skaffet instrumenter, undervisningsmateriell og arrangert konserter.

– I et samfunn med store utfordringer blir ofte kultur og musikk nedprioritert. Kunst har vært lite verdsett, men nettopp det ville Sabreen

utfordre. Musikk er spesielt viktig i vanskelige tider, det gir oss et fredelig språk å kommunisere med, sier George Ghattas, leder for Sabreen.

Lyden av forandring

Musikk regnes for å være like gammel som menneskeheten selv. Der Esperanto feilet, har musikk blitt verdensspråket som ikke trenger oversettelse. Men hvordan bruke musikk for å skape samhold i et splittet og okkupert land?

– På turneene ble det tydelig at infrastrukturen for musikk og kultur var svak. Tanken om å gi barn en scene der de kunne uttrykke seg på en fredelig måte ble født, forteller Ghattas.

Sabreen utviklet seg etter hvert til et stort musikkollektiv. De ville bruke skoler som arena hvor barna fikk oppleve kvalitetsmusikk fra

profesjonelle musikere, og lære opp musikk lærere som kunne undervise barna. Programmet kalte de Music for change.

Heldig treenighet

Og noen riktige strenger må de ha spilt på: Over 2000 lærere er lært opp i musikkundervisning, nesten 200 lærere har fått musikkutdanning. 1700 skolekonserter er holdt. 27 skoler har musikkundervisning etter skoletid, mer enn 5000 barn har tatt timer her. Noen har blitt profesjonelle musikere, gitt ut egen musikk og holdt nasjonale og internasjonale konserter. Sabreen har skapt en ny generasjon musikere i Palestina.

Ghattas har oppskriften på suksess:

– Det viktigste vi gjorde var å samarbeide nært med myndighetene. Palestinske myndigheter inkluderte musikk i lærerplanen. Men det fantes få lærere med musikkkompetanse, og det var ingen musikkinstrumenter eller lærebøker. Her kunne vi bidra med vår ekspertise.

Sammen med internasjonale støttespillere utviklet de et trepartssamarbeid. Nå er myndighetene i ferd med å overta hele prosjektet, sier Ghattas.

Ubi onus, ibi sonus

Konflikten mellom Palestina og Israel startet lenge før staten Israel ble opprettet i 1948. Den israelske okkupasjonen har pågått i over 60 år, og ført til store lidelser på begge sider. *Ubi onus, ibi sonus*, sier musikere; *hvor det er smerte, er det sang*.

– Det er ikke rosenrødt å leve i Palestina. Vi lever i den lengste okkupasjonen noen sinne, vi kan ikke slutte å leve mens vi venter på en løsning som ingen vet når kommer, sier Ghattas.

Han forteller at barna de møter har opplevd mye.

– Vi er del av konflikten og den er del av oss. Musikk kan snakke om konflikt, smerte og glede. Den er et uttrykk for å drømme, et vindu som åpnes for å uttrykke seg selv. Musikk er også protest, spesielt hip hop-artistene her bruker et eget språk til å sette ord på alt som er vanskelig. ■

Bistand til kultur

■ Utenriksdepartementet bevilger 89 millioner kroner til kulturbistand til utviklingsland i 2014. UD begrunner støtten med at det er en menneskerettighet å ha tilgang til og ta del i kulturlivet.